

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Disertační práce

2016

Filip Strych

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Disertační práce

Britský kolonialismus v Gambii v první polovině devatenáctého století

Mgr. Filip Strych

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Historie

Disertační práce

Britský kolonialismus v Gambii v první polovině devatenáctého století

Mgr. Filip Strych

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Jan Záhořík, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Disertační práce vznikala od r. 2012 na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni

Uchazeč: Mgr. Filip Strych

Oponenti:

Práce byla rozeslána dne:

Obhajoba disertace se koná dne:

Předseda komise pro obhajoby doktorských prací ve vědním oboru historie na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2016

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. PhDr. Janu Záhoříkovi, Ph.D. za jeho pomoc, ochotu, vstřícnost, osobní přístup a podporu po celou dobu studia. Jeho cenné rady mi pomáhaly se posunout dále v mém akademickém životě. Dále bych rád poděkoval mé rodině a mojí ženě, protože při mně stály a trpělivě mě podporovaly.

Lucce

Obsah

1	ÚVOD	1
1.1	Cíle, hypotézy a struktura disertační práce	3
1.2	Metodologický rámec disertační práce.....	6
1.3	Současný stav zkoumané problematiky.....	7
1.4	Charakteristika využívaných pramenů a realizace výzkumu	8
2	ÚVOD DO PROBLEMATIKY: KOLONIALISMUS A EVROPANÉ V ZÁPADNÍ AFRICE DO 19. STOLETÍ	12
2.1	Definice kolonialismu	12
2.2	Geografie	13
2.3	Složení obyvatelstva a náboženství	16
2.4	Stručná historie regionu před rokem 1816.....	20
3	SITUACE V GAMBII MEZI LÉTY 1807 AŽ 1829.....	30
3.1	Raná fáze britské okupace Gambie do roku 1816	30
3.2	Budování vojenské základny v ústí řeky	34
3.3	Správa kolonie do roku 1829	47
3.4	Misie.....	49
3.5	Obchod v rané fázi kolonie.....	52
4	ROZVOJ KOLONIE.....	57
4.1	Politický a hospodářský vývoj v kolonii od roku 1829 do roku 1843.....	57
4.2	Pohled na Gambii očima tehdejších cestovatelů	60
4.3	Obchod v Gambii ve dvacátých až čtyřicátých letech 19. století	66
4.4	Obchod s otroky	67
4.5	Osvobození otroci – osvobození Afričané	70
5	ROZŠIŘOVÁNÍ ÚZEMÍ.....	78
5.1	MacCarthyho ostrov	80
5.2	Barra Point.....	83
5.3	Ostatní akvize.....	86
5.4	Válka o Barru.....	93
5.5	Válka s Kemintangem	108
6	ADMINISTRATIVNÍ ODDĚLENÍ OD SIERRY LEONE	113
7	ZÁVĚR.....	118
8	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	123
8.1	Archivní prameny.....	123
8.1.1	The National Archives, Kew, London:.....	123
8.1.2	National Records Service, Banjul:.....	123

8.2	Vydané prameny.....	123
8.3	Studie.....	124
8.4	Literatura.....	125
9	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	126
10	SHRNUTÍ.....	127
11	SUMMARY.....	129

1 ÚVOD

Africká studia zažila velký rozmach hlavně v šedesátých letech dvacátého století především díky rychle rostoucímu počtu nově vzniklých nezávislých států. V posledních padesáti letech vznikly tisíce studií a knih v oboru afrických studií zejména od historiků, antropologů a etnologů pracujících na univerzitách a v archivech v Africe, Evropě a Severní Americe. Tato disertační práce je jedním z příspěvků k vzniklým „národním“ historiím.

Kolonialismus bezesporu ovlivnil životy milionů lidí po celém světě a svým způsobem se podílel na současném rozdělení světa a jeho problémech; pomáhal utvářet stereotypy a zjednodušení, přispíval k rasismu a nadřazenosti Evropanů v 18., ale především v 19. a 20. století. Jeho kořeny nicméně sahají hluboko do dob antického Řecka a Říma. Od dob antických republik a císařství kolonialismus doprovází rovněž druhý neméně významný fenomén obchodu s otroky. Ten se často pojí především se západním pobřežím Afriky, ačkoliv se na jeho rozvoji v Africe podíleli daleko dříve Arabové na opačné straně kontinentu.

Zatímco islámská reformní hnutí, jako například ta mezi etnikem Fulbů (Fulaniů), kteří soupeřili s Tuaregy o hlavní sílu v islámské vzdělanosti, formovala na přelomu 18. a 19. století náboženství v západním Súdánu, Evropané, zodpovědní za obchod s otroky po mnoho staletí, začali ve stejné době pomalu prosazovat abolicionismus. V průběhu 18. věku Británie převzala roli největšího exportéra Afričanů z Afriky. Na konci 18. století byla více než polovina z otroků převážena na britských lodích. O několik let později se Británie stala první zemí, která zakázala obchod s otroky. Revoluční vláda ve Francii v devadesátých letech osmnáctého století sice rovněž zakázala obchod s otroky, ale ten byl brzy zrušen a obchod pokračoval. Samotný zákaz sice neznamenal konec institutu otroctví, nicméně se jednalo o první důležitý krok v tomto směru; Britské osoby nesměly převážet zadržené Afričany a prodávat je do otroctví v Americe. Nově samostatné Spojené státy americké oficiálně

zakázaly obchod s otroky v roce 1808, následovány Holandskem v roce 1814 a Francií v roce 1817.

V své disertační práci se zaměřuji nejen na výše zmíněné fenomény. Jejich projevy zkoumám v prostoru v bývalé britské kolonii Gambii v první polovině devatenáctého století. Zároveň však věnuji pozornost řadě doprovodných jevů, jako bylo soupeření Velké Británie a Francie, obchod s arašídou a arašídovým olejem, spory s obchodníky a obchodní lobby, snahy správců prosazovat zájmy kolonie a získat finance od koloniální správy v Londýně pro další rozvoj, rozpory mezi plány a skutečností na územním rozvoji, snahy o administrativní oddělení kolonie od Sierry Leone, boj s místními náčelníky a etniky a mnoho dalších.

Ačkoliv se na první pohled nejedná o nikterak nové téma, zaměření na počátky Britů v ústí řeky Gambie ve stejnojmenné kolonii, z práce činí důležitý příspěvek do mozaiky zkoumané problematiky, jelikož je tomuto období věnována malá pozornost. Existující publikace jsou často zastaralé a většinou nevyhovují požadavkům a možnostem moderní historické vědy. Za využití primárních pramenů a za následné aplikace interdisciplinárních metod je tak mým cílem prezentovat nový pohled na již existující fakta, a polemizovat tak s některými tvrzeními starších publikací.

Časové vymezení let práce 1816 až 1843 bylo oproti původnímu plánu upraveno především kvůli jeho proveditelnosti. Usoudil jsem, že pokrýt celé údobí britské nadvlády až do roku 1965 by vedlo k povrchnímu zpracování, které by nebylo nijak přínosné, a proto jsem si stanovil užší rámec let 1816 až 1843. Svou práci začínám v roce 1816, kdy po Vídeňském kongresu Britové znovu přišli do údolí řeky Gambie, a výklad zakončím v roce 1843, kdy se Gambie administrativně oddělila od Sierry Leone. Jako samozřejmost považuji zasazení práce do širšího kontextu britských, afrických a evropských dějin. Celé období je charakteristické střídáním mezinárodního rozložení sil v oblasti, které ovlivňovalo i události v Senegambii či v celé západní Africe, stejně jako střídání

jednotlivých správců v kolonii a jejich pohledu na správu nejen gambijské kolonie, ale i přilehlého protektorátu.

Práce si neklade za cíl být normativním textem pro dané období, nýbrž se snaží interpretovat určitá fakta tak, jak si žádá moderní historická věda. Nepředkládá žádný chronologický výčet informací a ani se nesnaží pokrýt všechny možné oblasti; spíše si vybírá klíčová odvětví pro britskou a gambijskou historii, na kterých lze nejlépe ilustrovat proměny dané oblasti a odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a s ní spojené podotázky.

1.1 Cíle, hypotézy a struktura disertační práce

V západní historiografii se stalo zvykem, že mimoevropské dějiny nelze zkoumat pouze na základě archivních pramenů, ale v určitých ohledech je nutný antropologický či etnologický přesah. Veškerá významná díla z oblasti afrických dějin z posledních let jsou toho důkazem. Mezioborový přístup při zkoumání afrických dějin prosazoval především jeden z nejvýznamnějších světových historiků-afrikanistů, Belgičan Jan Vansina.¹ Dějiny Afriky tak nelze pochopit bez bližšího poznání místních obyvatel, jejich zvyklostí, tradic, původu či náboženství. Bez těchto lokálních zkušeností se může snadno výsledný obraz jevit jako zkreslený či příliš eurocentrický. Tím ale v žádném případě neupírám evropským mocnostem jejich podíl na tvorbě afrických dějin a nutnost vnímání jejich působení v Africe a jejich vlivu na formování kontinentu, protože dějiny obou kontinentů jsou provázány již od počátku lidské civilizace do současnosti.

Britský kolonialismus v Gambii a jeho vliv na počátku devatenáctého století nelze rovněž zkoumat bez znalosti předchozích událostí či bez dobového kontextu. Proto práce začíná zasazením do širšího časového i regionálního rámce. Britové zde, podobně jako jiné evropské mocnosti, působili již daleko dříve. Pro vývoj v celé oblasti byla a dodnes je důležitá především samotná řeka

---

¹ VANSINA, Jan: *Oral Tradition. A Study in Historical Methodology*. London: Routledge & Kegan Paul, 1965. VANSINA, Jan: *Oral Tradition as History*. Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1985. VANSINA, Jan: *How Societies Are Born: Governance in West Central Africa Before 1600*. Charlottesville, Virginia: University of Virginia Press, 2004.

Gambie, na kterou se váže doprava, obchod i strategická důležitost její polohy. Jedná se totiž o jednu z největších řek v západní Africe. Střety mezi místními nebo evropskými národy se odehrávaly nejen v jejím ústí, ale i podél celého toku. Tyto premisy jsou důležité při stanovování hypotéz a výzkumných otázek.

Základní hypotézou v představované práci je tvrzení, že Britové nebyli jen pasivním správcem povodí řeky Gambie, ale aktivně se podíleli na jeho rozvoji a výrazně ovlivnili jeho budoucí vývoj. Nebudu se nicméně pouštět do debat, zdali tento vliv byl záporný či kladný, a to i přes fakt, že podobným hodnocením se historik nebo antropolog či etnolog jen těžko vyhýbá. S touto hlavní hypotézou souvisí celá řada dalších otázek, na které se pokusím najít odpověď. Byli Britové dominantní silou v regionu po celé sledované období? Ocitla se jejich superiorita v ohrožení, například ze strany Francie? Byla jimi zvolená strategie vlády jediná možná? Jakou roli hrál obchod s arašídami v celé Senegambii? Jaký měl vliv obchod s otroky na obchod s burskými oříšky? Bylo propojení obou fenoménů klíčové? Jakou roli v této době hráli místní vládcové? Spolupracovali vždy s Brity za příslib ochrany nebo těžili z britsko-francouzského antagonismu a lavírovali mezi oběma stranami?

Cílem práce proto není popsat vývoj v jednotlivých letech od roku 1816 do roku 1843 v bývalé britské kolonii stejně jako se zabývat britskou koloniální politikou v Africe jako takové. Tyto cíle by patřily spíše do práce bakalářské či nanejvýš práce diplomové. Proto se zaměřuji především na jednotlivé časové úseky a zkoumám proměny chování Britů vůči tomuto úzkému pruhu území, sleduji obchod s otroky, arašídami a jejich přínos v údolí Gambie, potožmo oblasti Senegambie nebo představuji chování jednotlivých správců a jejich vztah s nadřazeným koloniálním úřadem v Sieře Leone či v Londýně. Nové pohledy a nové interpretace starých faktů tak mohou nepochybně přispět do gambijské, respektive britské historie.

Přínos práce rovněž vidím v tom, že se věnuji období, které je sice zpracované, ale všechny práce, byť velmi kvalitní, jsou zastaralé, bez hlubšího vhledu do dané problematiky; omezují se totiž především na popis. Otevírá se

tak možnost kritické analýzy a interpretace dobových pramenů. Sledovaná hlavní otázka (viz výše) je v neposlední řadě důležitá z hlediska makroregionálního, jako soutěž mezi frankofonní a anglofonní identitou. V souvislosti s tím bych proto chtěl rovněž zodpovědět, jak probíhalo budování gambijského národa v éře kolonialismu a zdali nějaké takové budování vůbec v té době probíhalo. V poslední fázi budu analyzovat a interpretovat získaná data a ověřovat jejich relevanci i v komparaci s dosud existující literaturou, která je však v případě gambijských dějin nebývalé skromná. Jak již z výše zmíněného vyplývá, práce je převážně historickou, ale při podobně složitém fenoménu je třeba přistupovat k tématu interdisciplinárně.

Práce bude rozdělena do několika vzájemně provázaných celků. V první části představuji pojem kolonialismus, jeho definici, vymezení a užití spolu se širším regionálním i časovým kontextem vybraného tématu. Čtenář tak bude mít možnost stručně poznat historii evropských kontaktů s oblastí Senegambie od roku 1455, kdy se zde poprvé objevili dva Italové, Benátčan Luiz (Alviso) de Cadamosto a později, v témže roce, Janovan Antoniotto Usodimare, až do příchodu prvních Angličanů v roce 1588 či jejich trvalé usazení na James Islandu od roku 1661. Ve druhé části, obsahově nejrozsáhlejší, se budu zabývat samotným britským vlivem, jeho proměnám, obchodu s arašídou, obchodu s otroky, obchodní lobby, britsko-francouzskému soupeření, krátkému působení Američanů v oblasti, správě jednotlivých generálních guvernérů a britským uskutečněným či neuskutečněným plánům v kolonii. Toto období de facto začíná již po abolicí zavedené v roce 1807, kdy museli Britové hledat alternativu za pevnost na James Islandu, která dlouho sloužila pro kontrolu připlouvajících lodí do ústí řeky Gambie stejně jako ochrana britských obchodních zájmů podél toku řeky Gambie. Poslední úsek práce připadá na problematiku správu Gambie z Freetownu, neshody Bathurstu s Freetownem a přípravy na administrativní oddělení v roce 1843, kdy kolonie a protektorát Gambie na čas dostaly možnost vlastní koloniální správy, nezávisle na Sieře Leone.

Řazení jednotlivých kapitol a obsažených témat se ne vždy chronologicky kryje s vyznačeným obdobím. Existují totiž jisté přesahy, kterých se autor drží tak, aby zbytečně nerozbiřel strukturu práce a ta mohla zůstat koherentní. Dataci je proto nutno brát někdy pouze jako orientační. Logické členění práce odpovídá dříve předloženým tezím, nicméně došlo k nezbytným dílčím úpravám plynoucím z postupu při psaní disertační práce.

1.2 Metodologický rámec disertační práce

Při psaní jakékoliv historické práce je stěžejní použití správných historických metod a postupů. Především u studia mimoevropských, konkrétně afrických, dějin, se metody stávají předmětem neustálých diskuzí a kontroverzí. Moderní teorie velmi dobře odpovídají západním společnostem, ale už nikoliv předmoderním nebo těm nezápadním.² Samotná africká studia či historii Afriky je často vnímána jako kontroverzní už jen při rozdělování a vymezování předmětu výzkumu. Nové trendy tíhnou k výlučnému studiu Subsaharské Afriky a severní část Maghrebu ponechávají pro studium Blízkého východu či pro arabská studia. Na druhé straně, co historiky a afrikanisty vede k takto ostrému rozdělení kontinentu písečným pásem Sahary? Podobně problematická je i metodologie výzkumu afrických studií. Do hry totiž vstupují otázky rasy, protože africká historie byla často vnímána jako historie černých etnik a populací. Toto samotné tvrzení lze označit za kontroverzní, protože naráží na výše zmíněné rozdělení Afriky pásem Sahary na část arabskou a část subsaharskou, „černou“ Afriku. Spadá do černé Afriky potom i její zámořská diaspora vytvořená staletím obchodů s otroky? O těchto otázkách debatují řady historiků právě kvůli metodologii afrických studií a zkoumání celého kontinentu, jak ze strany afrických odborníků, tak humanitních vědců pocházejících ze zbytku světa.

Ve své práci využívám především historické metody. Začínám a postupuji podle metody přímé, tzn., vycházím z dostupných pramenů, shromážděných především v sekcích Foreign Office a Colonial Office v The

---

² COLVIN, Lucie Gallistel: Theoretical Issues in Historical International Politics: The Case of the Senegambia. *The Journal of Interdisciplinary History*, 1977, 8 (1), s. 23.

National Archives v Londýně, ale i v Public Records Office v Banjulu v Gambii. Dále samozřejmě používám i metodu nepřímou, při které následně docházím k závěrům s obecnou platností. V průběhu celé práce postupuji podle progresivní metody. Ke zkoumání již známých faktů a archivních materiálů používám komparativní metodu, tzn., porovnávám postup daného historika s obsahem daného pramene. Oba postupy podrobuji nezbytné kritice, přičemž je pomocí syntézy spojuji do závěrečných zjištění. Jinak dávám informace do jednotlivých souvislostí, ale zároveň se snažím získané informace interpretovat. Právě zmíněná interpretace se stává důležitou součástí celé práce a náhledu na vybraný fenomén ve vymezeném prostoru a čase. Část pramenů je totiž silně proevropsky zaujatá, a proto si tyto prameny žádají nutnou kritiku, bez níž není možné napsat jakoukoli kvalitní vědeckou práci.

1.3 Současný stav zkoumané problematiky

V České republice se africkým studiím věnuje pouze několik málo lidí. Jediné dva české příspěvky přímo ke Gambii vznikly v minulém století a nenesou vědeckou stopu; zasloužil se o ně Zdeněk Němeček ve svém díle *Dopisy ze Senegambie* z roku 1938, které spíše spadá do kategorie cestopisů a deníků, a později v osmdesátých letech se připojil Vladimír Plešinger taktéž s knihou cestopisů *Na březích Gambie*. Proto si tato disertace klade za cíl zaplnit mezeru v historiografii, ale především přinese nový pohled na celou problematiku kolonialismu v Gambii v první polovině devatenáctého století.

Ve světě se Gambie těší přece jen trochu větší přízni badatelů. Z historické perspektivy je nutné zmínit především práci Florence Mahoney *Government and Opinion in the Gambia 1816-1901*, jedné z nejvýznamnějších gambijských historiček, z jejíž prací vycházejí všichni, kdo se zajímají o problematiku bývalé západoafrické kolonie. Monografie Johna Milтона Graye *A History of the Gambia* z roku 1940, která je stěžejním dílem při zkoumání historie Gambie. Další podobnou práci a víceméně volným pokračováním a doplněním Grayovy knihy se stala *A History of the Gambia* od Harryho Gaileyho z poloviny šedesátých let, zaměřená více na dějiny druhé poloviny století

devatenáctého a první polovinu století dvacátého. Z novějších příspěvků zmiňují především Arnolda Hughese a Davida Perfecta, kteří se Gambii věnují již desítky let. Oba autoři vytvořili příručku z africké série *Historical Dictionary of The Gambia*, ale především rozsáhlou knihu *A Political History of the Gambia, 1816-1994*, jediné rozsáhlé dílo svého druhu o politické historii této bývalé britské kolonie. Z frankofonních autorů a historiků se Gambii, respektive oblasti Senegambie, Casamance a přilehlých oblastí, věnuje Boubacar Barry a jeho kniha *Senegambia and the Atlantic Slave Trade*. Z řad antropologů a antropoložek se na Gambii a Senegal již dlouhou dobu zaměřuje italská historička a antropoložka Alice Bellagamba, z jejichž děl zmiňují především ta spoluautorská jako *African Voices on Slavery and the slave trade*, *The Bitter Legacy: African Slavery Past and Present* nebo její vlastní monografie *L’Africa e la stregoneria: saggio di antropologia storica*, *Ethnographie, histoire, et colonialisme en Gambie*, *Costruire il passato: il dibattito sulle tradizioni in Africa e Oceania*, *Migrazioni: dal lato dell’Africa*, *Ricordati di ieri: storia e storie in una regione del Gambia* či *Colonialismo*. Koloniální nebo předkoloniální historií Gambie se mimo jiné zabývá i významný anglický profesor Toby Green ve svých dílech *The Rise of the Trans-Atlantic Slave Trade in Western Africa*, *Meeting the Invisible Man: Secrets and Magic in West Africa*, *Brokers of Change: Atlantic Commerce and Cultures in Precolonial Western Africa*. Kromě těchto hlavních děl vychází samozřejmě celá řada dílčích studií v odborných časopisech či kapitol v tematických monografiích. Jak z výše uvedeného vyplývá, záběr jednotlivých vědců a autorů se nespokojuje pouze s jedním dílčím přístupem, ale kombinuje v sobě prvky historie, antropologie, politologie či jiných sociálně-vědních disciplín. Autorský přesah do věd příbuzných je proto nezbytný i v mé práci.

1.4 Charakteristika využívaných pramenů a realizace výzkumu

V červnu roku 2012 jsem poprvé navštívil již zmíněné The National Archives v Londýně, především jejich sekce Foreign Office a Colonial Office. Jednalo se hlavně o oficiální korespondenci z Gambie do Londýna či Freetownu za účelem popisu stavu, v jakém se kolonie a později protektorát nacházely.

Jednotliví guvernéři zde popisují tehdejší stav a podmínky, většinou až nelidské, ve kterých museli se svými mužstvy vykonávat službu. Vojenští velitelé a od roku 1829 zástupci guvernéra si v těchto zprávách stěžují na špatný stav dřevěných staveb, tvořících většinu budov pro mužstvo, ale i například lazaret či nemocnici. Charakteristickým rysem pro všechny zmíněné oficiální dopisy je neuspokojivý stav kolonie, nedostatek financí a prosby o navýšení rozpočtu na armádu, ale i lékařské výdaje. Vojáci zde často trpěli malárií, ale i jinými tropickými chorobami a při snížených stavech nebylo možno udržovat stabilitu na St. Mary's Island, kde se Bathurst nacházel. Dalším zajímavým prvkem v dopisech se stal přístup jednotlivých správců k místním obyvatelům, což ovlivňovalo i dění v kolonii a pak v samotném protektorátu. Kromě oficiální korespondence obsahují primární prameny rovněž mapy pevnosti v Bathurstu, plány na zbudování další menší pevnosti jako případné pojistky či vybudování zcela nové baterie na opačném břehu řeky v místě zvaném Barra Point. Nezbytným doplněním jsou každoroční soupisy příjmů a výdajů spolu se spotřebovaným materiálem či počtem obyvatel nebo počtem odsouzených. Samotná jurisdikce a její výkon byly ostatně jedním z důvodů, proč se Gambie chtěla administrativně odpojit od Sierry Leone. Zdejší soudce totiž musel do Bathurstu dojíždět, což bylo časově náročně kvůli vzdálenosti a obtížně plavbě ovlivněné mořskými proudy a tišinami.

Na práci v archivech v Kew navazovalo i studium literatury v The British Library, která disponuje jedním z největších knihovních fondů na světě, srovnatelných snad jen s knihovnou amerického Kongresu. Na přelomu října a listopadu 2012 jsem se vydal i do samotné Gambie, kde odstartoval můj výzkum ve zdejších archivech. Stejně kvalitní materiály poskytly i National Records Service v Banjulu, protože mi dovolily přístup k dalším doplňujícím archiválím. Navíc návštěva konkrétních míst spojených s historickými událostmi podpořila můj zájem o zkoumání gambijské historie stejně jako přínosné diskuze s historiky z gambijské univerzity. Návštěvy The National Archives a Gambie představovaly přínos hlavně v zajištění archivních materiálů či nepublikovaných prací, ale rovněž i v prozkoumání terénu a možnosti vidět některé relikty

kolonialismu jako například bývalý otrokářský dům, shromaždiště otroků, opuštěný James Island nebo Barra Point, druhý opěrný bod při střežení ústí řeky Gambie. Nicméně při jedné návštěvě nelze zcela obsáhnout vše potřebné pro napsání kvalitní disertační práce. Proto následoval druhý a třetí pobyt v londýnských archivech, kde jsem doplňoval a rozšiřoval pramennou základnu z předchozího výzkumu, doplněnou např. o různé mapy, plány na stavby baterií, plány ochrany řeky před pašeráky nákladu a otroků a mnoho dalších. S postupujícím časem se mi podařilo úžeji zaměřit samotnou práci a vyprofilovat výsledné téma. Jak jsem již zmínil, práce měla původně zahrnovat prakticky celé období britské nadvlády od jejich příchodu v roce 1816 až do gambijské nezávislosti v roce 1965. Takto dlouhé časové období samozřejmě nelze realizovat v rámci disertační práce, a proto došlo k jeho zúžení na výše uvedenou periodu.

Kromě primárních pramenů z archivních zdrojů využívám i nejrůznější druhy cestopisů jednotlivých dobrodruhů z devatenáctého století. Ačkoli podobné prameny mohou představovat určité riziko vzhledem k obtížné verifikaci pravdivosti udávaných tvrzení, jedná se o cenný zdroj informací pro moji disertační práci. K cestopisným vyprávěním se dále připojují i dobovou příručku o kolonii samotné, která vhodně doplňuje obraz o tehdejší společnosti. Některé z nich, i přes fakt, že pochází až z konce 19. století, věrně zachycují obraz kolonie a čtenáři nabízí například slovníček základních pojmů a jejich užití v místním jazyce mandinka či wolof.

Výše zmíněné monografie, které se více či méně tématem zabývají, rovněž slouží jako vhodné vodítko a doplněk k samotnému archivnímu výzkumu. Díky nim získávám informace o archiváliích a otevírá se mi možnost porovnání tehdejšího a dnešního stupně výzkumu. Je vidět i odlišný přístup k pramenům; tehdejší historici brali archivní pramen jako pevný základ pro svůj výzkum a nepodrobovali ho často žádné kritice a už vůbec se jej nesnažili interpretovat. Právě v interpretaci spatřuji další přidanou hodnotu předkládané disertace, která pomůže osvětlit pohled na některá již dávno známá fakta.

V roce 2015 jsem se zúčastnil pětíměsíčního výměnného pobytu Erasmus na Universitě v Pávii, který mi pomohl rozšířit obzory při psaní mé disertační práce. Zdejší knihovna mi nabídla další vhodnou literaturu pro můj výzkum, která by jinak zůstala pro moji práci nedostupnou. Neocenitelnými se staly rovněž rady profesorů, např. i výše zmíněné Alice Bellagamy či Massima Zaccarii.

K použitým publikacím jsem získal přístup díky Univerzitní knihovně Západočeské univerzity v Plzni, Národní knihovně v Praze, The British Library v Londýně, Univerzitní knihovně v Pávii a i díky on-line zdrojům jako Library Genesis, Archive.org, Jstor.org, Cambridge Journals Online, Nilde, Google Scholar, Books Google, Project Muse, Project Gutenberg a mnoho dalších.

Na základě výše uvedeného lze předpokládat, že výsledná monografie, by měla být značným přínosem pro poznání interakce mezi evropským kolonialismem na příkladu velmi specifické a dosud málo zkoumané země, čímž pomůže zaplnit mezeru nejen v české afrikanistice.

2 ÚVOD DO PROBLEMATIKY: KOLONIALISMUS A EVROPANÉ V ZÁPADNÍ AFRICE DO 19. STOLETÍ

2.1 Definice kolonialismu

Výzkumu imperialismu se věnuje daleko více vědců nežli výzkumu kolonialismu. O definici kolonialismu se pokoušel Sir Moses Finley, historik starověku. Je s podivem, že tento koncept přišel od předního experta na zakládání starověkých měst a budování antických impérií, nikoliv od někoho, kdo se věnuje historii zámořských expanzí. Podle Mosleyho je totiž těžké uplatnit teorii kolonialismu na starověk nebo středověk.³

Historici se zdráhají přesně kolonialismus definovat kvůli jeho širokému významu. Faktem zůstává, že se skoro po 400 let octla většina světa pod alespoň nominální kontrolou Evropanů. Přístup evropských velmocí k zámořským územím utvářely různorodé místní podmínky daného regionu, záměry a možnosti jednotlivých koloniálních mocností spolu s trendy tehdejší mezinárodní politiky. Proto je důležité na kolonialismus nahlížet ze všech těchto perspektiv, a to jak z pozic kolónů, tak z pozic území, na která pronikali.⁴

Jak je tedy možné přesně definovat kolonialismus? Historik Philip Curtin mluví obecně „o *dominanci lidí jedné kultury nad druhou*“.⁵ Tato definice vyžaduje větší přesnost nebo přesný kontext, protože ne vždy byla vnímána nadvláda cizí mocnost jako nezákonná. Například jazykovou rozdílnost v Egyptě pod nadvládou Osmanské říše vyvažovala společná víra spolu s islámskými představami o legitimní vládě.⁶

Rozdílné rysy kolonizátorů a kolonizovaných hrají důležitou roli. Charakteristikou moderního kolonialismu je neochota nových vládců dělat kulturní ústupky vůči podmaněným společnostem. Podobné neshody v 19. století nahrazovala rasová teorie nadřazující evropskou kulturu nad jakoukoli

³ FINLEY, Moses: Colonies: An Attempt at a Typology. *Transactions of the Royal Historical Society*. 5 (26), 1976. s. 167-188.

⁴ OSTERHAMMEL, Jürgen: *Colonialism. A Theoretical Overview*. Princeton: Markus Wiener Publishers, 2010. s. 3-4.

⁵ CURTIN, Philip: The Black Experience of Colonialism and Imperialism. *Slavery, Colonialism, and Racism*. New York: Norton, 1974, 103 (2). s. 23.

⁶ WINTER, Michael. *Egyptian Society under Ottoman Rule 1517-1798*. London & New York: Routledge, 1992. s. 30.

jinou. Kvůli neochotě kolonizátorů je proto z podstaty věci vyloučena jejich snaha o asimilaci s místními.⁷

Již od 16. století vznikaly myšlenky na záchranu světa univerzálními křesťanskými hodnotami před těmi pohanskými. Podle soudobých teoretiků bylo nutné „civilizovat *barbary, pohany a divochy*“. V těchto charakteristikách lze spatřovat základy pro pozdější „*Břímě bělochů*“, jak jej pojmenoval Rudyard Kipling ve své slavné básni⁸. Tyto a jim podobné definice či premisy pomáhaly utvářet dojem o evropské nadřazenosti. Stejná slova a myšlení v jiných staletích převzali například i Američané nebo Japonci.⁹

Definice kolonialismu by proto mohla znít nějak takto: „*Jedná se o nadvládu menšiny nad domorodou většinou. Zásadní rozhodnutí ovlivňující životy kolonizovaných obyvatel se uskutečňují a následně uplatňují koloniálními vládci ve snaze dosáhnout cílů definovaných v původní metropoli. Odmítání kulturních kompromisů s kolonizovanými obyvateli provádí kolonisté z přesvědčení své vlastní nadřazenosti a z rozhodného mandátu vládnout.*“¹⁰

Podle výše uvedené definice postupuji i ve své disertační práci. Nad to budu používat na stejné rovině termíny kolonialismus a koloniální politika, protože kolonialismus je zde chápáný jako politika státu zaměřená na zisk a expanzi v zámořských územích. Různorodé situace při zisku nových území jen ztěžují přesnou definici tohoto fenoménu, přičemž přesnou definici může určovat řada proměnných jako ve výše zmíněném případě Egypta.

2.2 Geografie

Gambie leží v pásmu savan na samém konci západního pobřeží Afriky. Její současné hranice jsou umělým výtvoem bez respektu k historickým vazbám, etnické skladbě obyvatel nebo geografickým poměrům. Jak může vyplývat z polohy Gambie, Britové usilovali především o omezení vlivu Francie na západoafrickém pobřeží, protože samotný tvar Gambie připomíná jakýsi klín

⁷ OSTERHAMMEL, Jürgen: c. d., s. 15.

⁸ KIPLING, Rudyard. *Písně mužů*. 2. vydání. Zlín: Tisk, národní podnik, 1946.

⁹ OSTERHAMMEL, Jürgen: c. d., s. 16.

¹⁰ OSTERHAMMEL, Jürgen: c. d., s. 16-17.

vražený do Senegalu. Umělé hranice tehdy o ničem nerozhodovaly, neboť Britové ve své snaze expandovat přemýšleli o možné budoucí výměně tohoto pruhu podél řeky za jiný africký region. Nic takového se však nestalo a dnešní obyvatelé státu Gambie musí žít v asi dvacet pět kilometrů širokém pásu podél samotné řeky bez přirozených hranic se sousedním Senegalem.¹¹ Právě řeka Gambie určuje do velké míry život v zemi; je její nejdůležitější dopravní tepnou a hlavním zdrojem vláhy.

Převážná část půdy v Gambii je kyselá a tudíž málo úrodná. Naštěstí se tamější pískovcová půda skvěle hodí pro pěstování podzemnice olejné, jejíž rozkvět zažila Gambie právě v 19. století. Tropické ovoce, zelenina a obiloviny patřily a patří mezi další důležité plodiny v Gambii.¹² Roční úhrn srážek pro oblast Gambie je velmi vysoký, přičemž zde prší přibližně čtyři měsíce od června do září. Nejvíce srážek spadne v průběhu července a srpna. Deště ztěžují dopravu po souši a v minulosti přerušovaly boje mezi místními etniky.¹³

Historie území dnes známého jako Gambie se formovalo kolem řeky, která mu dala jméno. Výhodná geografická poloha pomohla utvářet jeho vlastní dějiny. Řeka Gambie pramení na náhorní plošině Futa Jallon¹⁴, přibližně devatenáct kilometrů¹⁵ od města Labé¹⁶ v dnešní Guineji. Od svého pramene proud řeky klesá a horní Gambie nabírá pouze několik málo přítoků, z nichž nejvýznamnějším je Niokolokoba z východu. Po sto třinácti kilometrech se vody Gambie spojí s další řekou Neriko. Území mezi těmito dvěma přítoky se nazývá Tenda. Řeka zde není splavná především kvůli často střídajícím se mělčinám a tůňm. Města na území Tendy stála v minulosti na obchodních cestách

---

¹¹ GAILEY, Harry: *A History of the Gambia*. London: Routledge & Kegan Paul, 1964. s. 1.

¹² GAILEY, Harry: c. d., s. 4.

¹³ GRAY, John Milton: *History of the Gambia*. London: Frank Cass & Co. Ltd. 1940, s. 3.

¹⁴ Poznámka k užívání místních a pomístních jmen a názvů: autor se snaží v celé práci používat originální pojmenování, avšak při existenci ustáleného českého ekvivalentu jej samozřejmě upřednostňuje.

¹⁵ Poznámka k užívání měř a vah: pokud okolnosti dovolují, jsou všechny míry uváděny v metrickém systému. Avšak existují zvláštní případy, kdy autor ponechává původní míry a srovnatelné množství v metrickém systému pak uvádí v poznámce pod čarou.

¹⁶ Labé, hlavní město provincie Futa Jallon (někdy uváděné i jako Futa Djallon nebo řidčeji v českém přepisu jako Futa Džallon).

z afrického vnitrozemí, což jim přinášelo prosperitu a růst. I přes fakt, že lodím v plavbě pod Tendou brání určité překážky, je řekla splavná po přítoku Nerika pro menší lodě s malým ponorem. Na hranicích Gambie a Senegalu se nachází Barrakunda Falls (vodopády Barrakunda), které spíše odpovídají soustavě balvanů či skalních převisů. Při vyšším stavu vodní hladiny však nepředstavují nepřekonatelnou překážku pro lodě do výtlaku šesti tun s ponorem 60 až 90 centimetrů. Prvním opravdu větším ostrovem na území dnešní Gambie je Janjanbureh, dříve Lemainův či MacCarthyho ostrov. K němu kdysi připlouvaly lodě o výtlaku 1 500 tun, které odtud odvážely nejen zboží, ale i otroky. Na řece Gambii leží ještě další důležité ostrovy: Elephant Island, James Island a St. Mary's Island. První jmenovaný se nachází zhruba 155 kilometrů od ústí řeky v Banjulu na pomezí sladké a brakické vody se svými typickými obyvateli – hrochy. Světovou proslulost získal díky Alexi Haleymu v jeho díle *Kořeny*.¹⁷ James Island¹⁸ leží zhruba 30 kilometrů od ústí řeky proti jejímu proudu. Evropské mocnosti sváděly o ostrov bitvy po více než 130 let. Tím posledním a nejdůležitějším je St. Mary's Island až při samotném ústí řeky do Atlantického oceánu. Na něm se nachází hlavní město Banjul, dříve známé jako Bathurst. Řeka zde dosahuje šířky až 22 kilometrů. Její celková délka od pramene činí 1 120 kilometrů.¹⁹ Břehy u ústí obklopují bažiny s mangrove.²⁰

V dobách plachetnic byla cesta z atlantických břehů Evropy do ústí řeky a odtud do Západních Indií²¹ poměrně snadná díky příznivým větrům

¹⁷ HALEY, Alex: *Kořeny*. Praha: Mladá Fronta, 1981.

¹⁸ Ostrov se dnes jmenuje Kunta Kinteh Island, kdysi nesl i pojmenování Dog Island, St. Andrew's Island nebo Charles Island po Karlu I. V roce 1651 ostrov odkoupil od krále z Barry vévoda z Kuronska. O deset let později malý kus pevniny obsadil major Robert Holmes spolu s Royal Adventures, přičemž ostrov přejmenovali na James Island podle Jakuba (Jamese), vévody z Yorku, pozdějšího krále Jakuba II. Obrana ostrova zesílila, což ovšem nezabránilo Francouzům v jeho obsazení roku 1695. Britové se na ostrov vrátili o čtyři roky později, nicméně v rozmezí let 1702 až 1708 se jej třikrát znovu zmocnili Francouzi. Mezi léty 1709 až 1713 byl ostrov opuštěný, až do roku 1717, kdy se na něj vrátili Britové s Královskou africkou společností. S výjimkou obsazení velšskými piráty v roce 1719 patřil až do roku 1779 stále britské Koruně, která jej opět ztratila ve prospěch Francie. Po následném zničení se pevnost již nepovedlo nikdy obnovit, ani Společnosti obchodníků, která jej vlastnila mezi léty 1783 až 1821. Tehdy se ostrov opět vrátil do majetku Británie. Poslední jednotky jej opustily roku 1829. Zbytky pevnosti jsou zde patrné dodnes.

¹⁹ GRAY, John Milton: c. d., s. 3.

²⁰ GAILEY, Harry: c. d., s. 2.

²¹ Západní Indie je historické souhrnné pojmenování pro antilské ostrovy a bahamské souostroví, v širším pojetí pak celého amerického kontinentu. Pojem Západní Indie vznikl na počátcích evropské kolonizace Ameriky, když byl Kryštof Kolumbus přesvědčen, že objevil západní cestu do Indie.

v oblasti. Nicméně plavba v opačném směru již vyžadovala velké navigační schopnosti a také více času kvůli tišinám. Ze stejného důvodu, tzn. z převahy tišin k jihu řeky, představovala velký problém i komunikace mezi oblastmi Gambie a Guinejského zálivu. Plavbu zpět podél afrického pobřeží ještě komplikoval Guinejský proud. I proto směřoval obchod z Evropy spíše do regionů podél řeky Gambie a poté do Západních Indií a nikoliv do oblasti Guinejského zálivu či dále na jih. „Sousední“ regiony západní Afriky byly proto v častějším kontaktu s Evropany a Západními Indiemi než s Gambií.²²

2.3 Složení obyvatelstva a náboženství

Složení obyvatel Gambie je poměrně rozmanité. Podobně jako řada afrických států zde nikdy neexistovala jedna nebo dvě skupiny obyvatel, ale za nejznámější a nejpočetnější se považují čtyři následující: Mandinka, Wolof (Jollof), Fula a Jola.

Etnikum Mandinka je nejpočetnější a své jméno odvozuje přibližně od 1 130 km vzdáleného místa zvaného Manding. Mandinkové obsadili oba břehy řeky v době, kdy se do oblasti dostávali první Portugalci. Za hlavní znak Mandinků lze považovat atletickou figuru střední výšky spolu s jemnějšími rysy – hlavním odlišovacím znakem od ostatních obyvatel západní Afriky. Wolofové přišli stejně jako Mandinkové z východu, a to ještě před příchodem Evropanů. Usazovali se především podél řeky Senegal. Do povodí Gambie proudily jen jejich menší skupinky. Svým atletickým vzhledem a průměrnou výškou mohou připomínat Mandinky. Etnikum Fula přišlo do regionu kolem Gambie později nežli Mandinkové nebo Wolofové; v oblasti povodí řeky Gambie se poprvé objevují až na počátku 17. století. Fulové s jistotou sdílejí společný původ s etnikem Fulaniů ze severní Nigérie. Mnozí z nich vykazují jisté evropské rysy a světlejší barvu kůže stejně jako Fulaniové. Do západní Afriky nejspíše přicházeli z východu v průběhu 16. a 17. věku. Na svém počátku bylo toto etnikum seminomádské, žilo ve vesnicích a v období dešťů pěstovalo plodiny pro obživu. V období sucha naopak Fulaniové putovali se svými stády na jiná

---

²² GRAY, John Milton: c. d., s. 3.

místa, kde se mohla pást jejich zvířata. Tato první vlna Fulaniů byla mírumilovná a jako pravý opak se projevovali jejich příbuzní přicházející v 19. století; ti v sobě chovali válečného ducha. Jednalo se především o ty z Bondu, Futa Toro nebo Futa Jallon. Část Fulaniů zvaná Tukulérové přijala islám, což v té době působilo jako zvláštnost. Islám ještě v 18. století nepatřil mezi dominantní náboženství v Gambii. Za nejstarší obyvatele Gambie se všeobecně považují Jolové, pro první Evropany rovněž známí jako Feloopové. V dnešní době obývají část země zvanou Foni a sdružují se do menších komunit. Z pohledu na geografické podmínky Gambie vyplývá, že podél toku řeky neexistují přírodní překážky bránící v proudění obyvatel různých etnik. I proto se zde jednotlivá etnika mísí a zachovala se pouze čtyři výše zmíněná. Náčelnictví na území Gambie fungovalo spíše na teritoriálním než na etnickém základě.²³

Pohyb výše uvedených etnik započal nejspíše těsně před příchodem Evropanů a směřoval ze savan směrem do regionů s větším podílem lesů. Tito lidé se sdružovali do malých skupin založených na společném původu a v jejich čele stál nejstarší muž. V pozdějších letech se panovnické privilegium dostalo do rukou pouze jedné z větví rodu se stejnými předky. Tyto skupinky žily v malých vesničkách obklopujících sídlo svého náčelníka. Systém se postupně transformoval a daný rod začal expandovat a pohlcovat okolní víscky do doby, než se vytvořila rozsáhlejší územní aglomerace.²⁴ Velká část z těchto etnik považovala svého náčelníka a vládce také za boha zodpovědného za nejrůznější nadpozemské skutky. Kvůli nepříznivému podnebí se lidé modlili a vzývali i nejrůznější přírodní útvary, jimž přisuzovali nadpozemskou moc. Každé etnikum mělo samozřejmě své šamany komunikující s lidem a nadpřirozenými silami.²⁵

Původní náboženství se dnes vyskytují pouze u Jolů a Fulů. Pozici dominantního náboženství si zajistil islám. Na území Gambie se začal šířit prostřednictvím maurských obchodníků v polovině 18. století. Z té doby existují

---

²³ GRAY, John Milton: c. d., s. 325-327.

²⁴ HOLAS, Bohumil.: *L'Homme Noir d'Afrique*. Dakar: 1951, s. 36-39.

²⁵ GAILEY, Harry: c. d., s. 6.

i záznamy o prvních městech s arabskou etymologií, např. Morokunda (česky „Svaté město“). V době, kdy do ústí Gambie připlul Luiz (Alvise) de Cadamosto, však islám v oblasti nedisponoval prakticky žádnou silou.²⁶ V 19. století se muslimové v Gambii rozdělili na dvě skupiny, mezi nimiž panovaly rozdíly náboženské, z nichž se zrodily i rozdíly politické. První frakce je známa jako Marabuti - islámští puritáni, vyznačující se svou oddaností víře a zdrženlivostí k alkoholu a omamným látkám. Většině z nich se dostalo určité formy výuky na vesnických školách a později se někteří stali obchodníky. Právě dvě posledně zmíněné charakteristiky je zvýhodňovaly oproti jejich rivalům. Druhá skupina je známa jako Soninkové s charakteristickým kladným postojem k alkoholu a omamným látkám. Z jejich řad pocházeli mnozí válečníci a náčelníci. Soninky vystihoval nedbalý přístup k dodržování náboženských rituálů a extrémní konzervatismus ve všedních záležitostech. Odlišování jedinců ve skupině nebo jejich rozdílný pohled na svět zpravidla vycházel z rodinné výchovy. Lze všeobecně konstatovat, že na přelomu 18. a 19. století zaujímal animismus pozici dominantního náboženství. Islám se sice do povodí Gambie dostal o přibližně čtyři století dříve, ale na počátku 19. věku zdaleka nepatřil mezi dominantní náboženství jako je tomu dnes, kdy přes 95 procent obyvatel Gambie tvoří muslimové. Vyznavači animismu často muslimy diskriminovali; například jim zakazovali vlastnit půdu nebo zastávat vysoké pozice v jejich království. Tento spor postupně gradoval, až přerostl v soninko-marabutské války, v nichž proti sobě stáli ortodoxní muslimové (Marabuti) a animisti nebo muslimové nedodržující všechna pravidla islámu (Soninkové). Marabuti zůstávali až do poloviny 19. století v menšině a chyběla jim síla a soudružnost, což podněcovalo k jejich opakovanému utlačování, přičemž jejich nové zkušenosti jim dodaly pocit jednoty; Přestože si sami vytvářeli vesnice v izolaci od Soninků. byli v silném kontaktu a navzájem mezi sebou spolupracovali.²⁷

Akuové představovali odlišnou skupinu obyvatel v gambijské společnosti. Stejně jako Kreolové v Sierře Leone jsou i oni potomky afrických

---

²⁶ GRAY, John Milton: c. d., s. 328-329.

²⁷ GRAY, c. d., s. 330.

otroků osvobozených Brity po zrušení otroctví v celém Britském impériu v roce 1807. Tito bývalí otroci, známí také jako „osvobození Afričané“²⁸ nebo „znovuzajatí“²⁹ či repatriovaní otroci, nejprve směřovali do Freetownu.³⁰ První z nich byli Brity odesláni do Bathurstu kolem roku 1818, další dorazili ve dvacátých letech 19. století na žádost bathurstských obchodníků. Hlavní proud repatriovaných otroků směřoval do Gambie mezi léty 1832 až 1838. O jejich příchod požádal tehdejšího státního tajemníka George Rendall, zástupce guvernéra v Bathurstu. Ačkoliv po šesti letech zastavil příliv těchto imigrantů zástupce guvernéra Mackie, další z nich proudili do Bathurstu až do úplného zrušení tamějšího Oddělení pro osvobozené otroky³¹. Stalo se tak roku 1843. Do té doby se do Gambie dostalo něco mezi třemi až pěti tisíci bývalých otroků, vytvářející v kolonii početnou menšinu. Je odhadováno, že v roce 1841 tvořili dvě pětiny obyvatel Bathurstu právě osvobození otroci. Jejich počet zde dosahoval 1 400. Původ těchto obyvatel nelze jednoznačně určit, nicméně část z nich pocházela z dnešní východní Nigérie a nazývali se Aku. Igbové (někdy Ibové), původně z dnešní východní Nigérie, tvořili druhou nejpočetnější skupinu. Dále lze zmínit různé skupiny Grand a Little Popo z dnešního Toga, lid Moco z Kamerunu a Hausy ze severní Nigérie.³²

Africké obyvatelstvo pocházelo z mnoha odlišných etnik a do Bathurstu se dostávalo za různých okolností; za příklad může posloužit vytvoření vojenské posádky z řad afrických jednotek ze Sierry Leone, k jejichž povolání sáhlo vedení kolonie po dlouhodobě špatných zkušenostech se zdravotním stavem britských vojáků trpících tropickými nemocemi. Řady afrických jednotek plnili především zachránění otroci z lodí směřujících do Západní Indie. Podobně se formovalo i civilní obyvatelstvo střední třídy. Část

---

²⁸ z angl. Liberated Africans

²⁹ z angl. Recaptives

³⁰ Více např. WEBB, Patrick. Guests of the Crown, Convicts and Liberated Slaves on MacCarthy Island, the Gambia. *The Geographical Journal*, 160 (2), s. 136-142.

³¹ z angl.. Liberated African Department

³² MAHONEY, Florence: *African leadership in Bathurst in the nineteenth century*. *Tarikh* 2 (2), 1968. 28-29, 30, 37.

osvobozených otroků se vyučila v Sierře Leone a poté putovala do Gambie, kde se podílela na budování základních staveb.³³

Spolu se založením Bathurstu se do nové kolonie na St. Mary's Island přistěhovala malá nicméně vlivná skupina Evropanů. Z velké části ji tvořili britští obchodníci předtím působící v Gorée, které od roku 1817 patřilo opět Francii. V roce 1823 bydlelo v Bathurstu jen 45 Evropanů včetně armádních důstojníků. Jen několik málo civilistů žilo mimo osadu. Jádro obyvatel představovali Britové a až od druhé poloviny 19. století se i v Bathurstu začali usazovat francouzští obchodníci, přičemž ti britští museli často zastávat úřednické posty z důvodu nedostatku pracovních sil.³⁴

V roce 1827 podal major Rowan zprávu o tom, že vláda v Sierře Leone využila situace a do Bathurstu odeslala na základě předchozí žádosti i několik nežádoucích osob, resp. drobných kriminálků. Když byly všechny práce dokončeny, odeslal generál Turner většinu z těchto kriminálků zpět do Sierry Leone. Avšak ti se později do Gambie vrátili a usadili se tam, protože, největší poptávka byla po řemeslnících.³⁵ Od počátku čtyřicátých let 19. století se do údolí Gambie začali stěhovat farmáři ze Senegalu a ostatních francouzských území především kvůli pěstování podzemnice olejné.³⁶

2.4 Stručná historie regionu před rokem 1816

Existují důkazy, že již Kartaginci udržovali pravidelné kontakty se západní Afrikou. Důkazy přinesl například Herodotos nebo Strabón. Podobné styky se omezily nebo zcela zprětrhaly po pádu starověkého Říma. Islám taktéž přispěl k omezení nebo ukončení podobných vazeb. V patnáctém století Portugalci obnovili spojení Evropy s Afrikou. Své informace čerpali od arabských

---

³³ ROWAN, James: *Sierra Leone: Report of the Commissioners of Inquiry into the State of the Colony of Sierra Leone*. London: 1827.

³⁴ QUINN, Charlotte: *Mandingo Kingdoms of the Senegambia; traditionalism, Islam, and European Expansion*. Evanston: Northwestern University Press, 1972. s. 92.

³⁵ GRAY, c. d., s. 316.

³⁶ Více např. GAMBLE, David P.: *Contributions to a Socio-economic Survey of the Gambia*. London: Colonial Office, 1949. s. 71-78; SWINDELL, Kenneth: *The Strange Farmers of the Gambia: A Study in the Redistribution of African Population*. Norwich: Geo Books, 1981.

geografů a kartografů.³⁷ O své první kontakty s Afrikou se postarali při snaze obejít muslimský svět a začít využívat africké zlato podobně jako koření z Indie.

V roce 1444 se Portugalci dostali za řeku Senegal. Na příkaz prince Jindřicha se lodě z Portugalska vydaly na jih. Do ústí Gambie se dostali Portugalci roku 1447. Podél jejího toku se námořníci setkávali s animistickými populacemi, které se rozhodli obrátit na křesťanství. Jejich snažení podporovali i papežové ve snaze rozšířit svůj vliv a majetek,³⁸ například Mikuláš V. udělil v letech 1452-1454 Portugalcům Afriku „objevenou i neobjevenou“. Po něm tak učinil i Kalixt III. v roce 1456.³⁹ V roce 1455 se Luiz (Alvise) de Cadamosto rozhodl pokračovat dále na jih od Kapverdských ostrovů, kde se k němu přidal Janovan Antoniotto Usodimare⁴⁰. Oba dostali od Jindřicha stejné rozkazy – prozkoumat jižní směr od Kapverd.⁴¹ Proto spojili své síly a pluli směrem ke Gambii. Nepřátelské chování místních odradilo oba objevitele od plavby proti proudu řeky.⁴² O rok později se oba do Gambie vrátili, aby se zde setkali s prostředníkem krále z Mali, který je vyzval k plavbě do vnitrozemí, kde posádka strávila dva týdny. Přitom se jí podařilo navázat obchodní kontakty a pozorovat pobřeží do té doby neznámé řeky. Tropické nemoci však ukončily jejich průzkum. Po krátké zastávce na Mysu Mesurado se celá výprava vrátila do Portugalska.⁴³ Do povodí řeky se v roce 1458 vydal Diego Gomez. V průběhu první poloviny 15. století panovala dohoda mezi Portugalci, Brity a Francouzi, že posledně dvě jmenované mocnosti se budou vyhýbat obchodu s oblastmi v držení Portugalců. Do Gambie přicházeli z Portugalska rovněž první přistěhovalci spolu s misionáři. Nicméně jejich úloha byla velmi obtížná a nepodařilo se jim prosadit křesťanství proti nepřátelskému postoji náčelníků spolu se sílícím islámem. Portugalští usedlíci se postupně provázali sňatky

---

³⁷ GAILEY, Harry: c. d., s. 18.

³⁸ KLÍMA, JAN: *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 82.

³⁹ KLÍMA, JAN: c. d., s. 82.

⁴⁰ Někdy psáno i jako Antoniotto Uso di Mare

⁴¹ GAILEY, Harry: c. d., s. 18.

⁴² CRONE, G. R.: *The Voyages of Cadamosto and Other Documents on Western Africa in the Second Half of the 15th Century*. London: Hakluyt Society, 2010. s. 27.

⁴³ CRONE, G. R.: c. d., s. 66nn.

s místními a ztratili svou původní odlišnost. Nové území se neprojevovalo jako rentabilní a kontakt Portugalska s osadníky v Gambii prakticky ustal. Ojedinele zprostředkovali starousedlíkům kontakt s Evropou portugalští kněží.⁴⁴ Představy o zlatu, stříbru a dalších drahých kovech se po několika letech rozplynuly. Faktem zůstává, že se přece jen část zlata a slonoviny z oblasti do Evropy odvezla. Přesto se jednalo pouze o jednotlivé kusy. Hlavním vývozním „artiklem“ se po staletí stali otroci.⁴⁵

O povodí Gambie zajímaly taktéž dvě hlavní evropské mocnosti – Francie a Anglie. Stalo se tak ze stejného důvodu jako v případě Portugalců; obě země zde chtěly rozvinout svůj zámořský obchod. Tato situace doznala změny po roce 1580, kdy se Portugalsko připojilo ke Španělsku, jehož korunu dostal Filip II. Španělský.⁴⁶ Francouzi budovali své obchodní stanice v Saint Louis a v Gorée.⁴⁷ Všechny mocnosti 15. a 16. věku udržovaly opevněné faktorie na Zlatém pobřeží, kde bylo podnebí příznivější než v ostatních částech západní Afriky. Počet Evropanů zůstával nadále velmi nízký. Do počátku 19. století se ve dvou výše zmíněných senegalských stanicích narodilo jen něco málo přes 200 mužů. Většinu obyvatel tvořili otroci, z nichž byly některým svěřené obchodní expedice.⁴⁸

V 16. a 17. století rostl obchod s otroky, který kulminoval o století později. Evropané dováželi do Afriky látky, alkohol, tabák a střelné zbraně. Otrokáři pak pronikali do vnitrozemí, kde chytali otroky pro místní nebo mezinárodní obchod. Obchodníci s otroky byli sami Afričané. Členové podobně narušených komunit se báli o život a svobodu, protože se zde prováděly platby a tresty na zotročení.⁴⁹

---

⁴⁴ GRAY, John Milton: c. d., s. 10nn.

⁴⁵ GAILEY, Harry: c. d., s. 19.

⁴⁶ GAILEY, Harry: c. d., s. 20.

⁴⁷ Obě sídla dnes leží na území Senegalu.

⁴⁸ BENJAMIN, Thomas: *Encyclopedia of Western Colonialism since 1450*. Farmington Hills: Thomson Gale, 2007. s. 1055.

⁴⁹ ILLIFE, John: *Afrika a Afričané*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 166.

„Evropané“ v Africe byli povětšinou smíšeného původu nebo se jednalo o Afričany mluvící evropskými jazyky, podléjící se na atlantické kultuře. Obchod s otroky se stal tak lukrativním, že přitahoval mladé Evropany neváhající položit život v těchto drsných podmínkách. Někteří z nich přežili první vlny malárie a žili zde po několik desetiletí. Jiní odešli a předali své obchodní zájmy svým africkým ženám, mnohdy schopným obchodnicím. Další po sobě zanechali potomstvo s evropským vzděláním, které dále rozšiřovalo rodinné bohatství.⁵⁰ Do Afriky se navíc postupně dostávali kromě Portugalců, Španělů, Angličanů a Francouzů taktéž Nizozemci následováni severoněmeckými obchodníky z přístavů v Baltickém moři.⁵¹

Za poněkud kuriózní lze označit zájem Kuronska⁵² o obchodní osady v Gambii. Jakub, vévoda z Kuronska, byl kmotřencem anglického krále Jakuba II. Podle tehdejších zvěstí dal Jakub II. Jakubovi z Kuronska kmotřenecký dar v podobě ostrova Tobago. I proto zde Jakub nejspíše hledal otroky nebo alespoň malou základnu pro obchod, jak s ostrovem v Karibiku, tak se svou zemí.⁵³ Kuronský vévoda Jakub Kettler se dostal na konci padesátých let 17. věku do švédského zajetí, čehož chtěla využít Nizozemská východoindická společnost (Vereenigte Oost-Indische Compagnie, dále jen VOC) a převést na sebe kuronské državy v Gambii. Kuronský velitel Otto Stiel se zdráhal předat pevnost na St. James Island do rukou amsterdamské části VOC. Nakonec sám Stiel vše dovolil a vydal se na cestu zpátky do Kuronska. Avšak na začátku roku 1600 se ostrov ocitl v rukou pirátů ve švédských službách. Ti jej prodali zpět VOC, ale tentokrát její groningenské části. Její obchodníci, pravděpodobně bez znalosti předchozích událostí, považovali ostrov stále za vlastnictví Kuronska. Otto Stiel mezitím dorazil do Nizozemska, ale po obdržení této zprávy se ihned vydal zpět k řece Gambii. Přestože se Nizozemci později snažili ostrov dobýt zpět, jejich pokusy skončily nezdarem. Narazili totiž na odpor místních,

---

⁵⁰ BENJAMIN, Thomas: c. d., s. 1055.

⁵¹ GRAY, John Milton: c. d., s. 19.

⁵² Kuronsko, něm. Kurland, lotyšsky Kurzeme, anglicky Courland, je historické území v Pobaltí ležící jihozápadně od Rižského zálivu u Baltského moře. Dnes patří Lotyšsku.

⁵³ GRAY, John Milton: c. d., s. 40nn.

podporujících Kurony, s nimiž dříve udržovaly dobré vztahy.⁵⁴ V šedesátých letech 17. století začali Britové jevit zájem o průzkum ústí řeky Gambie. Princ Rupert se v této době vrátil do Anglie se vzpomínkami na vyprávění o zlaté hoře v Gambii, navíc s vědomím, že roste poptávka po otrocích v Západní Indii. Ti by mohli být získáváni právě v západní Africe. S princovým přispěním se o Afriku začal zajímat i princ Jakub, vévoda z Yorku.⁵⁵

V roce 1587 navigoval portugalský uprchlík Francisco Ferreira dvě anglické lodi do Gambie. Obě se o rok později vrátily s kontrabandem a slonovinou.⁵⁶ Po tomto zisku, po zaplacení 400 liber, slibu placení pěti procent ze všeho dovezeného zboží a čtvrtiny z kořisti zaručil Antonín I. Portugalský⁵⁷ Antony Dasselovi a dalším obchodníkům z Londýna, Exeteru, Branstaplu a Colytonu výsadní právo obchodu mezi Anglií a řekami Senegalem a Gambií. Ne všechny obchodní lodě dopluly zpět, protože mnozí Portugalci žijící na pobřeží mezi Kapverdy a Gambií nebyli seznámeni s obchodem, který uzavřel Antonín I. Někteří britští obchodníci se proto stali obětmi krvavých masakrů.⁵⁸ Dne 3. května 1588 potvrdila obchodní práva anglickým kupcům na deset let královna Alžběta I. Zároveň s tím zakázala obchod v oblasti komukoli jinému než vybraným obchodníkům.⁵⁹ Stalo se tak mezi léty 1588 až 1592.⁶⁰ O třicet let později v Gambii dokonce Angličané hledali zlato, ale jejich tři tažení v letech 1618 až 1621 nebyla úspěšná; naopak způsobila ztrátu kolem 5 600 liber.⁶¹ Na konci roku 1661 vévoda z Yorku přislíbil pro průzkum Gambie lodě H. M. S. Kinsale, Henrietta a Assurance. V čele výpravy stanul major Robert Holmes, který navštívil Gambii již v r. 1652 s Rupertem. Ten navrhoval postavit pevnost asi 160 kilometrů proti proudu řeky na Elephant Islandu. Nicméně návrh

---

⁵⁴ GRAY, John Milton: c. d., s. 40nn.

⁵⁵ GRAY, John Milton: c. d., s. 52. Podrobněji např. MATTIESEN, Otto Heinz: *Die Kolonial-und Überseepolitik der kurländischen Herzöge im 17. und 18. Jahrhundert*. Stuttgart: Kohlhammer, 1940.

⁵⁶ CRONE, G. R.: c. d., s. 286.

⁵⁷ Antonín I. Portugalský, taktéž Převor z Crata, El Determinado (Rozhodný), nemanželský syn Luise, vévody z Beja, od 24. 7. do 25. 8. 1580 sám sebou korunován králem Portugalska; do země připravoval i dvě nezdařené invaze za pomoci Alžběty I. a Francise Drakea.

⁵⁸ GAILEY, Harry: c. d., s. 19.

⁵⁹ GREEN, C. R.: c. d., s. 285.

⁶⁰ FERGUSON, Niall: *Britské impérium. Cesta k modernímu světu*. London: Penguin Books, 2003. s. 49.

⁶¹ FERGUSON, Niall: c. d., s. 39.

nakonec neprošel. Britská výprava dorazila do ústí Gambie 4. března 1661 a zakotvila u Dog Islandu, později přejmenovaného na Charles Island. Veškerý britský pohyb zaznamenal Otto Stiel a jeho šest vojáků, kteří začali na britské lodě střílet z děl. Dělo se tak v noci, což Stiel později vysvětloval s tím, že nechová k Britům žádné nepřátelství. Po několika dnech obléhání Britové ostrov obsadili, i přes snahu Stiela Britům vysvětlil svou pozici, dokládanou vlající kuronskou vlajkou. Holmes nabídl Stielovi okamžitou kapitulaci a následný transport do Evropy s čímkoli, co si budou chtít Kuroni z pevnosti odvézt. Navíc přidal nabídku na zachování Stielovy vojenské cti; nechal mu vystavit certifikát, že se vzdal větší síle. Dne 19. března pak Kuroni pevnost opustili a Britové slavili obsazení ostrova. Ten ihned přejmenovali z St. Andrew's Island na James Island. Proti tomuto záboru ihned protestoval nizozemský parlament podobně jako kuronský vévoda, který apeloval na Angličany a nabídl jim možnost společné správy daného území, možnost obchodu pro anglické lodě a budování pevností na řece Gambii.⁶² Angličané se zdráhali pevnost vydat, nicméně Kuronsko využilo situace v následující britsko-nizozemské válce o Tobago, kdy přislíbilo Angličanům pomoc výměnou za zřeknutí se nároků na Gambii. Tato nabídka se setkala s částečným úspěchem; Karel II. přislíbil vévodovi a jeho následovníkům svobodnou plavbu a obchod pro lodě spadající přímo pod vévodu, který navíc získal právo stavět sklady pro svůj obchod pod ochranou britských pevností. Výměnou za to Karel II. dostal pevnost St. Andrew v Guineji, spolu s dalšími pevnostmi a opevněními patřícími vévodovi z Guineje, který dostal uloženou povinnost platit tři procenta z cla v Guineji do anglické královské pokladny. Karel II. na oplátku Kuronsku garantoval ostrov Tobago. Kuronsko navíc přislíbilo Anglii pomoc v jakékoliv válce vyjma proti Polsku.⁶³ Kuronští se několikrát do Gambie vydali, ale Angličané je vždy vrátili zpět. Pokusili se obsadit i Dog Island, ale tam již pobývala místní etnika, jejichž příslušníci všechny Kurony podřezali.⁶⁴ V roce 1669 se Otto Stiel ještě jednou vydal do

---

⁶² GRAY, John Milton: c. d., s. 53nn.

⁶³ GRAY, John Milton: c. d., s. 64-65.

⁶⁴ BARBOT, Jean: *A Description of the Coasts of North and South Guinea*. London: Henry Lintot and John Osborn, 1746. s. 73.

Gambie a bylo mu dovoleno zde obchodovat. Jeho loď však při zpáteční plavbě ztroskotala v Irsku. Nároky Kuronska skončily se smrtí Fridricha Kazimíra Kettlera roku 1698. Poslední kuronský vévoda, Ernest John de Biron, byl svržen v roce 1741 a zemi obsadily ruské jednotky.⁶⁵

Mezi léty 1598 až 1618 vydala anglická vláda nové koncese pro kupce se zájmem o obchod v západní Africe. Malá znalost regionu, konkurence v podobě obchodníků z ostatních evropských zemí a nepřízeň osudu způsobily, že potenciální podnikatelé se do oblasti příliš nehrnuli, protože jim nezaručovala prakticky žádný zisk.⁶⁶ Jednoho z pionýrů anglických obchodních společností představoval Richard Jobson. Tomu se povedlo dostat se až za Barrakunda Falls, přičemž po sobě zanechal mnoho materiálů o obchodě v regionu. Jeho poznámky ale neudělaly přílišný dojem na tradiční londýnské obchodníky. Ti nadále snili o velkém bohatství ze západní Afriky.⁶⁷

Novodobý zájem Evropanů o Afriku se datuje do doby atlantického obchodu s otroky; přesněji do druhé poloviny 18. století. Tehdy se rozvíjela představa, že Afrika potřebuje zachránit od vyspělejší Evropy. Tento náhled sdílely dva zcela odlišné názorové proudy. Na jedné straně obhájci obchodu s otroky (tzv. apologisté), na straně druhé bojovníci za zrušení obchodu s otroky (tzv. abolicionisté). První skupina souhlasila s obchodem s otroky, protože transportem do Ameriky se jim podařilo utéct od hrozného života v Africe plného válek a krutostí. Abolicionisté naopak sdíleli názor, že Afrika potřebuje Evropu ke své modernizaci v duchu křesťanské civilizace. Oba pohledy se zakládaly na tehdy běžných rasových konceptech, které vykreslovaly Afričany jako malé děti. Apologisté i abolicionisté se opíraly o různé pseudovědecké teorie o rasových typech.⁶⁸ V 18. a především v 19. století pak rasismus sílil, stával se běžným a více se vymezoval proti proti nebělošským etnikům.⁶⁹

---

⁶⁵ GRAY, John Milton, s. 70.

⁶⁶ GAILEY, Harry: c. d., s. 21.

⁶⁷ JOBSON, Richard: *The Golden Trade*. Amsterdam: Theatrum Orbis Terrarum; New York: Da Capo Press, 1968.

⁶⁸ Podrobněji např. BUDIL, Ivo: *Úsvit rasismu*. Praha: Triton, 2013.

⁶⁹ REID, Richard, R.: *Dějiny moderní Afriky od roku 1800 do současnosti*. Praha: Grada, 2011. s. 107.

Na sklonu 18. století dosáhla probíhající průmyslová revoluce svého vrcholu. Rodícímu se světovému trhu dominovali britský systém svobodného obchodu, k němuž již nebyla potřeba otrocké síly. Naopak v Británii se rodily úvahy o lepším využití afrického kontinentu, který měl sloužit jako zdroj surovin, místo pro prodej evropského zboží a zásobárna levné, částečně kvalifikované, pracovní síly. Britové z toho důvodu zakázali roku 1807 obchod s otroky, k čemuž nutili i ostatní evropské mocnosti.⁷⁰ Abolicionisté vznášeli především ekonomické, nikoli humanitární argumenty. Snahy o navrácení osvobozených otroků z Ameriky do Afriky jsou velmi dobře zmapovány.⁷¹ Z iniciativy britského politika a filantropa Williama Willberforce byla založena roku 1787 kolonie Sierra Leone pro osvobozené otroky z Kanady, Antil a Anglie. Tento koncept svedl dohromady kulturně a jazykově westernizované Afričany, jejichž angličtina vytlačila portugalskou kreolštinu.⁷²

Průzkum Afriky na konci 18. století vyústil k založení nových institucí. Jednou z nich bylo i Britské sdružení pro propagaci objevení afrického vnitrozemí neboli Africká společnost ustavená 9. 6. 1788 Josephem Banksem, prezidentem vědecké Královské společnosti. Tyto organizace měly vysílat expedice do neznámých částí černého kontinentu. Roku 1790 vyplul irský důstojník Daniel Houghton do ústí řeky Gambie. Na své cestě po kontinentu byl několikrát přepaden. Nakonec zemřel při cestě do Timbaktu hladem a vyčerpáním.⁷³ Průzkumy afrického vnitrozemí souvisely s měnícími se obchodními záměry. V předchozích staletích otrokářům stačila jen znalost pobřežních stanic. Naopak obchody v 19. století vzbudily i vědecký zájem o přírodní zdroje, geografii a nejvíce obydlené části kontinentu. Ekonomické motivy se proto často vydávaly za ty vědecké. Následně publikované cestopisy obsahovaly velké množství údajů, z nichž nelze všechny považovat za relevantní. Cestovatelé takto propojovali i vědeckou a misijní činnost. Noví

---

⁷⁰ KLÍMA, JAN: *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 114.

⁷¹ V této práci se tématem zabývá Kapitola 4. 5.

⁷² KLÍMA, JAN: c. d., s. 115.

⁷³ KLÍMA, JAN: c. d., s. 114.

konvertité se stali oporou při rozvoji obchodu v daném regionu. Misijní činnost je nutné dávat do souvislosti s evangelickým obrozením v Evropě a v Severní Americe. Církev se pokoušela odvrátit útoky ze strany rozumu a vědy, čelila i stoupající sekularizaci v západní společnosti. Jedním z nástrojů církve v tomto boji byla právě silná misionářská činnost snažící se šířit slovo Boží ponejvíce mezi pohany v necivilizovaném světě. Misionáři úzce spolupracovali s humanitárním abolicionistickým hnutím, které bojovalo za odstranění obchodu s otroky. Navíc mnozí abolicionisté zároveň vyznávali evangelickou víru, čímž propojovali ukončení obchodu s otroctvím a šíření slova Božího. Afrika se logicky dostala na přední pozice misionářské aktivity. K evangelickým protestantským společnostem se během 19. století přidaly i ty římskokatolické.⁷⁴

Po zákazu obchodu s otroky v roce 1807 prosazovali Britové možnost vzájemné kontroly lodí kvůli možnému nelegálnímu obchodu s otroky. Za více než šedesát let Britové osvobodili přes 180 tisíc otroků, které odvezli do Freetownu v Sierře Leone, kde fungoval mezinárodní soudní dvůr určující další osud otroků. Tento soud měl rozhodnout, zdali zadržené lodě patřili otrokářům, a vztahují se tak na ně mezinárodní práva. Tito osvobození otroci, známí jako Kreolové, toužili po vzdělání a konvertovali ke křesťanství. V západní Africe vytvořili první moderní elitu doktorů, právníků, soudců, státních úředníků, ministrů, učitelů nebo novinářů. Pomáhali rovněž s koloniální administrativou, misiemi a britskými obchodními operacemi. Úplný zánik samotného institutu otroctví v Britském impériu proběhl v roce 1833. Francouzi jej zakázali o patnáct let později, v roce 1848, ale nebyli tak rezolutní jako Britové. Obchod trval až do poloviny 19. věku a naopak začal růst ve východní, střední a severovýchodní Africe. Uzavření amerických trhů a zlepšený systém paroplavby zničily tento obchod jednou pro vždy v šedesátých letech 19. století. V Británii a Spojených státech navíc rostl počet abolicionistů, což způsobilo ještě větší zapojení Evropanů v Africe.⁷⁵

---

⁷⁴ REID, Richard, R.: c. d., s. 108.

⁷⁵ BENJAMIN, Thomas: c. d., s. 1055.

Povodí Gambie vstupovalo do 19. století v roli regionu s dlouholetou otrokářskou tradicí, jenž zároveň sloužil britsko-francouzskému soupeření. Situaci navíc vystupňoval britský zákaz obchodu s otroky spolu se závěry Vídeňského kongresu.

3 SITUACE V GAMBII MEZI LÉTY 1807 AŽ 1829

3.1 Raná fáze britské okupace Gambie do roku 1816

Versailleský mír z roku 1783 uznal řeku Gambii jako britské území. Dne 25. března 1807 byl udělen královský souhlas k vydání zákona, který od 1. ledna 1808 zakazoval jakýkoli obchod a výměnu otroků v Africe nebo jejich transport z Afriky na kterékoli jiné místo na světě. Rovněž proběhlo schválení postihů v případě porušení tohoto zákazu. Tento zákon vymáhalo Britské námořnictvo od chvíle, kdy vešel v platnost. Ačkoliv většina britských otrokářů neunikla pozornosti dohlížejících britských křižníků, stále se našlo několik jedinců, kteří v obchodě pokračovali, a tím riskovali své zajetí. Britští obchodníci toto nařízení až na několik výjimek respektovali. Jinak se k zákazu stavěli nebritští podnikatelé, pro něž otroctví znamenalo výnosný byznys a příjem. Nejvíce zákaz porušovali Američané. Z toho důvodu bylo nutné v roce 1810 vyslat loď, která by zadržela jakékoli americké plavidlo přepravující otroky. Zvýšený postih pak upravoval doplňující zákon z roku 1811, víceméně ukončující britské spekulace v obchodu s otroky. Úspěch plavby ukázal, že bude do budoucna možné aktivně bojovat s nelegálním obchodem s otroky, k čemuž ale může dopomoci pouze obnovení pevnosti na James Islandu. S tím souhlasil i státní tajemník Earl Bathurst, přičemž doporučil, že pokud nepůjde obnovit původní pevnost, povoluje stavbu nové na vhodnějším místě.⁷⁶

Severní Senegambie byla v 19. století velmi důležitým obchodním místem. Velká Británie začala své abolicionistické hnutí ve Freetownu, hlavní základně v Sieře Leone.⁷⁷ Ostatní státy operující v povodí Gambie se ale postavily striktně proti abolicionismu, protože v rámci svých obchodních aktivit stále profitovaly z otroctví. Rovněž nechtěly, aby jejich lodě prohledávali britští námořníci. Proto bylo naprosto nemožné kontrolovat a dohlížet na celou oblast.⁷⁸

---

⁷⁶ GRAY, John Milton: c. d., s. 294.

⁷⁷ Freetown byl založen skupinou filantropistů v roce 1787.

⁷⁸ MOUSER, Bruce: *Trade and Politics in the Nunez and Pongo River 1790–1865*. Bloomington 1971, s. 39.

Mezi největší spekulanty operující ve vodách řeky Gambie se řadili Portugalci, Španělé a v neposlední řadě i Američané, a to přesto, že americká vláda rovněž v roce 1807 přijala zákaz o obchodu s otroky podobně jako jejich zákaz dovozu ze zahraničí. Tito američtí obchodníci se většinou plavili pod španělskou vlajkou a nezastavila je ani hrozba v podobě prohlídky a následného zadržení britskými škunery hlídkujícími v ústí Gambie. Počet těchto hlídek byl však velmi limitován a nemohl vytvořit efektivní blokádu. I proto se mnohým nebritským otrokářům vyplatilo riskovat, v mnohých případech se i vyhnout kontrolám britských posádek a pokračovat v plavbě přes Atlantik.⁷⁹

Britské škunery nejčastěji vyrážely z Gorée, aby mohly sledovat ústí řeky a případně zadržet podezřelé lodi s otroky.⁸⁰ I pro tuto činnost však existovala určitá pravidla: Britové mohli zadržet pouze americká plavidla, zatímco ta španělská a portugalská mohla proplout bez jakékoliv kontroly. Všechny zadržené lodi eskortovali Britové do Sierry Leone, kde se nacházel námořní soud.⁸¹ Poručík Moore z Royal African Corps (Královský africký armádní sbor, dále jen RAC) zaznamenal v tomto ohledu největší úspěch; podařilo se mu odhalit pět pašeráckých lodí. Další Mooreovo počínání zastavil guvernér Sierry Leone kapitán Columbine, podle něhož Moore operoval se svým škunerem Georgem mimo oblast svého působení v Rio Pongas. Moore se musel zpovídat z této události přímo ve Freetownu a Columbine mu navíc odebral všechny muže s odůvodněním, že patří námořnictvu.⁸²

Činnost škuneru George významně narušila aktivity otrokářů v povodí Gambie. Nicméně nová britská protitrokářská politika se setkala s odporem místních obyvatel. Mnozí z nich se podíleli na obchodě s otroky jako prostředníci a obchod jim přinášel značný zisk, a proto využili jakékoli příležitost, aby dali najevo britským vojákům svůj nesouhlas. Takovéto incidenty se množily především při zabavování majetku. Jeden z nich se odehrál v roce 1812, když

---

⁷⁹ GRAY, John Milton: c. d., s. 295.

⁸⁰ *Report from the Select Committee on Papers Relating to African Forts*. London: House of Commons, 1816. s. 124.

⁸¹ TNA CO 267/28. Governor Maxwell Lieut. Mooreovi, 16. června 1810.

⁸² TNA CO 267/33. Colonel H. Torrens Siru Robertu Peelovi, 29. srpna 1810.

Melbury, dříve velitel jednoho ze škunerů v Gorée, navigoval americkou loď Hope do oblasti Bintang Creek kvůli naložení nových otroků. Hope začala být ihned pronásledována britskou lodí Princess Charlotte, avšak místní obyvatelé podpořili Hope, přičemž Princess Charlotte se musela stáhnout s dvěma těžce raněnými členy posádky. Situace nakonec pomohla vyřešit H. M. S. Kangaroo. Její kapitán Lloyd hrozil Bintangu vypálením, pokud se loď Hope i s posádkou nevzdá. Po několika hodinách vyjednávání se posádka vzdala a vydala i 67 otroků, avšak její velitel uprchl. Celý incident se odehrál bez ztrát na životech.⁸³

Opětovný růst otrokářství v povodí řeky Gambie byl zaznamenán v roce 1814. Z počátku tohoto roku odvezl škuner se španělskou vlajkou 379 otroků a 10 místních, „kteří dostali dary, ale nezajistili počet přislíbených otroků.“ Velitel otrokářské lodi hrozil násilím Britům operujícím v oblasti a snažícím se mu v obchodování zabránit. Charles MacCarthy musel o nastalé situaci informovat Earla Bathursta a zároveň vše zvládnout bez odpovídající námořní síly.⁸⁴ V dubnu toho samého roku dorazila do Gambie jiná otrokářská loď. Jednalo se o plavidlo z Rhode Islandu, které se vydalo na cestu pod španělskou vlajkou, ale po zastavení na ostrově Tenerife vyplulo již s vlajkou portugalskou. Britské královské námořnictvo vyslalo svou šalupu Young Fredericse dvěma důstojníky a 60 muži na palubě zastavit tuto americkou výpravu. Otrokáři se bránili, ale nakonec loď opustili, vyjma osm zraněných členů posádky. Britové přišli o osm vojáků a napočítali devět zraněných.⁸⁵

Avšak výše zmíněné události působily jako odstrašující prostředek pouze krátce. Již v únoru a březnu 1815 odvezla z Gambie americká loď se španělskou vlajkou 600 otroků.⁸⁶ MacCarthy proto požádal britského státního tajemníka Earla Bathursta o povolení postavit malou pevnost s baterií o síle

---

⁸³ *Report from the Select Committee on Papers Relating to African Forts*. London: House of Commons, 1816. s. 216-218.

⁸⁴ TNA CO 267/38. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 19. března 1814.

⁸⁵ TNA CO 267/38. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 2. dubna a 8. května 1814; Major J. Chisholm Siru Charlesi MacCarthymu, 22th April 1814.

⁸⁶ TNA CO 267/38. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 29. června 1815.

dvou nebo tří děl na James Islandu k ochraně britských lodí a k potlačení obchodu s otroky.⁸⁷

Když Britové dostali na konci napoleonských válek zprávy o francouzských úmyslech obnovit faktorii v Albredě, MacCarthy začal o to více apelovat na Bathursta.⁸⁸ V průběhu roku 1815 připluly do povodí Gambie čtyři americké lodě, a jelikož Američané byli na rozdíl od Britů připraveni obchodovat s otroky, zaplavili místní trh levným zbožím, což jim v následujících letech zajistilo prakticky monopol na legální i ilegální obchod v regionu. Na nastalou situaci reagoval 12 července MacCarthy v dopise pro Bathursta takto: *„(MacCarthy je, pozn. autora) absolutně přesvědčen, že pokud nebudou vystaveny potřebné příkazy k obsazení St. James Islandu na řece Gambii, a pokud se zde (v Gambii, pozn. autora) nepodaří zabránit cizím lodím v obchodu, celý důležitý obchod na řece přejde brzy do rukou Američanů.“*⁸⁹

James Island byl v roce 1779 shledán nepoužitelným a žádná posádka jej nevyužívala ani v průběhu napoleonských válek. Na jiných místech na západoafrickém pobřeží se Angličanům podařilo vypudit Francouze a obsadit jejich nejdůležitější stanice v St. Louis a v Gorée. Po třicet let byla přítomnost královských válečných lodí jedinou aktivitou britské vlády v oblasti. Nicméně stav James Fort prakticky neumožňoval její obnovení, a pakliže by k němu přece jen došlo, Británie by musela investovat daleko více, než by bývala chtěla. Navíc již v minulosti několikrát převládl skeptický názor o reálném strategickém významu pevnosti vzhledem k její poloze; spíše zaznívaly hlasy volající po zřízení vojenské základny při ústí řeky. V době dobytí pevnosti Francouzi v roce 1779 obhajovali místní britští obchodníci stavbu pevnosti v místě zvaném Banyon Point (dnešní čtvrť Half Die, pozn. autora) na ostrově Banjol na jižním břehu řeky. Ostrov samotný tvořila písčina ležící daleko od

⁸⁷ TNA CO 267/38. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi. 10. června 1814 and 16. března 1815.

⁸⁸ TNA CO 267/38. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi. 3. května 1815.

⁸⁹ TNA CO 267/38. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi. 29. června a 12. července 1815.

obydlených oblastí na jižním břehu, a proto tento návrh ve vládě nikdy neprošel kvůli své případné finanční nákladnosti.⁹⁰

3.2 Budování vojenské základny v ústí řeky

Britové chtěli v boji proti obchodu s otroky lépe kontrolovat ústí řeky Gambie, ve kterém operovaly otrokářské lodě. Protože nejbližší britská posádka pobývala v Gorée, otrokáři snadno vplouvali do ústí řeky Gambie a vydávali se proti jejímu proudu pro další otroky.

MacCarthy neobdržel instrukce od Earla Bathursta dříve než 29. listopadu 1815. Jelikož se MacCarthy sám nemohl dopravit na místo, pověřil rozkazy kapitána Alexandera Granta, který vyplul z Gorée 19. března 1816 společně s Ensignem Adamsonem, s asistentem chirurga, 50 muži RAC a 24 řemeslníky. Tuto expedici nazařídilo Sdružení kupců (Company of Merchants) a vláda vyjadřovala jen opatrnou a lehkou podporu. Lord Bathurst vládu ujistil, že se jedná pouze o nezbytné opatření v boji proti obchodu s otroky a výdaje se omezí na nejnižší možné minimum. Grantovi se stavbou pomáhaly Royal African Corps (Britské královské africké oddíly) Jádrem oddílu tvořili odsouzení odeslaní do Afriky v době napoleonských válek. Nové město pozvolna rostlo a prosperovalo.⁹¹

V rámci svých instrukcí pokračoval Grant na James Island. Dostalo se mu vřelého přivítání od krále z Barry, kterému vysvětlil, „že záměr britské vlády okupovat James Island nemá být vnímán jako krok proti králově osobě. Zatímco se on a jeho poddaní chovali slušně a přátelsky k Britům, je v britském zájmu královu situaci zlepšit, ačkoli se v současnosti může považovat za poraženého kvůli zákazu plavby otrokářských lodí. Tento zákaz byl jedním ze záměrů Britů při obnovení smlouvy a při opětovném obsazení James Fort. Za krátkou dobu po britském příchodu do ústí řeky se králi a jeho lidem dostane odškodnění v podobě legitimního obchodu.“⁹² Král se s výše uvedeným shrnutím dohody

⁹⁰ TNA CO 267/19. John Dudfield a další Lieut. Williamu Lacymu. 12. květen 1779

⁹¹ GAILEY, Harry: c. d., s. 36.

⁹² TNA CO 267/42. Sir Charles MacCarthy Earl Bathurstovi. 16. dubna 1816. TNA CO 324/76. Alexander Grant R. W. Hayovi, 25. listopadu 1825.

spokojil a vydal souhlas s britskými návrhy na vydání ostrova za roční platbu 300 prutů (v hodnotě přibližně 75 liber). Navíc přislíbil jakoukoli potřebnou pomoc.⁹³ Král z Barry projevoval ochotu pronajmout James Island, nicméně Grant zavrhl tuto myšlenku hned z několika důvodů.⁹⁴ Jednou z nich bylo, že král z Barry byl rozhodnut dodržet dohodu jen potud, pokud se mu to hodilo. Grant proto vydal příkaz pouze k opravení několika zbývajících budov obklopených hradbami, protože zamýšlel využít ostrov jako základnu. Jako další problém se ukázala jeho poloha; nacházel se příliš daleko od ústí řeky. Pro případnou britskou posádku v pevnosti by bylo extrémně obtížné kontrolovat, jaká loď vplouvá do ústí.⁹⁵ Proto se Grant rozhodl zamítnout James Island. Nicméně ještě v dopise z 20. června 1816 však Grant prohlašuje James Island za stále důležitou vojenskou základnu, a to navzdory faktu, že zde již neprobíhala žádná obchodní výměna a ani nemohl sloužit jako místo pro boj proti obchodu s otroky. V roce 1830 Britové definitivně James Island opustili, což znamenalo i konec britské přítomnosti v Niuni a následně i v Juffure.⁹⁶

Dne 19. dubna se vydal plukovník Thomas Brereton z Gorée do Gambie s dalším oddílem 30 mužů. Nejdříve se zastavil na James Islandu, aby se zde spojil s Grantem a oba posléze mohli pokračovat k Banjolu. Celá výprava přistála v Banyon Pointu. Několik původních obyvatel, nejspíše patřících ke králi Barra ze severního břehu řeky, z ostrova odešlo. Granta udivily především větší možnosti Banjolu v porovnání s James Islandem. I z tohoto důvodu Grant navštívil „krále“ Komba s požadavkem postoupení ostrova Britům. Grantovi navíc při vyjednávání pomohly tehdejší podmínky; šest týdnů před Grantovým příplutím unesla španělská loď Panchita 10 mužů, dvě ženy a osm dětí s blízkými vazbami na krále. I proto souhlasil král s tím, že Britům ostrov přenechá výměnou za ochranu před podobnými kořistníky.⁹⁷ Oba důstojníci se 23. dubna setkali s „králem“ Komba, aby s ním stvrdili dohody o

---

⁹³ GRAY, John Milton: c. d., s. 300.

⁹⁴ GAILEY, Harry: c. d., s. 61

⁹⁵ TNA CO 267/42 Alexander Grant Siru Charlesi MacCarthymu. 24. června 1816. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi. 16. dubna 1816.

⁹⁶ TNA CO 714/56. Příchozí korespondence do Gambie.

⁹⁷ TNA CO 267/42 Alexander Grant Siru Charlesi MacCarthymu. 16. dubna 1816.

obsazení ostrova, výstavbě budov a opevnění výměnou za 103 prutů pro něj, jeho ženu a nejdůležitější sluhy. Formální obsazení ostrova se uskutečnilo ještě týž den, přičemž došlo i k jeho přejmenování na St. Mary's Island.⁹⁸ Samotný ostrov v té době tvořila písčiná pláž svažující se do Atlantského oceánu. Od pevniny břehy obepínaly bažiny s mangrove. Jen stěží se lze domnívat, zdali kapitán Grant zvolil St. Mary's Island jako místo pro budoucí kolonii. Spíše o tomto území uvažoval jako o vojenské základně, protože i jedním z jeho prvních úkolů bylo postavit vojenské budovy pro kontrolu ústí řeky. Spolu s Barra Pointem na druhé straně řeky neexistovalo vhodnější místo pro tyto účely.⁹⁹

20. července 1816 informoval Earl Bathurst Sira Charlese MacCarthyho o tom, že je připraven schválit obsazení buď St. Mary's nebo James Islandu. Nicméně MacCarthy nedostal žádné povolení týkající se dalších zbytečných výdajů. Bathurst dovoloval pouze nezbytné stavby k ochraně malého počtu vojáků v ústí řeky pod velením plukovníka Breretona. Bathurst považoval pouhou britskou přítomnost za odrazující fakt pro obchodníky s otroky. Kromě toho dodal, že pokud kupci uvidí další možnost pokračovat v obchodu s místními (jako tomu bylo v Senegalu), zvolí si ostrov za vhodné skladiště pro své zboží. Navzdory Bathurstově opatrnosti v oblasti výdajů se rozhodlo, že jádru nového města propůjčí své jméno právě státní tajemník.¹⁰⁰

Nová osada na St. Mary's Islandu původně sloužila jako opěrný bod pro britské hlídky, které snažily potlačovat obchod s otroky. V této době nesl za koloniální správu plnou zodpovědnost velitel Alexander Grant. Osobně se musel zodpovídat guvernérovi v Sierře Leone. Tento post zastával dlouhou dobu sir Charles MacCarthy. Civilní obyvatelstvo zpočátku tvořili britští obchodníci z Gorée. Jejich příchod si vynutila opětovná francouzská okupace zmíněné stanice v roce 1817. Nicméně Earl Bathurst doufal, že nabídnutá ochrana

---

⁹⁸ TNA CO 267/42. Alexander Grant Siru Charlesi MacCarthymu. 24. června 1816; Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 20. července 1816. Váha v takovémto množství odpovídala přibližně 11 kilogramům.

⁹⁹ GAILEY, Harry: c. d., s. 62.

¹⁰⁰ Na světě dodnes existuje ještě jeden Bathurst. Jedná se o nejstarší vnitrozemské sídlo v Austrálii ležící v Novém Jižním Walesu, které 7. května 1815 dostalo své jméno také po třetím Earlu Bathurstovi, Henrym Bathurstovi, státním tajemníkovi pro válku a kolonie.

pomůže motivovat britské kupce a obchodníky k tomu, aby se na ostrově usadili. Jeho přání se v průběhu dalších let začalo naplňovat. Někteří z těchto kupců se v průběhu napoleonských válek usadili v Britý okupovaném Gorée a nadále pokračovali v obchodní činnosti podél řeky Gambie. Jiní se přeorientovali na obchod s gumou v Portendicu, který Britů zajistila mírové smlouvě. I přesto, že pařížská mírová smlouva umožnila Britům v Gorée zůstat a pokračovat v obchodu i po skončení britské okupace, obecně se předpokládal tlak Francouzů na to, aby Britové Gorée opustili. V důsledku toho se tito obchodníci přemístili na St. Mary's Island ihned, jak jen to bylo možné.¹⁰¹ Změna politického a obchodního centra na řece Gambii v roce 1816 změnila postavení Juffure a Niuni. Obě bývalá centra se proměnila v druhořadá střediska obchodu.¹⁰²

I přesto, že Bathurst leží v těsné blízkosti otevřeného moře, má dostatek vnitrozemské pevniny pro potřebné zázemí. Jeho nevýhoda spočívá stejně jako v dalších západoafrických přístavech v mělkém šelfu neumožňujícím vplutí velkých lodí. Největším problémem pro Bathurst dodnes zůstává, že se nachází na mělkém písčném břehu.¹⁰³

Před Grantem stál obtížný úkol; kvůli pravidelným záplavám nebylo místo zdraví prospěšně. Navíc okolí jím zvoleného místa neposkytovalo žádné stavební materiály; všechn kámen se těžil na Dog Islandu a plavil se po proudu až do ústí k St. Mary's Islandu.¹⁰⁴ Stavbě nepomáhal ani fakt, že jádro Grantových mužů nepatřilo zrovna k nejlepším britským vojákům; v jeho středu stáli odsouzenci, z Anglie nebo opakovaní provinilci z jiných regimentů, kteří byli přiděleni k Africkým jednotkám pro své špatné záznamy.¹⁰⁵ Grant se svými muži započal práce na výstavbě kasáren pro posádku 80 mužů, stejně jako na ustavení šesti dvaceti čtyř librových palebných baterií a dvou mobilních polních děl. Všechny práce byly urychleny tak, aby se mohla pevnost dokončit před začátkem období dešťů. Král z Barry prokázal ochotu, když umožnil přepravu

---

¹⁰¹ GRAY, John Milton: c. d., s. 306.

¹⁰² NRS. CSO 1/1.

¹⁰³ JARRETT, H. J.: *Bathurst: Port of the Gambia River*. Geography 36 (2), 1951. s 100.

¹⁰⁴ SOUTHORN, Bella Lady: *The Gambia*. London: 1952. p. 156.

¹⁰⁵ FORTESQUE, John: *The History of the British Army*. London: 1911. Vol. XI. s. 370-371.

kamene pro potřeby stavby z Dog Islandu. Aby plukovník Brereton povzbudil zájem mezi možnými budoucími osadníky, nabídl po svém návratu do Gorée volné parcely na St. Mary Islandu pod podmínkou, že nově příchozí postaví kvalitní kamenné nebo cihlové domy ve vyhrazeném čase.¹⁰⁶

Stavební práce kolonii způsobovaly i finanční potíže, a to již od samého počátku v roce 1820. Po dokončení zednických prací se zástupci v Gambii obrátili na vládu v Sierře Leone a žádali peníze na střešní krytinu. Mezitím stavbu vládní budovy v Gambii poničilo tornádo a část budovy byla stržena. Nejnutnější opravy si vyžádaly výdaje ve výši 2000 liber. Jelikož kolonie neměla potřebné finanční prostředky, byla nucena vydat bankovky v nominální hodnotě jedné libry do výše 2 000 liber. Původní předpoklad počítal se stažením bankovek po získání oněch dvou tisíc, ale navzdory tomuto plánu bylo vydáno dalších 1 000 liber, které vláda přijímala jako prostředek k platbě za výnosy. V obyčejných obchodních transakcích však dále fungovaly jako hlavní platidlo španělské dolary.¹⁰⁷ Konec gambijských liber přišel až v roce 1826 a vláda je musela vykoupit za tržní cenu. Tento krok vyžadoval půjčku ve výši 1 000 liber od vlády v Sierře Leone. Bathurst se tak dostal do hlubokých dluhů a znemožnil si další stavby a rozvoj kolonie. K tomuto se 28. června 1826 vyjádřil i Kenneth Macaulay: „Již osmnáct měsíců neprobíhají žádné stavby a žádné ani nebudou moci být zahájeny v dalších osmnácti měsících.“¹⁰⁸

V kontextu tropického klimatu a mokřadů kolem ostrova si není těžké představit, že jednotky zužovala vysoká míra úmrtnosti. I přes těžké podmínky se dařilo budovat novou osadu v rychlém tempu. Nové město neslo jméno Bathurst podle britského tajemníka pro kolonie. Tento název osadě přidělil Bucke, koloniální technik ze Sierry Leone. Z dnešního pohledu se plány města zdají být velmi pokročilé; centrem probíhaly dvě hlavní ulice - Wellington Street a Buckle Street, přičemž prvně jmenovaná se nacházela blíže řece a druhou zakončovalo velké náměstí pojmenované po guvernérovi Charlesu MacCarthym.

---

¹⁰⁶ TNA CO 267/42. Thomas Brereton Earllu Bathurstovi, 12. června 1816.

¹⁰⁷ Poměr směny byl stanoven takto: 1 gambijská libra za 4 španělské dolary.

¹⁰⁸ TNA CO 267/72. Kenneth Macaulay Earlu Bathrustovi, 28. června 1826.

Vládní budova stála za náměstím, obrácená k řece. Obě hlavní ulice propojovalo celkem šest menších, Názvy všech odkazovaly na právě skončené napoleonské války, respektive na Wellingtonovy generály - Bluchera, Pictona, Anglesleyho, Hilla, Orange a Cottona. Pět let po založení města již probíhaly dokončovací práce na veřejných budovách zahrnujících vládní sídlo, kasárna, čtvrť důstojníků, soudní budovu a nemocnici. Do blízkosti vládní budovy a přístavu byla umístěna tři zastřílená děla.¹⁰⁹

MacCarthy se rozhodl stáhnout všechny své jednotky z James Islandu kromě stráží, které měly hlídat, aby nepřátelská plavidla nepokračovala proti proudu řeky. Vojáky v nové pevnosti doplnili i domorodí příslušníci RAC, protože evropští vojáci trpěli tropickými nemocemi.¹¹⁰ V průběhu prvního období dešťů se nové britské osídlení při ústí řeky sestávalo z napůl dokončených kasáren, domu velícího důstojníka a několika chat či přístřešků. Britové pevnost obehnali zákopy, aby předešli možným útokům domorodých obyvatel, kteří se stále nesmířili s britskou abolicí. Přesto nové osídlení ihned prokázalo svou opodstatněnost; v prvních třech měsících byly nuceny zastavit svou plavbu nejméně čtyři lodě.¹¹¹ V říjnu téhož roku potkal stejný osud další lodě odvečené do Sierry Leone, kde je Britové zničili. Toho využil tamější předseda nejvyššího soudu Hogan a vyhlásil Gambii „výsostným britským územím, ve kterém je navždy ukončen obchod s otroky.“¹¹²

Avšak nelegální obchod s otroky dále pokračoval i po zřízení nového sídla v Bathurstu. Francouzi totiž znovu obsadili Albredu v roce 1817 a jejich vládě trvalo až do roku 1831, než přijala efektivní opatření proti otrokářství. I tak ke vzájemné spolupráci docházelo nárazově či spíše sporadicky. Albreda však ještě několik let po svém znovuobsazení sloužila jako překladiště otroků posílaných do zámoří, i když se postupně jejich počet snižoval. Karavany s otroky byly odkloněny z horního toku Gambie k jiným řekám v regionu, např.

---

¹⁰⁹ GRAY, William: *Travels in Western Africa in the Years 1819-1821*. London: 1825. s. 365.

¹¹⁰ TNA CO 267/42. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 5. října 1816.

¹¹¹ TNA CO 267/42. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi. 5. října 1816.

¹¹² TNA CO 267/42. Hogan Earlu Bathurstovi, 17. června 1816.

Casamance, Rio Grande, Rio Nunes, Rio Ponga a dalším. Nová pevnost Bathurst tak zpřetrhala staleté vazby a zvyky v otrokářském obchodu v západní Africe. Stalo se prakticky nemožným proklouznout kolem britského opevnění a pokračovat v zažitých praktikách. Tato stanoviska navíc podporují i čísla; ještě roku 1786 odplulo z Gambie v průměru 3 700 otroků. O třicet let později se především díky britské posádce na St. Mary's Island nepodařilo odvézt otroky ani jedné lodi. Zásluhy za potlačení obchodu si mohli připsat především dva muži; na prvním místě je nutné zmínit Sira Charlese MacCarthyho, jehož jméno nesl později i ostrov Janjanbureh. Jeho neustálá snaha přesvědčovat a argumentovat přiměla státního tajemníka Bathursta nejprve ke svolení znovuobsadit James Island a posléze založit zcela nový hlídkový bod na St. Mary's Island. Trochu ve stínu MacCarthy poté stojí kapitán Alexander Grant, faktický zakladatel moderní kolonie v Gambii. Právě kvůli Grantovu odhodlání zamezit obchodu a vyjednávání s místními náčelníky se podařilo obsadit britským jednotkám důležité ústí řeky Gambie a prakticky utlumit obchod s otroky v celé oblasti. V neposlední řadě se na tomto úspěchu podílely jak jednotky královského námořnictva, tak RAC, hlídkující v brakických vodách kolem ostrova. John Milton Gray, až příliš glorifikuje britské úspěchy. Popis britského obsazení St. Mary's Island z jeho knih vyznívá dosti tendenčně a bez patřičné objektivit. Je třeba dodat, že ačkoli se Britové podíleli velkou měrou na ukončení obchodu s otroky, byli to právě oni, kteří z něj po několik staletí pravidelně těžili nejvíce a i s přispěním otroků ze západní Afriky, respektive z Gambie, vzkvétaly plantáže na Jamajce, Haiti nebo v Severní Americe.¹¹³

V roce 1818 dosáhl počet civilních obyvatel 700 a o osm let později toto číslo stoupl až na 1800, z čehož 30 bylo Evropanů.¹¹⁴ Roku 1818 guvernér Sierry Leone sir Charles MacCarthy vytvořil civilní vládu pro nové město. Ta se sestávala z Obchodní komise a v čele stojícím starostou. Kromě tohoto orgánu vznikly dva soudy mající na starost kriminální přečiny ve městě. Kroky všech nově založených instancí v Bathurstu podléhaly schválení ve Freetownu. Tento

---

¹¹³ GRAY, John Milton: c. d., s. 304.

¹¹⁴ TNA CO 267/49. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 24. únor 1819.

system měl být zachován pouze dočasně, než bude jasná zákonnost osídlení na ostrově St. Mary's. Parlament schválil Obchodní komisi jako hlavní orgán pro vládu a obchod ve vznikajícím osídlení. Do roku 1821 fungovala dvojitá zodpovědnost, kterou znovu ukončil parlament, když zbavil komisi všech práv a převedl je zpět na královskou korunu. V témže roce byly převedeny všechny pevnosti a osídlení v západní Africe pod správu Sierry Leone ve Freetownu. Zodpovědnost se nyní přenesla na obchodníky. Hlavním zájmem v 19. století v Gambii nadále zůstával obchod, avšak se správou ze Sierry Leone se začaly vynořovat další dosud neviděné problémy. K potlačení obchodu s otroky se přidalo i potlačení domorodého otroctví. Misionářům zůstaly tradiční úkoly - šíření víry a vzdělanosti.¹¹⁵

MacCarthy osadu při ústí řeky Gambie navštívil celkem třikrát (1818, 1819 a 1822), přičemž se vždy nezapomněl zmínit o růstu nového osídlení a Bathurst označil dokonce za „nejrychleji rozvíjející se obchodní stanici pod nadvládou jejího Veličenstva na (západním, pozn. autora) pobřeží Afriky.“¹¹⁶ Slova chvály MacCarthy nešetřil ani v případě kapitána Granta, stojícího za vším, co bylo do roku 1822 v Bathurstu vybudováno. Ke všemu je nutné připočítat podmínky vznikajícího osídlení; Grantovi se nedostávalo materiálu, on i jeho podřízení pracovali v nepříznivých až zdraví škodlivých podmínkách tropického klimatu a nad to vše práci prováděli na pustém a vyprahlém písčitém břehu, který v průběhu období dešťů zalila řeka. I přesto přese všechno se kapitán Grant jevil jako schopný organizátor a administrátor nově vznikající kolonie, jehož postava si získala sympatie i mezi civilisty, a to jak evropskými, tak místními. Grantovi pomáhala i znalost místních jazyků a smířlivý přístup.¹¹⁷

V roce 1825 dorazil do Bathurstu oddíl 199 evropských vojáků, a protože ubytovací kapacity v osadě postačovaly pouze pro polovinu z nich, musela ta druhá strávit další čtyři měsíce na lodi Surrey. Příjezd vojáků byl však

---

¹¹⁵ GAILEY, Harry: c. d., s. 37.

¹¹⁶ TNA CO 267/51. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 3. ledna 1820.

¹¹⁷ GRAY, John Milton: c. d., s. 307.

nešťastně načasovaný na květen, kdy v oblasti začíná sezona dešťů, a proto mnoho z nich brzy onemocnělo. Nicméně počet nemocných vojáků dvojnásobně překročil počet lůžek ve vojenském lazaretu; zatímco bylo k dispozici 60 až 70 lůžek, počet nemocných se pohyboval od 120 do 140. Do 21. září 1825 zemřelo 87 ze 108 nemocných. 91 vojáků ubytovaných na lodi se proto přemístilo do kasáren. Žádný z nich do té doby neonemocněl. Do 21. prosince 1825 zemřelo dalších 73 vojáků; z původního počtu 199 nově příchozích pouze 39 přežilo prvních devět měsíců pobytu.¹¹⁸ Podobný scénář se opakoval v následujících letech 1826 a 1827; za dva roky zemřelo 276 z 399 vojáků. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o stažení zbylých jednotek a jejich nahrazení jednotkami africkými.¹¹⁹

Osvobození Afričané tvořili z počátku pouze malou část obyvatelstva, přičemž ta větší pocházela z původně francouzských osad Gorée a St. Louis. Obě dvě však za napoleonských válek připadly Britům, kteří se po jejich konci přesunuli na St. Mary's Island. Rodiny jako Lloydové nebo Hughesové se podílely na chodu kolonie v jejích prvopočátcích, stejně jako se účastnily válek proti místnímu obyvatelstvu. Imigranti z Gorée byli buď sluhové obchodníků nebo řemeslníků, nebo je jejich pánové poslali na pomoc při stavbě Bathurstu.¹²⁰

Sir Charles MacCarthy vědomě podporoval příchod nových obyvatel a povzbuzoval další k budování svých obydlí v Bathurstu. Rovněž po určité době zaručil svobodu původním otrokům a jejich dětem. Během této doby museli otroci pracovat na stavbě Bathurstu.¹²¹ Nicméně MacCarthy již po krátké době oznámil, že jakýkoli otrok, který požádal o vydání zvláštního dokumentu o osvobození, se stane svobodným.¹²² Francouzské úřady v Senegalů tento krok odmítly, protože již v roce 1817 požadovaly, aby se otroci, kteří utekli od svého

---

¹¹⁸ GRAY, John Milton: c. d., s. 308.

¹¹⁹ GORE, Albert Augustus: *A contribution to the Medical History of Our West African Campaigns*, London: Baillière, Tindall and Cox, 1876. s. 209.

¹²⁰ GRAY, John Milton: c. d., s. 316.

¹²¹ TNA CO 267/51. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi. 20. ledna 1820.

¹²² TNA CO 267/51. Sir Charles MacCarthy Earlu Bathurstovi, 20. září 1820.

pána, navrátili. MacCarthy se ve své odpovědi odvolával na britské zákony, které neumožňovaly navrátit kohokoli, kdo požádal pod britskou vlajkou o azyl před otroctvím.¹²³ Francouzi se nechtěli smířit s tímto tvrzením a z toho důvodu často vznikaly v této oblasti mezi oběma velmocemi spory.¹²⁴ Kvůli tomuto problému docházelo často k vydírání lidí, kteří v životě ani v Gorée nebo St. Louis nebyli. Nicméně v jiných případech stálo právo na straně Francouzů, například když o azyl požádalo několik dezertérů z francouzské lodi na řece Gambii nebo v případě senegalských odsouzenců.¹²⁵ V roce 1841 zastavili dva francouzští vojáci menší britské plavidlo a donutili vystoupit dva Afričany s odůvodněním, že se jedná o uprchnuvší otroky. Úřady v Gorée odmítly oba dlouhodobé obyvatele Bathrustu vydat i přes požadavek britského velitele. K jejich propuštění došlo až na základě diplomatických jednání a kontaktů v Evropě.¹²⁶

Britský abolicionistický postoj spolu s azylem pro utíkající otroky vytvářel negativní postoj místních náčelníků, kteří nelibě nesli útky svých lidí pod britskou ochranu. Britové totiž odmítali tyto uprchlíky vydat zpět kvůli svým zákonům, a to i přesto, že si byli u některých vědomi jejich kriminální minulosti.¹²⁷ I z toho důvodu se například v roce 1829 snažil kapitán Jackson dojednat dohodu vydání uprchlíků za určitých okolností s náčelníkem z oblasti Kombo. Tato dohoda ale nikdy nevstoupila v platnost především proto, že ji odmítl ratifikovat britský státní tajemník.¹²⁸

Zrození nové kolonie s sebou neslo řadu problémů. Za jeden z nich lze označit složení obyvatelstva. Na předchozích stránkách byl popsán problém s uprchlými otroky, z nichž někteří spáchali trestnou činnost, a proto se dostali do otroctví. V roce 1824 provedl velitel kolonie čistku a mnohých z těchto

---

¹²³ TNA CO 267/46. MacCarthy to H. Goulburn, 29. září 1817.

¹²⁴ GRAY, John Milton: c. d., s. 317.

¹²⁵ TNA CO 87/25 T. L. Ingram Lordu Johnu Russelovi, 12. června 1841; CO 87/27 T. L. Ingram Johnu Mantellovi, 12. května 1842.

¹²⁶ TNA CO 87/25. T. L. Ingram Cpt. Denmanovi, 13. července 1841.

¹²⁷ TNA CO 87/23. Lt. Gov. Huntley Lordu Johnu Russelovi, 23. července 1840.

¹²⁸ TNA CO 87/27 T. L. Ingram Lordu Stanleyemu, 10. ledna a 5. května 1842; Lord Stanley T. L. Ingramovi, 14 February 1842.

kriminálních se zbavil. I po této čistce Bathurst nadále čelil přílivu nových migrantů, zejména ze Sierry Leone a Senegalu. Ti potom zaměstnávali Quarter Sessions svými přestupky nebo menšími zločiny.¹²⁹

Samotný Bathurst vznikl spojením několika samostatných obcí s pestrou strukturou obyvatel. V Portugalském městě našel své centrum obchod a bydleli zde majetnější osadníci. Melvillské město sloužilo řemeslníkům a služebným. Brzy si získalo jméno Jollofské (Wolofské) město podle většiny etnika Wolof. Svou důležitostí se sem řadilo i Vojenské město, vedle něhož se rozprostíralo MacCarthyho náměstí jako původní místo pro trh a obchod. Směrem dál do vnitrozemí za MacCarthyho náměstím se nacházelo Mocamské město, pozdější Half Die, domov těch nejchudších tehdy i v současnosti. Všechna tato města nebo vsíky oddělovala velká holá nezastavěná místa. Původní plány počítaly s přeměnou těchto plání na pole nebo pastviny. Proti těmto britským návrhům stály přírodní podmínky, které zde neumožňovaly rozvoj zemědělských ploch. V následujících letech na pláních vyrostly další budovy v návaznosti na neustále rostoucí počet obyvatel Bathurstu.¹³⁰

V průběhu prvních pěti let se osídlování St. Mary's Island řídilo striktními nařízeními. Území kontrolovala Obchodní komise pro africký trh na základě parlamentního zákona z roku 1783. Ta ale neprojevovala žádný zájem uplatňovat svou autoritu v Gambii. Protože nové osídlení mělo ve svém počátku pouze vojenský charakter obranné pevnosti, náleželo vedení pevnosti vojenskému veliteli, který se zodpovídal guvernérovi Sierry Leone. Když v roce 1818 přesáhl počet civilních obyvatel počet vojáků, Charles MacCarthy poskytl Bathurstu civilní vládu tím, že vytvořil Court of Police¹³¹ and Equity pro menší trestnou činnost a drobné dluhy. Ve stejné době ustavil MacCarthy instituci se soudními a zákonodárnými funkcemi, tzv. Settlement Court¹³², který se zabýval

---

¹²⁹ GRAY, John Milton: c. d., s. 320.

¹³⁰ GRAY, John Milton: c. d., s. 321.

¹³¹ z angl. Court of Police and Equity, nejspíše ekvivalent k soudnímu dvoru (Court of Law), avšak s menšími pravomocemi. K závažnějším trestným činům dojížděl do Gambie zástupce ze Sierry Leone, což komplikovalo celý soudní proces (viz dále).

¹³² Nejspíše forma místního soudního dvora.

podněty od Court of Police a Equity a zároveň dostal pravomoc uskutečňovat čtvrtletní zasedání (Quarter Sessions) pro řešení drobných kriminálních činů. V Settlement Courtu zasedali obchodníci z Bathurstu a jejich předseda dostal titul starosty. Zasedajících členů nebylo nikdy méně než pět a počet tří poskytoval usnášeníschopnost orgánu. Čelný představitel Settlement Courtu mohl vydávat a vyhlašovat předpisy a nařízení pro mír, blahobyt a dobrou vládu kolonie. Jednotlivá nařízení mohl ale podle svého uvážení zakázat guvernér Sierry Leone.¹³³

V roce 1821 zbavilo nařízení britského parlamentu Obchodní komisi všechny jejích územních a soudních pravomocí v západní Africe, načež tyto pravomoci vrátilo zpět britskému králi. Listina z téhož roku přenesla všechny britské pevnosti a osídlení v západní Africe pod centrální vládu a správu v Sierře Leone. Cílem těchto dvou kroků bylo odstranit oba dvory vytvořené MacCarthym v roce 1818 a ponechat Gambii bez jakéhokoli místního legislativního nebo soudního aparátu. V letech 1822 a 1824 Bathurst obdržel svolení vytvořit Court of Common Pleas a Bench of Local Justices of the Peace¹³⁴, nicméně otázka místní zákonodárné moci zůstala nevyřešena. Gambie zůstala odkázána na guvernéra a radu Sierry Leone. Takový krok s sebou však nesl především problém neznalosti místních podmínek v Gambii. Ve snaze o nápravu se již roku 1826 rozhodl tehdejší guvernér Sierry Leone Neil Campbell vytvořit dvě Obchodní rady v Bathurstu složené z jím nominovaných místních obchodníků. Obě komory měly sloužit jako poradní hlas velitele a ten postoupil jejich společný závěr spolu se svými postřehy do Sierry Leone.¹³⁵ Earl Bathurst se postavil k tomuto kroku zamítavě.

O rok později upozornil major Rowan na zásadní problém spojený s Bathurstovým zamítnutím. Jednalo se o fakt, že všechny legislativní návrhy vytvořené v Gambii musely putovat k zákonodárnému orgánu v Sierře Leone. Ten ale nejevila zájem o žádné další papírování spojené s Gambií. Rowan

---

¹³³ GRAY, John Milton: c. d., s. 322.

¹³⁴ Nejspíše Místní soudcovská rada.

¹³⁵ CO 267/73 Neil Campbell Earlu Bathurstovi, 3. září 1826.

doporučil ze své pozice zmocněnce pro stav osídlení v západní Africe¹³⁶, aby byla v Bathurstu vytvořena pozice zástupce guvernéra spolu se zvláštní radou pro Gambii. Britský státní tajemník však nechtěl procházet všechna Rowanova doporučení, a proto dospěl k následujícímu řešení: velitel v Bathurstu měl udržovat přímou korespondenci s britskou vládou, která měla velitele instruovat, jak má případně postupovat. Tehdejší velitel Alexander Findlay proto zaslal do Londýna návrh na obnovení obou komor, načež dostal stejně zamítavou odpověď jako před ním Neil Campbell.¹³⁷ V roce 1829 se tehdejší podplukovník Findlay stal prvním zástupcem guvernéra v Gambii. Tento krok změnil i jeho nadřízený orgán; Findlay se již přestal zodpovídat Sierře Leone, ale stal se přímo podřízeným britské vládě. Výjimku tvořily všechny legislativní návrhy nadále schvalované či zamítané radou kolonie Sierry Leone. Nezávislost Bathurstu se tak diametrálně odlišovala na papíře a ve skutečnosti. Množství administrativních záležitostí vyžadovalo právní regulaci a připomínky ze Sierry Leone znamenaly jen další zdržování v celém procesu. Často se stávalo, že vláda v Sierře Leone vzala odpovědnost na sebe a případné pozměňovací návrhy nekonzultovala s nikým z Gambie. Takový postup mohl zcela změnit celý původní návrh. Bez jakéhokoli projednání s odpovědnou osobou v Gambii použila vláda ve Freetownu svou moc k tomu, aby prosazovala právní změny v Gambii, aniž by znala místní souvislosti. Tento postup v praxi přinášel množství problémů a ukazoval na neznalost regionálních podmínek v Gambii.¹³⁸

Vše výše uvedené se povedlo postavit v tropických podmínkách za pomoci ne úplně nejlepších vojáků a bez patřičné finanční podpory. Již před výpravou bylo Grantovi sděleno, že kromě vojenských výdajů nemůže počítat s jakoukoliv jinou finanční podporou. Potřebné finance si musela nová kolonie zajistit sama prostřednictvím dovozních cel čítajících pouze 500 liber v roce 1817. Tento příjem se do roku 1823 zvýšil na sedminásobek.¹³⁹ Stavbou

---

¹³⁶ ROWAN, James: Sierra Leone: Report of the commissioners of inquiry into the state of the colony of Sierra Leone. London: 1827. s. 15.

¹³⁷ CO 326/136. R. W. Hay Alexanderu Findlayovi, 25. července 1828.

¹³⁸ TNA CO 87/2. Koloniální korespondence z Bathurstu. Zmíněná archiválie poskytuje mnoho dopisů dokumentující výše popsany stav.

¹³⁹ SOUTHORN, Bella Lady: c. d., s. 157.

Bathurstu se do jeho historie nesmazatelně zapsal Alexander Grant. Lze pouze spekulovat, zdali by se původní vojenská pevnost vůbec rozvinula v pravidelné osídlení. Na druhou stranu samotná poloha přímo vybízela k vybudování přístavu a následnému obchodnímu rozmachu.¹⁴⁰

Bathurst se postupně proměňoval v relativně dobře spravovanou oblast obklopenou původními obyvateli. Hlavní otázkou pro Brity zůstával vztah mezi stabilními a méně stabilními regiony podél řeky Gambie. S tím souvisela další otázka: vyžaduje si další obchod s vnitrozemím rozšíření právního statusu kolonie? I když se vláda z počátku zdráhala, z obchodní stanice v ústí Gambie se pomalu stávala královská kolonie.¹⁴¹

Na závěr vyvstává otázka, zdali nemohl Grant vybrat vhodnější místo pro umístění hlavního města a pevnosti v ústí řeky Gambie. Bathurst zvítězil kvůli své poloze v nejužším místě ústí řeky. Samotný St. Mary's Island se skládá z několika částí; Grant stál před obtížnou volbou, protože ostatní místa byla již tehdy prorostlá bažinami s mangrove. Jedinou volbou zůstal úzký písčiny pás při pobřeží, za nímž se rozprostírají bažiny s mangrove. Cape St. Mary's nemohl být zvolen ze dvou důvodů; jednak čelil přímým vlnám Atlantiku, což je pro přístav velká nevýhoda, a jednak jej obklopují tvrdé skalní útesy. Oba přírodní jevy znemožňují stavbu přístavu. Alexander Grant z tohoto důvodu zvolil nejlepší místo při ústí řeky.¹⁴²

3.3 Správa kolonie do roku 1829

Za nové osídlení měli teoreticky zodpovědnost jak britský parlament, tak Společnost kupců. Za nové osídlení měli teoreticky zodpovědnost jak britský parlament, tak Společnost kupců. Vojenská vláda v nové kolonii byla od založení v roce 1816 považována za dočasnou. MacCarthy zavedl taková opatření, která umožňovala obchodníkům zapojit se do politického života. Tento model počítal s postupnou přeměnou Gambie na samostatnou kolonii. Jakkoliv se opak zdál nepravděpodobný, britský parlament v roce 1821 odvolal listinu

---

¹⁴⁰ GAILEY, Harry: c. d., s. 63.

¹⁴¹ GAILEY, Harry: c. d., s. 38.

¹⁴² JARRETT, H. J.: c. d., s. 100.

Africké společnosti, což zapříčinilo, že Gambie nově patřila pod správu generálního guvernéra Sierry Leone.¹⁴³

Koloniální vláda se tímto vrátila do Gambie po 38 letech; předtím mezi léty 1765 až 1783 tvořil James Island, St. Louis a další pobřežní obchodní stanice v Senegalu provincii Senegambie. Gambii ale ještě nebylo možno považovat za plnohodnotnou královskou kolonii, protože společně s britskými pevnostmi na Zlatonosném pobřeží spadala pod správu generálního guvernéra ve Freetownu, hlavním městě Sierry Leone.¹⁴⁴

Teoreticky Gambii spravoval jako resident zástupce guvernéra, ale v praxi se první ujal svého úřadu až v roce 1829. Do té doby se musel kapitán Grant a bathurstští obchodníci nějak vypořádat s novou situací. V první řadě bylo nutné vyřešit otázku práva a pořádku. I po příchodu zástupce guvernéra Findlaye, prvního zástupce guvernéra, se prakticky nic nezměnilo, protože jeho rozhodnutí svazovala závislost na Sierrě Leone. Všechna legislativní rozhodnutí se schvalovala ve Freetownu. Protahování a zdržování související s posíláním každé navržené legislativní změny do Sierry Leone a zpět mělo za následek nefunkční správu v Bathurstu. Navíc na komunikačním kanálu mezi oběma britskými državami často docházelo k nedorozuměním, ať už nechtěným či záměrným. Vláda ve Freetownu nejevila nejmenší známky zájmu o podmínky a stav v Gambii. V mnohých případech rozhodovala proti stanovisku zastupujícího guvernéra v Bathurstu. Nastalá situace pomalu začala vadit i guvernérům ve Freetownu.¹⁴⁵ Až v červnu 1843 se Gambie administrativně oddělila od Sierry Leone a získala statut královské kolonie. V jejím čele stanul guvernér, který se zodpovídal přímo státnímu tajemníkovi pro kolonie. Gambie taktéž získala svou výkonnou a legislativní radu.¹⁴⁶

---

¹⁴³ GAILEY, Harry: c. d., s. 63.

¹⁴⁴ GRAY, John Milton, c. d., s. 323.

¹⁴⁵ GAILEY, Harry: c. d., s. 64.

¹⁴⁶ HUGHES, Arnold; PERFECT, David: *A Political History of the Gambia*. Rochester, NY: University of Rochester Press, 2006. s. 42.

3.4 Misie

Major Alexander Grant se rovněž zasazoval o zřízení misie a dělal vše možné, aby ji podpořil. Jeho přání se splnilo 8. prosince 1823, kdy do Bathurstu dorazila Hannah Kilhamová, vdova po Alexanderu Kilhamovi, přívrženci Johna Wesleyho a zaklateli Methodist New Connection (také nazývaných Kilhamovi metodisté). Kilhamová se přidala ke kvakerům krátce po smrti svého manžela v roce 1798. V době svého příchodu do Bathurstu jí bylo necelých 50 let, nicméně jednalo se o ženu s nezdolnou vůlí a snahou, která svou dobu o několik desetiletí předčila. Před svým odplutím do Afriky přeložila i část Bible do jednoduché wolofštiny. Ve své další činnosti navázala například na Williama Singletona a rozšířila jeho wolofský slovník o frazeologickou část. K tomu jí pomáhali i dva místní námořníci Mamadi a Sandani, kterým se dostalo vzdělání v Tottenhamu. Oba muži Kilhamové pomohli naučit se wolofsky a mandinsky, načež misionářka v roce 1820 anonymně vydala knihu *First Lessons in Jaloof*.¹⁴⁷ Misie Hannah Kilhamové lze označit i za první industriální misie v Africe, protože mimo evangelické činnosti připravovala misionáře na to, jak učit místní obyvatele zemědělským a řemeslným pracím. Náčelník z Bakau vyčlenil misionářům malý pozemek na Cape St. Mary, kde misionáři učili původní obyvatele orat a obecně obdělávat půdu. Hannah Kilhamová svoji misii předala wesleyánskému misionáři a jeho ženě, když viděla jejich snahu začít misii mezi ženami v okolí Bathurstu. Proto předala své dívčí školy a své žákyně do rukou paní Hawkinsové, ženě zmíněného misionáře. Kilhamová se společně s Anne Thompsonovou přesunuly do Bakau, kde otevřely novou dívčí školu. S odchodem Hannah Kilhamové do Sierry Leone a její následnou smrtí skončil i přímý zájem kvakerů angažovat se v Gambii.¹⁴⁸

¹⁴⁷ GRAY, John Milton: c. d., s. 311. Hannah Kilhamová, narozena 12. srpna 1774 v Sheffieldu; zemřela 31. března 1832 na své třetí plavbě do Afriky. Již jako dítě navštěvovala ranní bohoslužby Johna Wesleyho, k jehož stoupencům se připojila ve věku dvaceti let. V roce 1802 se připojila ke Společnosti přátel, ke kvakerům. V Sheffieldu, kde působila jako učitelka, se zapojila do filantropické činnosti a vytvořila Společnosti pro zlepšení podmínek chudých (Society for the Bettering of the Condition of the Poor). Od roku 1817 navíc zpracovávala nezapsané jazyky západní Afriky především kvůli šíření křesťanské víry. Více o tématu Hannah Kilhamové např.: Dickson, Mora: *The Powerful Bond: Hannah Kilham, 1774–1832*. 1980 nebo MORAN, Sue: *Women, Religion, and Feminism in Britain 1750-1900*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave MacMillan, 2002. s. 67.

¹⁴⁸ GRAY, John Milton: c. d., s. 312.

Za počátek wesleyánské misie v Gambii lze označit příjezd Johna Morgana 8. února 1821. Spolu s Johnem Bakerem měli otevřít misionářskou stanici v Tendeba proti proudu řeky. Avšak tato misie nedostala povolení od krále Bakau, a proto se přesunula do oblasti Mandinara v království Kombo. Práci ztěžovaly jak klimatické podmínky, tak její náročnost. Baker navíc v této době onemocněl a musel být přepraven do Británie. I kvůli nedostatku pracovních sil bylo rozhodnuto o uzavření stanice v Mandinari. Lepšího osudu se dočkala misie v samotném Bathurstu, kde se podařilo založit stanici v roce 1823. Rok předtím misionáři založili chlapeckou školu v Jollof Town a ve stejné době přebrala paní Hawkinsová se svým manželem dívčí školu ve městě. V roce 1834 byl položen základní kámen dodnes stojícího wesleyánského kostela.¹⁴⁹

Na žádost Charlese MacCartyho vyslala Protestantská misijní společnost (Church Mission Society) do Gambie svého zástupce, který plnil roli kaplana vojenské posádky. Prvním kaplanem se nakonec v březnu 1821 stal Robert Hughes. Jeho příchodu a pomoci se velmi cenili i wesleyánští misionáři. Nicméně Hughes se v Gambii nedožil ani konce roku stejně jako jeho manželka. Podobný osud potkal i další kaplany. Nemoci tak zabraňovaly soustavné duchovní činnosti.¹⁵⁰

V Gambii rovněž působila i francouzská Společnost žen křesťanské lásky¹⁵¹, která rovněž přišla do Bathurstu na žádost Charlese MacCarthyho. Jejich činnost se soustřeďovala především na St. Mary's Island a na jeho nejchudší obyvatele. O Dcerách se pochvalně vyjadřovala i Hannah Kilhamová, přesto působení této společnosti brzy skončilo ze stejných důvodů jako u

Křesťanství se nikdy neuchytilo v protektorátu, za to v Bathurstu mělo širokou podporu, a to již od příchodu wesleyánské metodistické církve v roce

---

¹⁴⁹ GRAY, John Milton: c. d., s. 313-314.

¹⁵⁰ GRAY, John Milton: c. d., s. 315.

¹⁵¹ Společnost dcer křesťanské lásky (Societas Filiarum Caritatis a S. Vincentio de Paulo): jednalo se o křesťanskou organizaci žen, která se zasazovala o pomoc nejchudším z chudých. V r. 1633 ji založil francouzský kněz sv. Vincent z Pauly a vdova sv. Luisa z Marillacu.

1821, v jejímž čele stál John Morgan.¹⁵² Původní plány počítaly se založením stanice v Mandinari v Kombu, ale od toho záměru bylo upuštěno rok po příchodu misie. V centru zájmu metodistů tak zůstal Bathrust.¹⁵³ Členové první vlny misionářů spolu se svými rodinami měli velkou míru úmrtnosti kvůli nepříznivému podnebí a tropickým nemocem v regionu. Přes tyto nepříjemnosti se ke křesťanství v roce 1830 hlásilo čtyřicet obyvatel. O čtyři roky později toto číslo vzrostlo na 250 a do konce 1837 se počet křesťanů více než zdvojnásobil na 559. V témže roce žilo 70 procent všech wesleyánských misionářů v Bathurstu. Zbytek odešel na MacCarthyho ostrov a zde o pět let dřív založil novou stanici. Do roku 1841 se na křesťanskou víru obrátilo 634 místních.¹⁵⁴ Všichni se hlásili k metodistické církvi. Anglikánská církev se v Gambii nikdy neuchytila. Její kaplan sem přišel roku 1820. Podobně si vedla i katolická církev, jejíž kněz dorazil na St. Mary's Island v roce 1823. Zanedlouho tato misie skončila a katolíci se sem vrátili až na konci čtyřicátých let 19. století, roku 1849.¹⁵⁵ Její základ tvořili tři kněží z Francie a tři sestry z konventu svatého Josefa v Cluny. Sestry pracovaly v nemocnici od jejího otevření v roce 1854.¹⁵⁶

S působením misionářů v Gambii se rovněž pojí i otázka vzdělání. Metodisté při svých stanicích zakládali školy, do kterých v roce 1841 chodilo 268 žáků. Celkem šlo o tři školy v Bathurstu, v Ceded Mile a na MacCarthyho ostrově.¹⁵⁷ Koloniální administrativa cítila, že nedisponuje ani dostatečnými finančními prostředky, ani kvalifikovanou pracovní silou pro vzdělávání obyvatel v kolonii. Proto se úřady rozhodly přenechat tuto činnost misiím. Ačkoliv se misie spolu s příslušnými církvemi snažily, neměly odpovídající budovy, zařízení ani peníze na to, aby poskytly vzdělání pouze úzké skupině obyvatel

¹⁵² První misionáři byli v roce 1821 kvakeři v čele s Williamem Singletonem, jehož úkol spočíval v průzkumu pro další misie v Gambii. Více v příslušné kapitole.

¹⁵³ Více o wesleyánských misionářích např. FOX, William: *A Brief History of the Wesleyan Missions on the Western Coast of Africa*. London: Aylott and Jones, 1851 nebo MOISTER, William: *A History of Wesleyan Missions in all Parts of the World from Their Commencement to the Present Time*. London: Elliot Stock, 1870.

¹⁵⁴ srovnej s: MOISTER, William: *Memorials of Missionary Labours in Western Africa, the West Indies, and at the Cape of Good Hope*. London: W. Nichols, 1866. s. 40.

¹⁵⁵ GRAY, John Milton: c. d., s. 315; s. 384-85.

¹⁵⁶ BURTON Richard: *Wanderings in West Africa*. London: 1863. Vol. I, s. 152.

¹⁵⁷ HUGHES, Arnold; PERFECT, David: c. d., s. 27.

Gambie.¹⁵⁸ Vzdělání dodnes zůstalo velkým problémem Gambie. Kromě nedostatku kvalifikovaných učitelů a nedostatečnému počtu škol, gambijské děti musí přemýšlet, jak se dostat do školy, protože často musí překonat vzdálenost delší než pět nebo deset kilometrů. V současné době poskytuje částečné řešení český projekt Kola pro Afriku, který dodává poškozená nebo zánovní kola jednotlivým gambijským školám. Ty následně bicykly půjčují jednotlivým žákům. Každá škola vlastní i nářadí na opravu kol. Všechny instruuje český personál neziskové organizace Kola pro Afriku v čele s Václavem Posoldou.¹⁵⁹

3.5 Obchod v rané fázi kolonie

V počátcích kolonie nebyl žádný z úředníků státní správy placený za svoji práci. Obchodníci tak vykonávali funkce šerifů, smírčích soudců pro méně závažné zločiny a podobné pozice. Navíc všichni prokazovali služby vedení kolonie při navazování styků s místními obyvateli, popřípadě při uzavírání smluv s jednotlivými náčelníky podél toku řeky.¹⁶⁰

I když většina evropských obchodníků strávila velkou částí svého života na břehu řeky, nikdo z nich se nechtěl stát zdejším usedlíkem; skoro každý chtěl vydělat dostatečný obnos na to, aby mohl dožít v daleko větším komfortu na nějakém místě v Anglii. Nikdo neplánoval oblast kolonizovat nebo převést podnik na své syny. Jelikož do země nepřicházely bělošky, běžně si bílí obchodníci brali za ženy nebo za své družky místní ženy, nazývané „senhoras“¹⁶¹. Nezřídka tyto ženy přebíraly podniky svých zesnulých manželů, úspěšně v obchodě pokračovaly a později předaly faktorii do rukou jejich dětí.

Další kupci proudili do Gambie ze Sierry Leone. Většina z nich řídila svůj malý obchod přímo z Afriky a nevedla si příliš dobře. Určitou výjimku tvořil Thomas Chown, bývalý námořní kapitán, žijící v Bathurstu až do své smrti v roce 1845. Jeho rodinný podnik převzal syn Thomas Chown mladší a později i jeho vnuk Thomas C. Chown. Mezi další z prvních kupců patřili Edward a

---

¹⁵⁸ GAILEY, Harry: c. d., s. 69.

¹⁵⁹ více o této problematice na: Kola pro Afriku. [online]. Dostupné z: <http://www.kolaproafriku.cz>. [cit. 6. 6. 2016].

¹⁶⁰ GRAY, John Milton, c. d., s. 310.

¹⁶¹ Výraz „senhora“ odkazuje na portugalský výraz pro paní nebo dámu.

Richard Lloydové, bývalí armádní důstojníci, kterým byla na počátku 19. století přidělena půda v Gorée. Dále do oblasti přišel Charles Grant, bratranec Alexandra Granta nebo také W. H. Goddard, rovněž přicházející z Gorée.¹⁶² Bez zajímavosti nezůstala ani zprostředkovatelská firma Forster and Smith, která rozvíjela své obchodní styky právě v západní Africe. Jejím hlavním cílem bylo zásobovat na úvěr jednotlivé obchodníky. William Forster, mladší bratr spoluvlastníka Matthewa Forstera, zastupoval společnost v Bathurstu už od roku 1817 a nejspíše vedl obchodní komunitu v Bathurstu až do své smrti v roce 1849. Prezentované jednotné obchodní strategie se nejspíše utvářely ve Forsterově domě.¹⁶³

Britští obchodníci si v Gorée navykli utvářet vládní politiku ve spolupráci s vojenským velitelem. Proto uvítali rozhodnutí guvernéra Charlese MacCarthyho, když se při své návštěvě v Bathurstu v roce 1818 rozhodl do nového osídlení přenést zákonodárnou, výkonnou i soudní moc. MacCarthy ustavil Settlement Court¹⁶⁴ skládající se z velitele a pěti obchodníků. Ti mohli schvalovat vyhlášky a předpisy pro mír, blahobyt a dobrou správu nového osídlení. Rovněž pod ně spadala otázka příjmů a výdajů. Všechna rozhodnutí podléhala MacCarthymu, který je mohl zamítnout. Navíc v Bathrustu vytvořil místní soudní systém; Court of Police and Equity se zabýval menšími občanskými kauzami a Místní soudní dvůr řešil kriminální přečiny a odvolací řízení od nižší soudní instance. V souladu s vojenským velitelem využívali obchodníci své výkonné pravomoci ke stavbě veřejných budov, jako například vládní budovy, věznice a kasáren. Jakmile se v roce 1821 Gambie společně se Zlatonosným pobřežím formálně octla pod správou Sierry Leone, byly všechny místní předpisy odvolány. V praxi to znamenalo, že Settlement Court přestal existovat, čímž se Gambie dostala do situace, kdy neměla žádný soudní ani legislativní státní aparát. Některé z pravomocí se v omezené míře zachovaly, ale všechny důležité soudní případy musely počkat na příjezd vrchního soudce

---

¹⁶² MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*. s. 45; s. 124-125.

¹⁶³ MAHONEY, Florence: c. d., s. 39-42.

¹⁶⁴ Z angl. Settlement Court

ze Sierry Leone.¹⁶⁵ Pravomoci Settlement Courtu nebyly obnoveny v původním rozsahu, ale na naléhání bathurstských obchodníků v roce 1827 doporučil parlamentní komisař, aby radě v Gambii bylo umožněno vytvářet předpisy upravující obchodní a vnitřní záležitosti. Na druhou stranu v roce 1828 povolil Úřad pro kolonie přenechat kontrolu nad pevnostmi na Zlatonosném pobřeží komisi tří londýnských obchodníků, v níž seděl i Matthew Forster.¹⁶⁶

Faktorie na březích řeky Gambie přiváděly do oblasti evropské obchodníky, a místní se tak po staletí dostávali do kontaktu s evropskou kulturou. V posledních dnech obchodu s otroky zůstalo v popředí město Nyanimaru, kde otrokáři nakládali zajatce z vnitrozemí a odváželi je do Západních Indií. Kromě Lower Nyani se ostatní obyvatelé na horním toku řeky Gambie dostávali jen do sporadického kontaktu s bělochy. Navíc počátek 19. věku s sebou na toto území přinesl nepokoje a vzájemné střety o nadvládu nad územím, čehož využili z vnitrozemí přicházející Fulové a Bambarové. Obě dvě etnika podnikaly nájezdy na venkov a beztretně jej plenili. I z toho důvodu začali Evropané zavírat a přesouvat své faktorie směrem níže k ústí řeky a po roce 1816 se řada z nich uchýlila pod britskou ochranu na St. Mary's Island. Za takový příklad slouží i mulatský syn Roberta Aynsleyho, přítele Mungo Parka, který se přesunul z Karantaby (Pisanie) do Tendeby právě z výše uvedených důvodů.¹⁶⁷ Aynsleyho případ jen demonstruje nastalý trend v údolí řeky Gambie ve druhé dekádě 19. století.¹⁶⁸

Během prvních let nové kolonie na St. Mary's Island její příjmy a výdaje nepřesahovaly 5 000 liber. Toto pravidlo platilo přibližně do roku 1835.¹⁶⁹ Dovození cla tvořila větší část vládních příjmů, ale Colonial Office nedovolil gambijské vládě uvalit cla na zboží od Francouzů sídlících od roku 1817 v Albredě. Tito obchodníci nemohli plout dále než k Jamesově ostrovu. V praxi

---

¹⁶⁵ MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*, s. 53-54.

¹⁶⁶ MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*, s. 188-189.

¹⁶⁷ GRAY, William: c. d., s. 70.

¹⁶⁸ GRAY, John Milton: c. d., s. 331.

¹⁶⁹ NEWBURY, Colin: *British Policy Towards West Africa: Select Documents 1875-1914*. Oxford: Clarendon Press, 1971

tento zákaz často porušovali a zboží z Gorée pak nelegálně proudilo proti toku řeky. Cílem tohoto francouzského počínání bylo snížit objem legálního obchodu a tím i příjmy vlády v Bathurstu.¹⁷⁰

Mnoho z původních obchodníků v oblasti se rovněž začalo angažovat v byznysu po svém příchodu do Bathrustu. Například William Waterman se usadil v Goreé ihned po britské okupaci v roce 1800. Edward Lloyd a Charles Johnston začali obchodovat o šest let později. John Wynne přišel do Goreé v roce 1811. Charles Grant, bratranec prvního velitele osídlení, vstoupil do vládních služeb a až do roku 1848 podporoval Wesleyánské misie. Dlouholetý přední obchodník v Bathurstu William Forster rovněž začal podnikat v Goreé stejně jako Thomas Chown nebo Thomas Joiner, původem Mandinka.

Gambijští obchodníci velmi nelibě nesli formální ztrátu legislativní a výkonné moci po roce 1821. Nemohli totiž dále kontrolovat výdaje a příjmy kolonie. Rozhodnutí taktéž ukončilo jejich možný vliv na vládní politiku. V praxi se ale jak kupci, tak úředníci snažili o stejný postup, především v otázce obchodu, v níž, jak si obě strany dobře uvědomovaly, spočívala budoucnost celého osídlení. Jedním z požadavků ze strany kupců byl bezpečný obchod v oblasti proti proudu řeky Gambie, kam se často vydávali se svými agenty z řad místních. Za tímto účelem koupil Alexander Grant v roce 1823 ostrov Janjanbureh, který přejmenoval na MacCarthyho ostrov. Pro lepší obranu zbudovali Britové na ostrově menší pevnost. „Ceded Mile“ se stala dalším územím nově vznikající kolonie. V roce 1826 ji Velká Británie koupila od krále z Barry z obchodních důvodů. Král si ale žádal cla od všech plavidel, která připlula do ústí řeky. Tím narušil celý systém obchodu.¹⁷¹

Pro obchodníky nebylo dobré, že vojenští velitelé nemohli propagovat jejich obchod tak, jako jejich afričtí agenti. Zájmy kupců taktéž mařil Úřad pro kolonie. V roce 1824 Úřad pro kolonie zakázal Alexi Findlayovi cokoli podniknout proti francouzským lodím, které využívaly nové obchodní stanice

---

¹⁷⁰ MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*, s. 90-97.

¹⁷¹ MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*, s. 47-52.

v Albredě k pašování ilegálního zboží proti proudu řeky. Findlay se tehdy rozhodl na popud bathurstských obchodníků zakázat plavbu všem francouzským lodím do povodí řeky Gambie. Plavidla mohla pokračovat pouze tehdy, pokud zaplatila dovozní cla v Bathurstu. Státní tajemník pro kolonie se nicméně rozhodl postupovat v rozporu s Findlayovým nařízením, které podle něho porušovalo Versailleskou mírovou dohodu. Proto zrušil výše uvedené rozhodnutí bathurstské administrativy. Z toho důvodu se nepodařilo snížit množství pašovaného zboží na francouzských lodích až do roku 1848, kdy se konečně podařilo omezit plavbu Francouzů do povodí Gambie.¹⁷² Úřad pro kolonie taktéž zamítl schvalovat rozšiřování území kolonie po roce 1826, protože takové kroky by vedly jen k dalším nepotřebným závazkům a výdajům. Dohoda uzavřená guvernérem Campbellem ze Sierry Leone v roce 1827, jež vedla k obsazení území kolem Brikamy, nevstoupila nikdy v platnost. Další dohodu mezi Williamem Huttonem a králem z Wuli z roku 1829 neuznal státní tajemník pro kolonie.¹⁷³

---

¹⁷² MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*, s. 90-97.

¹⁷³ HUGHES, Arnold; PERFECT, David: c. d., s. 30nn.

4 ROZVOJ KOLONIE

4.1 Politický a hospodářský vývoj v kolonii od roku 1829 do roku 1843

Vojenský velitel Alexander Findlay byl v roce 1829 uveden jako první zástupce guvernéra v Gambii. Avšak již v dalším roce se mu dostalo povýšení na stejný post v Sierře Leone. Jako Findlayův následovník byl vybrán první nevojenský zástupce guvernéra George Rendall, který předtím pracoval jako zastupující vedoucí justice v Sierře Leone.¹⁷⁴ Rendall se těšil sympatiím mezi obchodníky, především i pro svou snahu propagovat obchod. Rozhodnutí o přijetí osvobozených otroků do Gambie ze Sierry Leone se odehrálo nejspíše z obchodních důvodů.¹⁷⁵

Nicméně zájmy obchodníků zůstávaly pořád stranou, protože jim chyběla potřebná legislativní a právní moc. V roce 1834 protestovali proti nesmyslnému řízení Gambie ze Sierry Leone, odkud přicházely nevhodné legislativní úpravy. Obchodní předáci žádali ustavení Legislativní rady stejně jako vlastního soudnictví.

Zástupce guvernéra Rendall tuto petici podporoval, avšak vše zmařil odmítavý postoj britského státního tajemníka pro kolonie. V roce 1840 upozornil jiný zástupce guvernéra na obtížnosti spojené s nedostatkem legislativní moci v Gambii, ale i jeho návrhy byly zamítnuty.¹⁷⁶ O rok později vyslala londýnská vláda do Gambie doktora Roberta Maddena, jenž měl prověřit stav všech britských území v západní Africe. V závěrech své inspekční cesty doporučil, aby se Gambie stala nezávislou kolonií a doporučil rovněž, aby stát převzal do svých rukou pevnosti na Zlatonosném pobřeží. Obě doporučení schválila zvláštní parlamentní komise v létě 1842. V dalším roce se Gambie konečně stala samostatnou královskou kolonií.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*. s. 56.

¹⁷⁵ George Rendall např. inicioval založení Tendah Company v roce 1831, jejíž úkol spočíval ve zjišťování zdrojů za Barrakunda Falls.

¹⁷⁶ MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*. s. 190-191.

¹⁷⁷ GRAY, John Milton: c. d., s. 78.

Kupci zapojení do obchodu podél Gambie si mohli připsat jisté zásluhy na tomto vládním rozhodnutí. Matthew Forster, z jednatelů společnosti Forster and Smith, byl zvolen do britského parlamentu v roce 1841 za obvod Berwick-on-Tweed. Zároveň stanul v čele zvláštní parlamentní komise, přičemž předložil velmi přesvědčivé důkazy o nutnosti oddělení Gambie od Sierry Leone. Jednoho z dalších svědků představoval John Hughes, původně mulatský obchodník z Bathurstu. I jeho důkazy pomohly k administrativnímu oddělení obou britských území v západní Africe. Úředníci v Gambii samozřejmě změnu ve správě vítali. Nicméně v dalším průběhu se již vztah mezi obchodníky a úředníky v Bathurstu jen zhoršoval. Jako zlomový milník v těchto vztazích lze určit smrt zástupce guvernéra Rendalla na žlutou zimnici v září 1837.¹⁷⁸

Nejbohatší z obchodníků v Bathurstu samozřejmě očekávali, že budou mít možnost ovlivnit volbu nového zástupce guvernéra. Cítili se proto zklamáni výběrem nového čelního představitele. Na tuto pozici totiž britská administrativa vybrala sice obchodníka z Bathurstu, ale ten již v průběhu dvacátých let odešel zpět do Británie, neboť jeho obchod zkrachoval. Proti tomuto rozhodnutí ostře protestovali zástupci obchodníků, přičemž jejich prosby vyslyšel Lord Glenelg, tehdejší státní tajemník, a svůj návrh stáhl. V roce 1838 uvolněnou pozici proto nabídli majoru Williamu Mackiemu. S jeho návrhem opět obchodní komora v Bathurstu vyjadřovala nesouhlas, protože Mackie dříve pracoval jako úředník v jedné bathurstské firmě. Kupci vznášeli další výhrady proti Mackiemu, ale ten a jejich návrhy ignoroval; nejprve odmítl postavit tržnici (která se zhroutila) a poté se pokoušel vysušit ostrov, načež jeho snažení vyústilo ve třídní záplavy. Jejich výsledkem byly horečky a zimnice, které podlehl v únoru 1839 i Mackie.¹⁷⁹

Post zástupce guvernéra poté připadl Thomasi Ingramovi, jehož osoba se těšila ještě větší nepřízni obchodníků, než tomu bylo v případě

---

¹⁷⁸ FOX, William: *History of the Wesleyan Missions in Western Africa*. London: Aylott & Jones. s. 426-434.

¹⁷⁹ HUNTLEY, Henry, Vere: *Seven Years' Service on the Slave Coast of Western Africa*. London: T. C. Newby. Vol II, 1850. s 41-42, 135-138.

Mackieho. Ingram předtím, než v roce 1835 vstoupil do státních služeb, pracoval jako insolvenční obchodník. Jeho pozice ve státní správě nepatřila k nijak vysoce postaveným; zastával post celního úředníka. Za Ingramovým rychlým vzestupem stála vysoká úmrtnost státních úředníků v době epidemie žluté zimnice v roce 1837.¹⁸⁰ Podle pozdějšího guvernéra MacDonnella Ingram před tím, než Mackie nastoupil na svoji pozici, souhlasil, že by se nikdy neucházel o vysokou pozici v koloniální administrativě, pokud by s tím nesouhlasili sami obchodníci. Nicméně po Mackieho smrti se okamžitě ujal vlády. Jako úřadující tajemník kolonie byl zároveň nejvýše postaveným úředníkem. Po svém potvrzení ve funkci se Ingram zbavil Richarda Pinea, který sdílel nedůvěru obchodníků v Ingrama.¹⁸¹

V dubnu 1840 oficiálně připadla funkce zástupce guvernéra kapitánu Henry Huntleymu. Jeho jmenování potěšilo obchodní komoru v Bathurstu, protože Huntley podporoval jejich kritický postoj vůči obtížnému spojení Gambie a Sierry Leone. Tento bod zůstal jedinou spojnici mezi oběma stranami. V jiných rozhodnutích se kupci s Huntleym rozcházel. Považovali totiž jeho politiku vůči náčelníkům za nejistou a zrádovou. Kritiku si nový zástupce guvernéra zasloužil i za přístavbu vládní budovy, která nebyla nutná. Za negativními hlasy z řad obchodníků stál fakt, že dovozní cla stále tvořila hlavní část vládních příjmů.¹⁸²

Ingram se do čela kolonie vrátil krátce po tom, co byl Henry Huntley v roce 1841 jmenován na stejnou pozici na ostrově Prince Edwarda. Obnovená Ingramova vláda způsobila značné rozhořčení, především kvůli neochotě konzultovat vládní politiku kolonie se zástupci obchodníků. O nápravu situace se v Londýně pokusil jejich zástupce John Hughes, který vyjádřil nespokojenost přímo u státního tajemníka Lorda Stanleyho. Zanedlouho kupci obvinili Ingrama ze zneužití postavení a síly u soudů prostřednictvím svého bratra Alexandra, který pracoval jako soudcův asistent. Další stížnosti mířily na Johna Mantella,

---

¹⁸⁰ MAHONEY, Florence: *Government and Opinion*, s. 199-200

¹⁸¹ TNA CO 87/46. MacDonnell Greyovi, 20. listopadu 1849.

¹⁸² HUGHES, PERFECT, 2006, c. d., s. 58.

nového zástupce královny, jemuž škodilo chybějící právní vzdělání. Mantell patřil k dalším spojencům Ingrama, ale také nahradil velmi populárního Pinea.¹⁸³

Tyto petice podepisovali kromě Evropanů a mulatů také zástupci afrických úředníků a obchodníků. Jednalo se o první zapojení Afričanů do politiky v Gambii. Je nasnadě, zdali si jejich podpis pod peticí ale Evropané nevynucovali, protože se vesměs jednalo o zaměstnance evropských kupců. V každém případě státní tajemník všechny petice shledal jako neopodstatněné. Ingram i Mantell zůstali nadále na svých postech.¹⁸⁴

Roku 1842 vyšetřovala zvláštní parlamentní komise podmínky britských podnikatelů na západním pobřeží Afriky. Podle jejích závěrů „řeka Gambie nabízela výhody pro obchod daleko převyšující podmínky ostatních britských osad na pobřeží Afriky.“¹⁸⁵ Podobné dokumenty nejspíš jednak sloužily k původnímu účelu, to znamená ke sběru informací, ale lze se domnívat, že měly pomoci přesvědčit vládu o investicích do vzdálených míst britského impéria. Londýnský kabinet na podobná volání nikdy neslyšel, jelikož se po dlouhá staletí zaměřoval pouze na Indii a nejevil zájem o drobná sídla v Africe. Když roku 1843 dorazil do Gambie první parník, místním doslova naháněl hrůzu.¹⁸⁶

I po oddělení od Sierry Leone v roce 1843 se vztahy mezi obchodníky a Ingramem nezlepšovaly. Změna nastala až s příchodem nového guvernéra v roce 1849.¹⁸⁷

4.2 Pohled na Gambii očima tehdejších cestovatelů

Kromě samotného centra v Bathurstu se koloniální správa o zbytek území příliš nezajímala. Záznamy o zbytku kolonie jsou dnes pro 19. století

---

¹⁸³ TNA CO 87/27. T. L. Ingram Lordu Stanleyemu, 2. dubna 1842.

¹⁸⁴ TNA CO 87/27. T. L. Ingram Lordu Stanleyemu, 22. října 1842.

¹⁸⁵ *Report of the Select Committee on the West Coast of Africa*. London: Great Britain, House of Commons, 1842. s. vii.

¹⁸⁶ GAILEY, Harry: c. d., s. 70.

¹⁸⁷ HUGHES, PERFECT, 2006, s. 57.

dostupné jen díky obchodníkům, objevitelům a jejich kontaktům s místními obyvateli.¹⁸⁸

Častých problémů s tropickými nemocemi a nehostinným klimatem si všímala i řada odborníků nebo cestovatelů; za všechny lze uvést Jobsona, Moorea a později např. J. F. Napier Hewetta nebo Richarda Burtona. Faktem zůstává, že mezi květnem 1825 a červencem 1827 zemřelo 276 z celkového počtu 399 evropských vojáků v Bathurstu.¹⁸⁹ Toto období se ukázalo jako zlomové a do budoucna Britové povolávali do služby africké vojáky namísto těch britských. Důstojníky i nadále zůstávali Evropané.¹⁹⁰ K malárii a úplavici se přidávaly opakující se epidemie žluté zimnice nebo cholery. Obě výrazně ovlivňovaly život v povodí Gambie až do konce 19. století. Není proto divu, že si někteří moderní afričtí nacionalisté dávali do znaku komára, protože jím přenášená nemoc má na svědomí desetitisíce mrtvých nejen v západní Africe.¹⁹¹

Návštěvy v kolonii zmiňovaly, že do evropské komunity v Gambii se promítala nuda, pro níž si tamější Evropané našli „řešení“ v podobě alkoholu. Ten byl poté zodpovědný za určitou část úmrtí podobně jako tropické nemoci. Později stejnou situaci popisuje Hewett. Jemu si obyvatelé stěžovali na nedostatek zábavy, trávení volného času, knih nebo jídla. Podle nich se zde dala jíst jen drůbež a ze zábavy se člověk mohl věnovat kartám, rvačkám a pití.¹⁹²

William Gray cestoval do Gambie ze Sierry Leone, přičemž se v průběhu cesty stavoval na několika různých místech, například v osadě Gorée, v Tendebaru a v dalších. Z jeho cestopisu se zdá nejzajímavější část věnovaná popisu místních obyvatel, jejich obydlí, zvyků a oblečení. Jednu z vesnic popisuje Gray jako vcelku velkou s počtem obyvatel dosahujícím 500

---

¹⁸⁸ GAILEY, Harry: c. d., s. 71.

¹⁸⁹ SOUTHORN, Bella Lady: c. d., s. 157.

¹⁹⁰ GAILEY, Harry: c. d., s. 74.

¹⁹¹ GAILEY, Harry: c. d., s. 75.

¹⁹² HEWETT, J. F. Napier: *European Settlements on the West Coast of Africa*. London: 1862, s. 283-285.

až 800. Jejich obydlí tvořil rákos v kombinaci s dlouhou suchou trávou. Vnitřek působil velmi útulně a pohodlně. Lid z Kawouru byl podle Graye velmi mírumilovnou a neútočnou rasou s velkým zaměřením na obchod. Ve druhé polovině dvacátých let 19. století ještě řeka poskytovala domov mnoha hrochům a aligátorům, jejichž maso považovali domorodci za velkou lahůdku. Gray se pozastavuje nad tím, že přes pestrou nabídku ryb si jich místní prakticky nevšímají a neloví je. Tuto skutečnost připisuje jednak neznalosti a jednak strachu z rybolovu, protože jinak by ryby mohly tvořit hlavní část jejich jídelníčku. Popis jednotlivých etnik je poplatný době; opět lze mluvit o otevřeném rasismu. Autor používá termíny jako rasa či negr. Pozorované etnikum se nacházelo mezi královstvími Jolloff a Bondoo. Vybavení chatrčí bylo velmi skromné; matrace na spaní, dřevěné mísy, kalabasa a několik kožených vaků sloužících pro přepravu vody do těžko dostupných míst. Jejich oblečení bylo velmi prosté; kus bavlněné látky obtočené kolem pasu, sahající ke kolenům. Ten samý kus látky si přehazovali i přes ramena. Muži nosili bavlněnou čepici potřenou tukem občas dozdobenou červeným nebo modrým kravským ocasem. Jak všichni ostatní pohané věřili i tito lidé na různé pověry. Před zlými duchy je ochraňovaly různé přívěšky nebo nákrčníky. Mezi jejich nejoblíbenější barvy patřila červená, používaná jak na oblečení, tak na ozdoby. Zdejší lidé používali dlouhé oštěpy, luky a šípy, zřídka dlouhé zbraně. I tak je lze označit za velmi dobré ostrostřelce. Jejich problém spočíval v tom, že si těžko obstarávali střelný prach a náboje. Gray ve své cestě pokračoval do Yanmaroo, jehož obyvatele označil za pohany. Někteří z nich se hlásili k islámu, ale zachovávali si svou pověřčivost.¹⁹³

Další zastávkou na cestě proti proudu řeky bylo Kayaye, ve kterém se výpravy ujal Mr. Bellaby, anglický obchodník a místní resident. Kayaye bylo jinak nevýznamné sídlo známé především díky mulatce se značným vlivem na okolní oblast. Počet obydlí v Kayaye nepřesahoval padesát. Všichni jeho obyvatelé byli příbuzní nebo vyživovaní rodinní příslušníci madam Elizy Tigh, jejíž jméno převzala i vesnice; domorodci ji nazývali Tigh Kunda, neboli město Tigh.

---

¹⁹³ GRAY, William: c. d., s. 44-50.

Obyvatelé této vesnice se zabírali obchodem a zemědělstvím. Podle Graye se hlásili k islámu nikoliv z náboženského přesvědčení, nýbrž kvůli výhodnějšímu postavení při obchodování s karavanami z vnitrozemí. Ty sem přinášely zlato, slonovinu a včelí vosk. Výměnou dostanou střelné zbraně, střelný prach, zboží z Indie, jantar, skleněné korálky, železo, tabák, rum a přístroje.¹⁹⁴ Oblečení těchto lidí bylo velmi stylové: muži nosili bílou bavlněnou čepice, košili z bílé bavlny s různými ozdobami, která končila u kolen.¹⁹⁵ Na nohou měli sandály nebo pantofle chránící před teplým pískem. Příbytky místních se vyznačovaly malými rozměry, velkou čistotou a pohodlným zázemím. Stěny tvořilo propletené rákosí, na nichž stály střechy kuželovitého tvaru pokryté dlouhou suchou trávou staženou vnitřní borkou adansonie, v češtině spíše známou pod všeobecným pojmenováním baobab. Zdejší lidé se každý večer uprostřed vesnice oddávali tanci a hudbě. Vše se odehrávalo kolem velkých ohňů. Mladí se zformovali do kruhu kolem ohně; ostatní je následovali vytvořením tanečních párů. Tanec doprovázela hra na tradiční nástroj zvaný ballafo, vydávající velmi kvalitní zvuk i přes materiál, ze kterého byl vyráběn - rákos a dřevo. Tento západoafrický instrument nejvíce připomíná xylofon. Muž, který na tento nástroj hrál, seděl se skříženými nohama obklopený jedním nebo více menšími bubínky.¹⁹⁶ Zábavu obstarával i Kongcorong; muž pokrytý od hlavy k patě větvemi stromu. Objevoval se odpoledne v blízkosti města a upozorňoval mladé ženy a dívky na svou návštěvu ve večerních hodinách. Jeho příchod ohlásila hra na bubny, přičemž se setkával s dívkami na místě shromáždění. Celý ceremoniál doprovázela hudba se zpěvem, Kongcorong začínal vystoupení výzvou pro přítomné ženy; podle něho si měly dávat pozor na přítomnost bílých (členů expedice). Nezmiňoval ani jména, ani se nechystal nikoho trestat, protože se jednalo o první podobný případ. Jinak sloužilo bičování jako běžná forma trestu při neuposlechnutí. Vše, co Kongcorong řekl, zopakovaly dívky ve

---

¹⁹⁴ GRAY, William: c. d., s. 51-52.

¹⁹⁵ Tento styl oblečení je i dnes typický pro obyvatele Gambie.

¹⁹⁶ GRAY, William: c. d., s. 53-55.

formě zpěvu za doprovodu hudby a potlesku. Každý, kdo se bál této inkviziční osobnosti, jí předal dárek. Kongcorong zůstal s dívkami až do půlnoci.¹⁹⁷

Dalším z pozorovaných zvyků byl rituál námluv chlapců a dívek. Muž nebo chlapec se dopředu domluvil s matkou vyvolené slečny, která mu svou dceru přenechala za určitý úplatek. S mužem se dohodla, že dceru může získat jakoukoliv cestou. Zatímco dívka například připravovala rýži k večeři, její potenciální manžel se připravoval na její únos spolu se svými třemi nebo čtyřmi přáteli. Žena se tomuto násilnému jednání bránila kousáním, škrábáním, kopáním a křičením. Mnozí z přihlížejících se této frašce smáli. Zároveň dívku utěšovali tím, že brzo se její situace urovná. V další části expedice navštívila evropská výprava krále z Wuli v jeho vesnici. Panovníka doprovázela asi padesátka jeho lidí vyzbrojena šípy. Král pozval všechny do své chýše. Sám se ale nacházel ve značné opilosti. Celý rozhovor se odehrával za zvuků hudby a tance, čímž dávali místní najevo radost z královské návštěvy. Cestovatele překvapila králova náklonnost k rumu; nikdy prý nepoznali opilejšího panovníka při svých cestách západní Afrikou.¹⁹⁸

Pooleova výprava navštívila misionářskou stanici v Bathurstu v čele s reverendem Schmidem a jeho ženou. Oba se podle vůdců výpravy chovali velmi zdvořile. Po krátké pauze se expedice vydala do Charlotte. Velkým problémem nadále zůstávala nevhodnost umístění staveb v blízkosti mokřadů. Na druhou stranu Poole se svými muži mohli podle svých slov obdivovat přírodu a její divokost.¹⁹⁹

Cestovatelé si všímali zbořených koloniálních staveb, přičemž spekulovali, co by se bývalo mohlo postavit za tyto peníze. Stranou nezůstal ani tehdy zcela běžný rasistický slovník, kdy vedení upozorňovalo na marnou snahu „civilizovat barbarskou rasu“. Cestovatele zajímalo pohřebiště, na kterém podle nich „spí dohromady bílí i původní obyvatelé bez rozlišení“. Místní velmi dbali

¹⁹⁷ GRAY, William: c. d., s. 50-56.

¹⁹⁸ GRAY, William: c. d., s. 56-60.

¹⁹⁹ POOLE, Thomas Eyre: *Life, Scenery and Customs in Sierra Leone and the Gambia*. Vol. 1. London: Richard Bentley, 1850. s. 254.

na pohřby svých zesnulých příbuzných, na rozdíl od tehdejších Evropanů. Daleko více si podle Poolea uvědomovali, jakou bolest způsobuje ztráta blízké osoby. Oslavy na počest zemřelého zacházely až do extrémů, když místní slavili do brzkých ranních hodin. Autor se velmi zajímal o uchovávání ostatků a o způsob předcházení rozkladu, který v těchto oblastech postupuje velmi rychle. Podle autora nelze poznat, o koho se jedná či v jakém věku zemřel.²⁰⁰

V kontrastu s výše uvedeným Martin ve svém cestopisu upozorňuje, že řeka Gambie byla původně považována za jednu z větví Nigeru. Tuto hypotézu však vyvrátil svou cestou Mungo Park. Prameny Gambie totiž nebyly v té době pořádně prozkoumány. Velmi si cení plukovníka Findlaye, jehož označuje za velmi inteligentního a humánního guvernéra. Toto tvrzení je přinejmenším nepřesné, protože ve Findlayově době v Bathurstu neexistovala pozice guvernéra, ale pouze zástupce guvernéra. Podle jeho pozorování by Britům prospělo, kdyby prozkoumaly velké přítoky Gambie, což by vedlo k dalšímu nárůstu obchodu v oblasti, který podle Martina trpěl kvůli výpadům jednoho z náčelníků útočícího na obchodní lodě z Bathurstu. Nejcennější obchodní transakce se odehrávaly až za MacCarthyho ostrovem bez jakékoli ochrany. Podle Martina by stačilo vybudovat několik strážních věží, které by za nepřiliš vysoké výdaje dokázaly ochránit obchodní plavbu. Gambie by se poté stala nejcennější britskou državou v západní Africe.²⁰¹

Cestopisy do velké míry pozorují tehdejší život a zvyky místních etnik, které Evropanům připadají zábavné nebo podivně. Jejich jazyk i popis odpovídá tehdy běžnému rasismu. Za zmínku však stojí jejich zamyšlení nad úvahami o nevyužitých stavbách nebo budování nových opěrných bodů.

---

²⁰⁰ POOLE, Thomas Eyre: c. d., s. 255-259.

²⁰¹ MARTIN, Montgomery, R.: *History of the English Possessions in the Indian & Atlantic Ocean*. London: Whitake & Co., 1844, s. 248-252.

4.3 Obchod v Gambii ve dvacátých až čtyřicátých letech 19. století

Z nové osady původně určené pouze ke střežení ústí řeky Gambie se stávala nová obchodní stanice, a to díky přispění Earla Bathursta a Charlese MacCarthyho, podporujících stěhování nových obyvatel na St. Mary's Island.

Jako jedna z prvních obchodních komodit se z Gambie začal vyvážet včelí vosk, který v roce 1817 představoval devadesát procent veškerého vývozu. Z dalšího zboží stojí za zmínku zvířecí kůže, gumu, slonovinu a v menším množství i zlato. Kromě kůže a včelího vosku se ostatní dovážely až z oblastí za Barrakunda Falls.²⁰² Objem vývozu kůže v dalších letech narůstal, přičemž export vosku rostl jen nepatrně. Naopak v roce 1822 se přidaly dřevo a mahagon. O osm let později pak prvních sto košů arašídů. Z počátku velmi nevýrazná komodita se v následujícím desetiletí stala hlavním vývozním artiklem z nové britské kolonie. Jeden koš stál v roce 1830 půl dolaru nebo deset liber. V dalším roce sice z trhu zmizela, ale již o tři roky později se jí prodalo 213 košů za cenu 21 liber, v roce 1835 se z Gambie exportovalo 47 tun, v roce 1836 129 tun, v roce 1837 to bylo 671 tun. Rok 1841 byl vůbec prvním, kdy vývoz arašídů přesáhl 1 000 tun. Roku 1848 dosáhl vývoz 8 636 tun v ceně 103 778 liber a zabíral dvě třetiny z celkového zahraničního obchodu Gambie.²⁰³

Podzemnice olejná se v Senegambii pěstovala po mnoho let. Upozornil na ni již Francis Moore ve třicátých letech 18. věku, ale nijak ji nepojmenoval; jen ji popsal jako dvě jádra v každé části skořápky/lusku vypadající jako suchý žalud.²⁰⁴ První export arašídů v roce 1830 proběhl pouze za 10 liber, 16 šilinků a 8 penny. S postupně zvětšujícím se objemem exportovaného zboží v kombinaci s lepšími kontakty v zahraničí se v Bathurstu objevovaly nové společnosti. Dělo se tak převážně kvůli většímu zapojení Francouzů do tohoto obchodu v Gambii. Tento trend gradoval v padesátých a

²⁰² TNA CO 267/49. Sir C. MacCarthy Earlu Bathurstovi, 3. ledna 1819.

²⁰³ GRAY, John Milton: c. d., s. 380.

²⁰⁴ MOORE, Francis: c. d., s. 108.

šedesátých letech 19. století, kdy dodávky do Francie překračovaly hodnoty dodávaných arašídů do Británie.²⁰⁵

4.4 Obchod s otroky

Je snazší popsat roli Senegambie v obchodě s otroky, nežli vliv obchodu s otroky na senegambijskou společnost. Je jasné, jak celý systém fungoval, jak byl organizovaný; dokonce lze s určitostí říci, kolik otroků se v určitých časových obdobích přepravilo. Kvůli nízké hustotě obyvatel na pobřeží musela většina otroků pocházet z vnitrozemí. Avšak těch 3 500 až 5 000 otroků ročně se poslední zastávkou stalo Gorée nebo James Island, než se jejich lodě vydaly na cestu do Ameriky. Paralelně fungoval obchod se solí, palmovým olejem a sušenými rybami. Výměnou za otroky dostávali místní vládcí přístup ke koním, zbraním nebo luxusnímu evropskému zboží. Například v 15. století stál jeden kůň od šesti do patnácti otroků. Zbraně začaly být důležité až po roce 1700, i když se stále čile obchodovalo i s koňmi – oporami místních armád.²⁰⁶ Samotný obchod s otroky nevyvrátil tehdejší politické síly v regionu, nicméně změnil jejich směřování do budoucna. Pro tato tvrzení existují pouze slabé důkazy. Nově vzniklé státy postrádali patřičnou lidskou sílu. Počet otroků přepravených ze Senegambie značně klesl po britském zákazu obchodu s otroky v roce 1807. Nejvíce toto nařízení postihlo St. Louis, Gorée a Bathurst. Podnikatelé v St. Louis se zaměřili na zbraně, čímž se Senegal stal hlavním francouzským obchodním střediskem až do šedesátých let 19. století. V Bathurstu a Gorée se snažili přijít na nový zdroj příjmů; místní králové si toho byli vědomi a nezřídka žádali vysoké platby za své suroviny.²⁰⁷ V obou místech se kupci museli spokojit s výnosy z kožek a vosku,²⁰⁸ z něhož plynul největší prospěch těm zemědělcům, kteří žili v blízkosti vodních toků nebo obchodních stanic. Těm, kdo se zapojili do obchodu s arašídami, začaly stoupat zisky a stávali

---

²⁰⁵ GAILEY, Harry: c. d., s. 72.

²⁰⁶ MAUNY, Raymond: *Tableau géographique de l'Ouest africain au Moyen Age*. Dakar, 1961. s. 285-6.

²⁰⁷ KLEIN, Martin: Social and Economic Factors on the Muslim Revolution in Senegambia. *Journal of African History*. 13 (3), 1972. s. 421-423.

²⁰⁸ BROOKS, George: *Yankee Traders, Old Coasters and African Middlemen. A History of American Legitimate Trade with West Africa in the Nineteenth Century*. Boston: Boston University Press, 1970. s. 112.

se nezávislejšími. Skoro všichni farmáři věděli, jak jednoduše búrské oříšky pěstovat, a proto se jejich plantáže mohly rozšiřovat. Kde obchod s otroky posílil elity, tam obchod s arašídami posílil rolníky.²⁰⁹

Rozhodnutí Velké Británie a Francie zůstat v Senegambii po ukončení obchodu s otroky nemohlo být ospravedlněno výnosy z obchodu. Britové si ponechali Bathurst jen jako základu pro potlačování obchodu s otroky. Francouzi si ponechali faktorie v St. Louis. Obchod s búrskými oříšky přispěl k proměně tehdejšího ekonomického schématu v regionu. Rovněž sílil tlak na aktivnější koloniální politiku Francie. Britská politika v Gambii tak spíše jen reagovala na francouzská rozhodnutí, přičemž bránila Bathurst nebo se snažila vyhýbat střetům proti proudu řeky Gambie.²¹⁰

Britský abolicionistický postoj na Vídeňském kongresu v roce 1814 přiměl evropské velmoci spolu se Spojenými státy ke zrušení otroctví. Pro Senegambii a její zámořský obchod mělo toto rozhodnutí závažné důsledky, protože zde existovaly dva rozdílné druhy trhů; prvním byl nelegální obchod s otroky pod vedením generací euroafrických rodin jako rodina Ormondova nebo Curtisova. Jako druhý existoval rozvíjející se trh s legálními komoditami, ve kterém se ponejvíce angažovaly britské a francouzské firmy, jejichž cílem se stalo obsazení oblasti Jižních řek. Proto si v průběhu první poloviny 19. století vedla jižní Senegambie velmi dobře. Naproti tomu severní Senegambie procházela těžkým obdobím, hlavně kvůli experimentování s plantážemi, což vedlo od roku 1830 ke spekulativnímu obchodu s gumou. Senegal se tomuto naštěstí vyhnul, protože ve druhé polovině třicátých let 19. století zde začal obchod s arašídami, který Francii zajistil velmi dobré výchozí podmínky pro ovládnutí celého regionu.²¹¹

Gorée, Gambie a Sierra Leone byly hlavními osadami v regionu, které soupeřily o kontrolu nad místním obchodem. Navíc nově vzniklá rivalita mezi

---

²⁰⁹ KLEIN, Martin: c. d., s. 424.

²¹⁰ KLEIN, Martin: c. d., s. 424.

²¹¹ BARRY, Boubacar: *Senegambia and the Atlantic Slave Trade*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 130.

starými rodinami obchodujícími s otroky a společnostmi z Velké Británie a Francie, s centry v Bathurstu a Freetownu, zavlékla do této oblasti několik bojů. Francie začala zakládat nové plantáže arašídů ve Waalu a na Zeleném mysu v přímé souvislosti s upadajícím ilegálním obchodem s otroky. Francouzské obchodní společnosti z Marseille a Bordeaux hledaly nové podmínky pro své podnikání. Začaly taktéž preferovat arašídový olej jakožto hlavní mazivo pro francouzský průmysl. Jejich největší konkurenti, britské společnosti, zůstaly u palmového oleje. Francouzský obchod s arašídami se začal rozrůstat. Firmy nejdříve obsadily oblast Jižních řek a následně otevřely nové plantáže v Kajoor. Avšak toto počínání vyvolalo konflikty s místními vládci. Zrušení otroctví přivodilo mnoho problémů jak Evropanům, tak Afričanům. Místní panovníci totiž chtěli dále nelegálně podnikat s otroky a zároveň ovládat trh s novým zbožím, přičemž měli zájem ještě expandovat směrem k pobřeží. Jedním z takovýchto království bylo i Futa Jallon.²¹²

Obchod s otroky očividně posílil schopnost náčelníků bojovat nebo se jinak vyrovnávat s pnutími a konflikty v jejich královstvích. Pozice krále částečně závisela na jeho bohatství a na pozicích a privilegiích jeho leníků. Proto využíval jakékoliv možnosti zbohatnout, což dávalo králi možnost kontroly místních podřízených náčelníků. Zatímco klanový konflikt s sebou nesl možnost alternativního vládce, schopný král mohl obvykle celou situaci kontrolovat, pokud disponoval dostatečnými zdroji.²¹³

Během období obchodu s otroky až přibližně do roku 1850 se evropské mocnosti pokoušely zachovat rovnováhu v rámci mezinárodního obchodu v Senegambii. Jejich hlavním cílem bylo držet status quo, to znamená zbavit nepřátelské skupiny vlády. V této otázce se nemohly opřít o své africké partnery, kteří s těmito skupinami obchodovali. Místní vládci si nárokovali platbu

---

²¹² BARRY, Boubacar: c. d., s. 133.

²¹³ KLEIN, Martin: c. d., s. 423.

cel, garantovali půdu pro nové faktorie nebo se domáhali náhrady škody z potopených lodí.²¹⁴

Západoafrické jednotky v součinnosti s ozbrojenými složkami v gambijské kolonii ukončily v roce 1840 námořní obchod s otroky ve stejnojmenné oblasti. Dlouho očekávaný konec otroctví s sebou přinášel důležitý problém; nikdo neplánoval budoucnost osvobozených otroků ani jejich umístění. Kromě přítomnosti otroků jako takových, musela britská administrativa v Bathurstu řešit i jejich vážný zdravotní stav. Potíže působil i rozličný původ těchto lidí.²¹⁵

S otázkou potlačení obchodu s otroky souvisí také otázka domácího otroctví, v níž gambijská administrativa mohla udělat jen velmi málo, především v době soninko-marabutských válek. Situace se ale nezlepšovala ani v mírových dobách, protože neustálý nedostatek prostředků spolu s minimálním počtem vojáků zabraňovaly jakékoli dlouhodobé akci proti tomuto fenoménu. Vláda sice tlačila na jednotlivé koloniální správy, ale neposkytovala jim potřebné finance pro podobné akce.²¹⁶ Fenomén domácího otroctví přetrvával až do konce 19. století.

4.5 Osvobození otroci – osvobození Afričané

Po zákazu obchodu s otroky začala Británie s jejich repatriací. Britské křižníky nakládaly zadržené otroky a vracely se s nimi do Freetownu. Sice se jednalo o velmi záslužnou činnost, ale v průběhu času se počty otroků začaly neúměrně zvyšovat, a tím pádem vyvstával problém s jejich umístěním v Sierře Leone. Jevilo se jako zcela nemožné je vrátit do jejich původní země, a to i tehdy, pokud byla známa, protože v případě navrácení bývalého otroka na místo jeho původu by následovalo jeho opětovné zajetí a zotročení. Proto je Britové ponechávali na svém území, ale zůstávala otázka, co se s nimi bude dít. Část z nich již kdysi správa ve Freetownu odeslala do Gambie, kde tito bývalí otroci sloužili jako učni. V roce 1831 se rozhodl guvernér Rendall požádat o povolení

---

²¹⁴ KLEIN, Martin: c. d., s. 425.

²¹⁵ GAILEY, Harry: c. d., s. 66.

²¹⁶ GAILEY, Harry: c. d., s. 67.

londýnské vlády, aby mohl do Gambie umístit větší množství těchto bývalých otroků. Nic z toho se ale nedělo bez nezištných důvodů. Rendall jednal čistě pragmaticky, protože Gambie pociťovala nedostatek řemeslníků, a tak se osvobození Afričané hodili jako učni pro nejrůznější řemesla. Gambie rovněž potřebovala více zemědělců na obdělávání půdy kolem Bathurstu. Zatřetí potřeboval Rendall vojenské zálohy v případě přepadení kolonie. Osvobození otroci se nabízeli jako výhodná možnost nových rekrutů. A v neposlední řadě Rendallovi vyhovovalo, že londýnská vláda pokryje všechny náklady spojené s těmito osvobozenými Afričany do doby, než se budou schopni sami o sebe postarat.²¹⁷

V roce 1830 schválil britský státní tajemník návrh na získání dalších ostrovů, kam by mohli Britové umístit osvobozené otroky. V době příjezdu prvních otroků ale britská administrativa v Gambii žádný ostrov nezískala. Až roku 1834 odkoupila Deer Island od náčelníků z Nyanibintangu a z Gassanu za 70 dolarů ročně.²¹⁸ Zástupce guvernéra Huntley později tento Rendallův získání okomentoval: „*Ostrov je polovinu roku pod vodou. Koupě takového ostrova jsou doslova vyhozené peníze do vody.*“²¹⁹

Rendall musel později přiznat i k dalšímu ze svých přehmatů; když v roce 1832 dorazili první osvobození Afričané do Gambie, stalo se tak uprostřed období dešťů. 170 mužů a 30 dívek muselo plout až na MacCarthyho ostrov, protože Deer Island se v tu dobu nacházel pod vodou.

Vláda v Sierře Leone sice dostala příkaz vybavit osvobozené otroky zemědělským náčiním, ale na tento úkol zapomněla. Některé postradatelné kusy nářadí jim sice byly zakoupeny, nicméně noví obyvatelé již nemohli stihnout v daném roce nic vypěstovat z důvodu pokročilé roční doby. Zničující požár zasáhl MacCarthyho ostrov na začátku roku 1833 a zdržel sezónní zemědělské práce, stejně jako zničil většinu budov na ostrově. Po požáru

---

²¹⁷ *Liberated Africans*. London: House of Commons, 1840. s. 5.

²¹⁸ TNA CO 87/10. George Rendall R. W. Hayovi, 9. dubna 1834.

²¹⁹ TNA CO 87/23. Lt.-Gov. Huntley Lordu Johnu Russelovi, 28. července 1840.

následoval prudký déšť se zničujícími účinky na sazenice.²²⁰ V dalším roce se podobný požár opakoval.²²¹

Jelikož administrativa kolonie předpokládala usazení nově příchozích obyvatel na okraji s cílem obhospodařovat zemědělskou půdu, měli být tito osvobození Afričané pečlivě vybíráni. Nic takového se ovšem ve Freetownu nedělo; místy se zdálo, že úředníci ve Freetownu posílají do Gambie kohokoli, kdo se jim zdá nepohodlný. Stalo se tak na příkladu třech Aků, kteří nebyli dříve otroky, jen se ocitli v politických tahanicích v Sierře Leone.²²² Stejně se zachoval tehdejší guvernér dříve v případě vojáků pro Gambii; odeslal je tam jen proto, že ve Freetownu působili nepříjemnosti.²²³

Osvobození otroci s sebou nesli mnoho rizikových faktorů; trpěli řadou zdravotních problémů kvůli tomu, v jakých podmínkách byli přepravováni. Měli narušený imunitní systém a snadno podléhali rychle se šířícím nemocem. Rovněž se na nich projevovala podvýživa a jejich zdravotní stav ovlivnila i změna klimatu. I z toho důvodu často otroci nepřežili první dny osvobození a vysílení podleli svým nemocem. Jiní se nikdy z těchto otřesných podmínek nevzpamatovali a nedokázali se o sebe postarat. Kolonie musely o tyto nemocné pečovat, což se promítalo do jejich nákladů. Sierraleonská vláda si tohoto byla vědoma, a tak přenesla odpovědnost na Gambii. Například v roce 1835 se nalodilo na loď Governor Campbell 300 propuštěných otroků, které ve Freetownu označili za zdravé, ačkoliv nejméně jeden z nich vykazoval známky neštovic. Toho si všiml kapitán lodi, ale vládní lékař kolonie Sierry Leone si stál za svým rozhodnutím a kapitán je musel přijmout na svou loď. Povedlo se mu alespoň odmítnout jednoho zesláblého muže, kterého na palubu donesli na nosítkách. Posádka dostala deky a oblečení pro osvobozené otroky, jejichž novým cílem se stal Bathurst. Cesta mezi oběma přístavy v nejchladnějším období roku trvala guvernérovi Campbellovi šestnáct dní a většina

---

²²⁰ TNA CO 87/10. Lt.-Gov. Rendall R. W. Hayovi, 16. října 1834.

²²¹ TNA CO 87/10. Lt.-Gov. Rendall, R. W. Hayovi, 9. dubna 1834.

²²² TNA CO 87/9. Lt.-Gov. Rendall Alexi Findlayovi, 1. června 1833.

²²³ GRAY, John Milton: c. d., s. 359.

z propuštěných otroků onemocněla během prvních čtyř dnů; jeden z nich zemřel ještě před příplutím do přístavu v Bathurstu. Ze zbylých musela koloniální správa na St. Mary's Island nechat 66 dopravit do nemocnice a dalších 73 je následovalo během jednoho týdne. Celkem tuto plavbu nepřežilo 41 propuštěných Afričanů.²²⁴

První výprava neobdržela ani potřeby pro vaření. V roce 1831 vyplula další loď z Freetownu do Bathurstu se 180 lidmi na palubě. Opakoval se stejný scénář jako v předchozím případě; mnoho nemocných před plavbou i v jejím průběhu, přičemž tři z nich zemřeli ještě na moři před dosažením cíle. Nejspíše kvůli špatnému počasí se rozhodl kapitán pro vylodění osvobozených otroků již 45 kilometrů před Bathurstem. Dohlížející důstojník se je snažil zformovat k pochodu do Bathurstu. Čtyři zemřeli při brodění bystřiny. Zbytek se dostal do konfliktu s místním obyvatelstvem a dohlížející důstojník zemřel v boji. Protože se podařilo doručit do Bathurstu zprávu o tomto konvoji, Britové vyslali na pomoc jednu ze svých hlídek. S výjimkou čtyř příliš nemocných Afričanů se podařilo všechny přivést do Bathurstu. Co největší počet nově příchozích byl odeslán na MacCartyho ostrov, přičemž i jeho kapacita byla omezena. Z tohoto důvodu Britové začali zkoumat jiné varianty pro usídlení nově příchozích obyvatel. Jako vhodné místo si vybrali Ceded Mile, kam poslali několik osvobozených otroků do učení k vysloužilým vojákům. Ti dostali již dříve půdu v Berwick Townu právě blízko Barra Pointu.²²⁵ Obecně zavládlo přesvědčení, že Ceded Mile se stane jakousi zásobárnou obilí pro Bathurst a tím i novou farmářskou kolonií. Navíc osadníci zde mohli bývalým otrokům poskytnout i vojenský výcvik, kterého mohlo být využito v případě napadení Ceded Mile.²²⁶ Už v roce 1837 přišla do Ceded Mile wesleyánská mise.²²⁷ Nicméně neutěšený stav okolí a větší míra příležitostí v Bathurstu způsobily odliv a odchod

---

²²⁴ MADDEN, Richard, Robert: *Report of the Select Committee on West Africa*. London: House of Commons, 1842, s. 201.

²²⁵ TNA CO 87/14. Lt.-Gov. Rendall Lord Glenelgovi, 14. července 1836.

²²⁶ GRAY, John Milton: c. d., s. 360.

²²⁷ TNA CO 87/15. Lt.-Gov. Rendall Lordu Glenelgovi, 24. dubna 1837.

osadníků. První příchozí podléhali pro ně nepříznivému klimatu. Přeživší zůstávali nevzdělaní, nezaměstnaní a nemajetní.²²⁸

Zbývající propuštěné otroky v dobrém zdravotním stavu Britové využili jako učně nebo jim svěřili půdu anebo je naučili vyrábět cihly.²²⁹ Od učňovského systému se brzy upustilo, protože byl často zneužíván a učni se opět začali dostávat do role otroků. Osady pro zemědělce vytvořila administrativa ještě v Melville Town a Goderich Town. Obě místa leží nedaleko Bathurstu, který způsobil odliv obyvatel z obou míst právě do hlavního města celé kolonie. Guvernér Rendall počítal s vybudováním větších osadnických celků, ale již guvernér Mackie označil místo za neziskové.²³⁰ V roce 1833 se započala rovněž výroba cihel v Laminu v oblasti Kombo. Cihel se sice v Bathurstu nedostávalo, ale ty tamější nedosahovaly ani nízkého standardu kvality pro místo, jakým byl Bathurst, který dlouhodobě poptával alespoň nějaký stavební materiál bez ohledu na jeho kvalitu. Výroba cihel byla v Laminu ukončena v roce 1839.²³¹ Jako jediné pozitivum na celém projektu se ukázala alespoň schopnost některých nově příchozích obyvatel uplatnit se při výrobě cihel a vydělat si na základní živobytí.²³²

O něco většího úspěchu dosáhli propuštění otroci na MacCartyho ostrově. I zde nacházeli práci především v zemědělství a ve výrobě cihel. Jak již bylo několikrát zmíněno, guvernér Rendall si přál bývalé otroky vojensky vycvičit, aby mohl jejich síly využít jako zálohu pro běžnou stráž. Několik hodin denně se noví rekruti věnovali tréninku a o nedělích se účastnili přehlídky spolu s ostatními britskými vojáky, z nichž 50 prošlo prvním bojem při jedné z výprav proti Kemintangovi.²³³ Kvůli protestu pana MacBaira z wesleyánské mise ukončila koloniální správa společné vojenské přehlídky již v roce 1837. Právě

---

²²⁸ MAHONEY, Florence: *African Leadership*. s. 29-30.

²²⁹ Cihly se v oblasti západní Afriky většinou nepálí, nechají se pouze zaschnout. K jejich výrobě slouží zvláštní forma, do které se cihly odlévají, přičemž vnitřek zůstane dutý s jednou přičkou pro lepší pevnost materiálu.

²³⁰ TNA CO 87/21. Lt.-Gov. Mackie Lordu Glenelgovi, 1. dubna 1839.

²³¹ TNA CO 87/20. T. L. Ingram Marquisi z Narmanby, 30. října 1838.

²³² GRAY, John Milton: c. d., s. 361.

²³³ TNA CO 87/9. Lt.-Gov. Rendall Earlu z Aberdeenu, 17. června 1833.

wesleyánská mise nesla značný podíl na začlenění bývalých otroků do vojenských oddílů i běžného života. Společnost dostala 242, 8 hektarů půdy nedaleko ostrova, dříve určené pro misijní činnost doktora Roberta Lindoea ze Southamptonu. Jeho misie se zaměřovala na Fuly, kteří nicméně o oblast pro nedostatek pastvin nejevili zájem. Tím selhal původní koncept misie a byl nahrazen novým, již plně podřízeným wesleyánské misii, jejímž cílem se stal výcvik synů místních náčelníků ve zručnosti. Za tímto účelem misie začala obdělávat zmíněných 242, 8 hektaru a odvedla si i několik osvobozených otroků.²³⁴

Z Anglie připulili speciální zemědělské instruktoři právě kvůli výcviku nových rekrutů. Opakoval se ale stejný průběh jako kdysi v případě misí; první z nich zemřeli krátce po svém příjezdu. Zřejmě největší podíl na úspěchu celého podniku s sebou nese jméno reverenda Williama Foxe, jenž si tuto práci ještě přibral k běžnému výkonu práce pastora, a to i přes nedostatek finančních prostředků. Modelová vesnice Lindoe byla postavena v roce 1843 a sestávala se ze dvanácti cihlových domů, přičemž v každém se nacházely čtyři místnosti. Většinu z nich obývali za zásluhy členové wesleyánské misie. Když v roce 1843 navštívil tehdejší guvernér Huntley MacCarthyho ostrov, vyjadřoval se velmi pochvalně i o vesnici Lindoe a s tím spojené práci misionářů. Část bývalých otroků označil za „vhodně oblečené v anglických šatech“ a připadali mu „spokojení a šťastní“. O jiné skupině se vyjadřoval o chudých, což měla dokumentovat jejich obydlí.²³⁵

Je jasné, že ne všichni nově příchozí se mohli adaptovat stejným způsobem. Podobné podmínky panovaly i v Bathurstu. Vzhledem ke způsobu výběru praktikovanému úřady v Sierře Leone se ovšem nelze divit. Někteří z osvobozených otroků byli jen těžko zaměstnatelní nebo o práci nejevili žádný zájem, a v mnohých případech i kvůli svému zdravotnímu stavu. Zvláštní problém vyvstával v otázce žen a dětí, u kterých se vůbec nepodařilo začlenit je

---

²³⁴ GRAY, John, Milton, s. 362.

²³⁵ MADDEN, Richard, Robert: *Report of the Select Committee on West Africa*. London: House of Commons, 1842, s. 186

do učňovského systému.²³⁶ Za zmínku stojí především nedobrovolné neboli umělé sňatky. Správce MacCarthyho ostrova dostal v roce 1832 instrukce, aby „našel vhodné manžely pro tyto ženy“ o které se jejich noví manželé měli patřičně postarat. Zbytek žen, pokud si nenašel manžela, měl být vrácen do Bathurstu.²³⁷ S podobnými sňatky nesouhlasil pan Fox z wesleyánské mise. V jeho záznamech z roku 1835 lze nalézt následující pasáž: „Tyto sňatky mohou být dílem zla, ale pokud si máme vybrat mezi dvěma zly, moudrost hlásá vybrat si to menší. A protože věříme, že tyto svatby se řadí k tomu menšímu zlu, souhlasím s guvernérem, abychom je (tyto ženy, pozn. autora) sjednotily v manželství, i když takový krok s sebou nese určité těžkosti.“²³⁸

Guvernér Mackie tento systém manželských svazků odsoudil hned po převzetí funkce zástupce guvernéra v roce 1838 a odmítl dále přijímat jakékoli nově přichozí imigranty z řad propuštěných otroků ze Sierry Leone.²³⁹ Mackie se snažil alespoň vylepšovat podmínky těch, jež do země dorazili předtím. Na jeho dílo navázal i jeho nový zastupující guvernér Ingram a později zástupce guvernéra Huntley. Na začátku čtyřicátých let 19. století již nebylo snadné tyto lidi zaměstnávat, protože místní pracovní trh se nasytil. Huntleymu poskytlo určitou úlevu připojení část oblasti Kombo, kam guvernér umístil poslední přichozí ze Sierry Leone.²⁴⁰

Oficiální korespondence se ve třicátých letech 19. století zabývala především tímto fenoménem. Nicméně je z ní patrné, že se původní Rendallov očekávání nenaplnilo. Pozdější zástupce guvernéra Huntley toto velmi výstižně shrnul v jedné ze svých zpráv, protože Britové nepromysleli, kam nové obyvatele umístí a kdo jim ukáže, co budou dělat a jak to mají dělat. Nikdo je nepoučil o obdělávání půdy.²⁴¹ Závažnost tohoto problému dokumentuje trojstranná korespondence mezi zástupcem guvernéra v Gambii, britským

²³⁶ GRAY, John Milton: c. d., s. 363.

²³⁷ TNA CO 87/8. Lt.-Gov. Rendall Johnu Grantovi, 1. ledna 1833.

²³⁸ FOX, William: c. d., s. 377, 374.

²³⁹ TNA CO 87/30. T. L. Ingram to Lord Stanley, 2 February 1843.

²⁴⁰ TNA CO 87/24. Lt.-Gov. Huntley Lordu Johnu Russellovi, 29. srpna 1840.

²⁴¹ TNA CO 87/24. Lt.-Gov. Huntley Lordu Johnu Russelovi, 29. srpna 1840.

státním tajemníkem a různými úředníky ze Sierry Leone. Všechny tři strany se nicméně zdržují jakéhokoliv návrhu na řešení problému, o kterém jen neustále diskutují.²⁴²

Závěrem lze konstatovat několik věcí: vláda v Gambii se snažila vypořádat s touto nelehkou situací způsobenou dodávkami osvobozených otroků ze Sierry Leone bez předchozí konzultace a bez zdravotní prohlídky. Jednotliví guvernéri se úkolu zhostili s rozdílnými výsledky. Zásluhy ale rovněž nesou jednotlivé misie v Gambii. Jejich pomoc a asistence sehrála klíčovou roli při řešení celého problému. V započaté práci spolupracovaly jak wesleyánská, tak křesťanská misie, která do Bathurstu dorazila v roce 1849. Obě církve propuštěné otroky vzdělávaly a zajišťovaly jim rozličné sociální služby.²⁴³

Podle J. M. Graye svůj podíl na začlenění nesli i samotní osvobození Afričané. S tím nelze než souhlasit. Bylo nutné, aby se dokázali adaptovat v nové zemi a snažili se uspět i přes mnohé komplikace, jako například nejednotný jazyk, nejednotná organizace, rozdílné zvyky, tradice, rozdílný původ. Jediným jednotícím prvkem zůstala jejich společná minulost v otroctví. A lze se jen domnívat, na kolik tento fenomén ovlivnil jejich snažení a uplatnění. Určitou roli mohlo hrát i vzdělání od misionářů či prostá touha stát se lepším člověkem. Tyto úvahy by ale vydaly na samostatnou studii. Komunitě jako celku se podařilo vhodně asimilovat a postupně začali její členové zastávat i různá postavení ve státním, ale i v soukromém sektoru rychle se rozvíjející britské kolonie.

---

²⁴² GRAY, John Milton: c. d., s. 358.

²⁴³ GRAY, 1940, s. 365.

5 ROZŠIŘOVÁNÍ ÚZEMÍ

I přes to, že pařížské mírové smlouvy zajistily Velké Británii povodí řeky Gambie, na počátku nejevila britská vláda zájem o žádná území podél toku řeky vyjma jejího ústí do Atlantického oceánu. Se zbytkem Gambie bylo nakládáno jako v dobách provincie Senegambie nebo v dobách Královské africké společnosti. Na řeku se pohlíželo jako na britskou sféru vlivu s obchodními stanovišti starého typu; jednotliví obchodníci byli přesvědčováni, aby zakládali nové faktorie podél toku řeky, avšak každý z nich si měl vyjednat svou vlastní smlouvu s místním náčelníkem a musel se sám o sebe postarat. Pokud se náčelník již odhodlal někomu území prodat, kupec jej držel podle místního zvykového práva. Získaná půda pro faktorii se ale nestávala automaticky půdou britskou, nýbrž soukromým vlastnictvím daného podnikatele. Pokud o tuto půdu přišel nebo byl zbaven nároků na ni, britskou vládu nic nevázalo k tomu, aby danému obchodníkovi jakkoli vypomohla. Stávalo se tak jen z morálních důvodů, a to ve zvláště obtížných a závažných případech. Vlastní britské teritorium se omezovalo pouze na St. Mary's Island a opuštěný James Island. Ve druhé dekádě 19. století tak Británie neprojevovala žádné známky zájmu o rozšiřování svého území v západní Africe, potažmo v Gambii. Jediný motiv pro odklon od této vládní politiky vyrostl ze snahy potlačit obchod s otroky, ale ani Earl Bathrust nechtěl takové kroky podpořit. Naopak se vyslovoval proti získávání nových území, pokud by šlo potlačení obchodu s otroky dosáhnout jinými prostředky.²⁴⁴

Nicméně souhra okolností nutila místní správu čas od času od této politiky ustoupit, a to i přes váhavý přístup londýnské vlády. První takto získané území se ke kolonii připojilo v roce 1821. Předchozí léta totiž potvrdila nehostinnost St. Mary's Islandu, a proto se kapitán Alexander Grant rozhodl postavit invalidovnu, kde by se mohli zotavovat nemocní vojáci. Jako vhodné místo si vybral oblast při ústí řeky, blízko Cape St. Mary, kde pevnina stoupá 18 metrů nad hladinu řeky a kam rovněž proudí brízy od Atlantiku. Stejně místo

---

²⁴⁴ GRAY, John Milton: s. 333.

využil i ke stavbě navigačního majáku pro připlouvající lodě do ústí řeky. Půda byla již dříve vykoupena od dvou místních obyvatel z nedalekého Bakau a samotná transakce proběhla ve velmi neformálních duchu. I proto se o ní nedochovaly žádné písemné záznamy. Žádná smlouva neupravovala tento právní vztah až do roku 1827 a formální podpis dohody o převzetí území podepsala koloniální vláda až v roce 1840. Zde stával i známý Cape House, na jehož stavbě se podíleli i osvobození afričtí otroci. Jelikož v době dokončení nebylo nutné používat jej jako invalidovnu, rozhodlo se o jeho zapůjčení Společnosti přátel, jež v této době krátce v Gambii působila. V dalších letech dům sloužil k nejrůznějším účelům, např. jako invalidovna, pevnost, místo pobytu správce oblasti Kombo nebo také jako letní sídlo guvernéra. Výše zmíněný maják se sestával z lucerny zavěšené na palmě. I z tohoto důvodu příliš dlouho nevydržel.²⁴⁵ Zatímco Bathurst a jeho osídlení vyvíjely samostatně, Britové podnikali výpravy proti proudu řeky Gambie za účelem rozšíření své sféry vlivu.²⁴⁶ I přes všechna výše uvedená fakta se uvedené transakce jen stěží dají počítat jako zisk nových území nebo rozšiřování sféry vlivu. Nejednalo se totiž o žádný převod výsostných práv spolu s převodem příslušného území. Vláda v Londýně proti tomuto kroku gambijské správy nijak nezasáhla a nevznesla proti němu ani žádné námitky.

Další rozšiřování území Gambie mělo výrazný vliv na její budoucí existenci. Roku 1822 podnikl důležitou cestu proti proudu řeky lékař Bryan O'Beirne a bathurstský obchodník Thomas Chown. Dostali se do Katalikundy, zhruba 48 kilometrů za Barrakunda Falls, přičemž se po celou dobu své plavby setkávali s velmi vřelým přijetím. Tato plavba pomohla obchodníkům znovuotevřít některé faktorie na březích řeky až do Katalikundy. Avšak na samotném území se odehrávaly pravidelné boje mezi místními obyvateli. Tehdy došlo i k úplnému zničení obchodního místa Thomase Chowna. Na základě zničení Chownovy faktorie došel major Grant k závěru, že bude nutné vybudovat proti proudu řeky pevnost na ochranu kupců a obchodníků. V roce

---

²⁴⁵ HERTSLET Edward: *Map of Africa by Treaty*. London: Harrison & Sons, 1894. s. 11, 16.

²⁴⁶ GRAY, John Milton: c. d, s. 325.

1822 se Grant spolu s Thomasem Joinerem, Johnem Morganem z wesleyánské mise, seržantem a dvanácti vojáky 2. britského regimentu Západních Indií (2nd West Indian Regiment) vydali do Katalinkundy, aby zjistili, že toto místo je naprosto nevhodné pro jakoukoli stavbu, natož pro obrannou pevnost. Vrátili se po proudu na ostrov Lemaine, známější jako Janjanbureh.²⁴⁷

Za další územní akvizici Britů v povodí Gambie stála vzájemná britsko-francouzská rivalita. Francouzi začali zvyšovat počty civilních obyvatel i vojáků v Senegalů a britská osada na St. Mary's Islandu se ocitla nechráněná ze severní strany, respektive z pravého břehu řeky Gambie.²⁴⁸

5.1 MacCarthyho ostrov

Ostrov pro Británii získal již v roce 1785 jistý Bradley jako Lemaine Island. Podle dostupných archivních materiálů ale tato skutečnost nebyla známa ani jedné ze stran. Protože Britové ostrov po Bradleyho dohodě vůbec nevyužívali a naopak se na ostrov vrátili místní obyvatelé, pozbyla Bradleyho dohoda platnosti. Ostrov Janjanbureh tvořily písčité břehy na několika místech přecházející v pevnou půdu vhodnou pro zemědělství. Jak odkazuje jméno ostrova, místo sloužilo jako uprchlické útočiště pro lidi z pevniny. V roce 1823 ustavil na ostrově člověk jménem Woody malou vesnici nazvanou Morokunda (Svaté město). Tak o něm alespoň hovoří dobové záznamy. Woody pocházel ze skupiny Marabutů a nejspíš se spolu se svou skupinou na ostrově ukrýval před pronásledováním Soninků. Ostrov si nárokoval král Soninků Kolli, který se rád stylizoval do „krále“ z Kataby. Ve skutečnosti patřil mezi jednoho z mnoha uchazečů o titul nejvyššího vládce z Nyani. Ti si zatím rozdělili území na menší celky a bojovali mezi sebou o nadvládu. Kolli se dostal do rodinného sporu s Kemintangem, který prozatím vítězil. Navíc Katabu pustošili Fulové a Bambarové, přičemž vzájemné boje nejvíce odnášeli farmáři a jejich dobytek.²⁴⁹

Jak se Kolli správně domníval, předání ostrovu do rukou Britů by se mu podařilo zajistit si jejich spojenectví. I z toho důvodu Kolli velmi ochotně

---

²⁴⁷ GRAY, John Milton: c. d, s. 335.

²⁴⁸ GRAY, John Milton: c. d, s. 337.

²⁴⁹ GRAY, John Milton: c. d, s. 335.

souhlasil s nabídkou Alexandra Granta na předání Lemain Islandu do rukou britské vlády výměnou za roční rentu. 14. dubna stvrdily obě strany předání ostrova podpisem smlouvy, Grant formálně obsadil ostrov a dal rozkaz k vybudování malé pevnosti z hlíny a bláta. 30. dubna pevnost chránily již dva menší kanóny, vlála na ní britská vlajka a byla vypálena královská salva. Pevnost dostala jméno Fort George a ostrov se přejmenoval na MacCarthy Island. Grant se poté vrátil do Bathurstu, přičemž ponechal v pevnosti posádku skládající se ze seržanta a dvanácti jeho mužů.²⁵⁰

Touto akvizicí si chtěl Grant pojistit místo pro lepší ochranu obchodníků v horním toku Gambie. Ostrov dostal jméno po guvernérovi Charlesi MacCarthym. Ve stejném roce zde wesleyáni založili misii, ke které patřila i škola. Repatriace osvobozených otroků zaznamenala částečný úspěch, když se je podařilo naučit základům rozvinutého zemědělství. Stavba pevnosti s kasárny byla jasným signálem nepokojů místních v oblasti.²⁵¹ Tyto výhrůžky směřující na ostrov souvisely s britskou přítomností a snahou narušit obchodní síť podél horního toku. Situace nedoznala prakticky žádných změn po celé 19. století, především proto, že Britové po celou dobu drželi počet vojáků na MacCarthyho ostrově na minimu.²⁵²

MacCarthyho ostrov sloužil po několik let jako jediný další obranný bod podél řeky, nicméně do popředí vystupovala důležitost Grantovy smlouvy, která poskytla Británii stálé území v horním toku řeky. Dohoda z roku 1823 se ukázala jako výhodná i v dalších letech, kdy gradovalo soupeření Británie a Francie v regionu; Británie uvažovala o opuštění Gambie, avšak po zvážení všech měřítek a hledisek se rozhodla britská administrativa v oblasti zůstat i proto, že kontrolovala horní Gambii pomocí pevnosti na MacCarthyho ostrově. Proto lze Alexandru Grantovi přičítat zásluhy nejen za založení kolonie v Gambii, ale rovněž i za vznik Protektorátu Gambie.²⁵³

---

²⁵⁰ TNA CO 267/72. Kenneth Macaulay Earlu Bathurstovi, 29. června 1826.

²⁵¹ GRAY, John Milton: c. d, s. 335-336.

²⁵² GAILEY, Harry: c. d., s. 65.

²⁵³ GRAY, John Milton: c. d, s. 336.

Seržant Buchanan z 2. britského regimentu Zápádních Indií (Second West India Regiment), zůstal ve velení MacCarthyho ostrova až do roku 1827. Za tuto dobu jej dvakrát navštívila oficiální inspekce ze Sierry Leone. V roce 1827 již Buchanan a jeho muži značně překračovali původní dobu, kterou zde měli strávit.²⁵⁴ Původní pevnost z hlíny a bláta vydržela taktéž jen do roku 1827. Tehdy rozhodl Sir Neil Campbell o jejím nahrazení jinou pevností na západním břehu ostrova ve Fatotě. Navzdory tomuto rozhodnutí se roku 1828 rozhodlo o přestavbě Fort George ve střední části ostrova při jeho severním břehu, ale druhá pevnost později nazvaná Fort Campbell vydržela až do roku 1850. Na ostrově Britové nikdy nevybudovali žádný druh opevnění. Navíc Viscount Goderich v roce 1831 dodal, že londýnská vláda by nikdy nedovolila zde stavět kamenné budovy.²⁵⁵

MacCarthyho ostrov leží ve středu velmi neklidné části země. Několikrát se šířily zvěsti o možném přepadení britské posádky na ostrově, ale i malá skupina britských vojáků stačila k tomu, aby se místní etnika neodhodlala k žádnému druhu útoku na ostrov z pevniny. MacCarthyho ostrov spolu se St. Mary's Island trápil stejný problém - ani na jednom místě se nenacházel kámen pro stavbu budov. V již několikrát zmíněném roce 1827 povolil král z Kataby těžbu kamene na pevnině. Kupci z Bathurstu započali stavby svých obchodů blízko pevnosti ihned po zaboru samotného MacCarthyho ostrova. Wesleyánské misii byla nabídnuta půda na ostrově a v rok po zaboru ostrova Brity zde otevřel první stanici i John Morgan. Navzdory slibným vyhlídkám donutil špatný zdravotní stav Morgana vrátit se do Bathurstu. Wesleyánská misie se naplno rozvinula až v roce 1832, a to kvůli stejným důvodům jako u Johna Morgana; mnoho misionářů trpělo nemocemi.²⁵⁶ Propuštění vojáci byli přemluveni k tomu, aby se na ostrově usadili. Jako pobídka sloužil příslib půdy pro farmu. Roku 1826 prohlásil tehdejší guvernér Sierry Leone: „*Našel jsem zde*

---

²⁵⁴ TNA CO 267/73. Sir Neil Campbell Earlu Bathurstovi, 16. května 1827.

²⁵⁵ GRAY, John Milton, c. d., s. 336.

²⁵⁶ FOX, William: c. d., s. 284, 285 a 337.

*vysloužilé vojáky ve velmi dobrém stavu. Stěžovali si pouze na to, že zde nemají ženy a lidé kolem - mohamedáni - se s nimi neožení.*²⁵⁷

Woodyho vesnice Morokunda nebyla vyvlastněna a dokonce se rozvíjela díky přistěhovalectví Marabutů, ale i jiných etnik utíkajících před nájezdy Soninků.²⁵⁸ Vesnice se mohla rozvíjet svým vlastním způsobem a byla jí ponechána vládní ochrana. Nárůst obyvatel-uprchlíků byl však z dlouhodobého hlediska neúnosný, a proto se Britové rozhodli nadále neudělovat azyl komukoli, kdo přišel na ostrov. Tyto britské snahy měli za cíl nerozhněvat si místní náčelníky. V době války tak nesměl žádný uprchlík žádat na ostrově o azyl.²⁵⁹ Tento rozkaz později znovu nařídil i zástupce guvernéra Huntley v roce 1840.²⁶⁰

5.2 Barra Point

Francie začala znovu okupovat Albredu roku 1817. Francouzské aktivity ve spojení s nepřátelským přístupem obyvatel Barry vedl ke strachu z toho, že Francouzi v budoucnu zaberou další území na severním (pravém) břehu řeky. Zkoušky provedené majorem Grantem v roce 1823 jasně ukázaly, že ani největší zbraně v Bathurstu nedisponují potřebným dostřelem na pobřeží Barry, tzn. pravého břehu řeky.²⁶¹ Z toho bylo zřejmé, že v případě války s Francií, což se v té době jevilo jako velmi reálná možnost, by se britské pozice v Gambii daly jen stěží uhájit. Proto Britové začali v roce 1823 vyjednávat s králem z Barry o možnosti postavit baterii na druhém břehu při ústí řeky Gambie tak, aby její ústí mohli britští vojáci kontrolovat z obou stran a v případě přepadení se krýt křížovou palbou z obou baterií. Nicméně král z Barry tento návrh odmítl. V roce 1826 dosáhl běh událostí svého vrcholu; král zvyšoval své požadavky na obchodníky z Bathurstu na svém území. Navíc krále v tomto roce navštívil i

²⁵⁷ TNA CO 267/72. Kenneth Macaulay Earlu Bathurstovi, 29. června 1826.

²⁵⁸ TNA CO 267/72. Kenneth Macaulay Earlu Bathurstovi, 29. června 1826.

²⁵⁹ TNA CO 87/6. Lt.-Gov. Rendall Ruffusu Coffinovi, 20. října 1832.

²⁶⁰ *Report of the Select Committee on West Africa*. London: House of Commons, 1842, s. 236, 240.

²⁶¹ CO 267/61. Alexander Grant Siru Charlesi MacCarthymu, 7. července 1823.

senegalský guvernér, což byl pro Brity jasný signál, že náčelník přemýšlí o předání dalšího území do rukou Francouzů.²⁶²

Ve stejné době se v oblasti pohyboval i Kenneth Macaulay, tehdejší guvernér Sierry Leone, vracející se do Bathurstu z Karantaby (Pisanie), kam doprovázel plukovníka Owena, provádějícího výzkum na řece. Na cestě zpět potkal v Bathurstu Macaulay komodora Charlese Bullena s lodí HMS Maidstone. Macaulayho parník African byl prvním, který kdy vplul do vod řeky Gambie. Toho se Macaulay snažil samozřejmě využít pro svůj prospěch a spoléhal na ozbrojící efekt nového stroje na místní domorodce. Nad to mu pomáhala přítomnost Bullenova plavidla a oba se snažili předvedenou silou přimět krále Burungai Sonka k vybudování potřebné pevnosti v oblasti Barra. Podle J. M. Graye se tento panovník nacházel vždy více či méně pod vlivem omamných látek, ale přítomnost obou britských královských plavidel jej alespoň na chvíli přivedla do stavu střízlivosti.²⁶³

Podle Macaulaye bylo zapotřebí Burungai Sonkovi dát najevo, že to, co dosud prováděl Britům a jejich osídlení, nelze považovat za nic jiného než za nepřátelský akt a jeho další chování povede k závažným následkům pro něj i jeho lid, pokud se něco podobného bude v budoucnosti opakovat.²⁶⁴ Z výše uvedeného vyplývá, že Burungai Sonko souhlasil s Macaulayho návrhem, sestávajícího se z výměny území v oblasti Barra, tzn. s jeho plnoprávným převzetím Brity, za roční platbu. Navíc mohli Britové vybírat clo nebo jiné platby od britských ale i jiných lodí plujících do vod řeky Gambie s výjimkou těch směřujících na území francouzské Albredy. K tomu všemu si Macaulay vymínil pravý břeh řeky Gambie v délce 1,6 kilometru začínající u Bunyadu (Jinnak) Creek na západě a pokračujících k Jokadu Creek na východě.²⁶⁵ Vzápětí britská administrativa v čele s Macaulayem zahájila kroky k tomu, aby dokázala, že výše uvedené nezůstane platné pouze na papíře. Komodor Bullen přepravil dva

---

²⁶² GRAY, John Milton: c. d, s. 338.

²⁶³ GRAY, John Milton: c. d, s. 338.

²⁶⁴ TNA CO 267/72. Kenneth Macaulay Earlu Bathurstovi, 28. června 1826.

²⁶⁵ HERTSLET Edward: c. d., s. 8.

kanóny na území Barra Point. Formální převzetí pak dokončilo prohlášení o převzetí oblasti ve jménu krále Jiřího IV. doprovázené salvou z lodí Maidstone a African, doplněné o pobřežní baterie v Bathurstu. K nové baterii byla přiřazena vojenská posádka a místo dostalo pojmenování Fort Bullen právě na počest komodora Bullena.²⁶⁶

V roce 1827 se začala projevovat potřeba Britů umístit další zachráněné Afričany z otrokářských lodí i do oblastí mimo Sierru Leone. Earl Bathurst podal návrh na otevření nové stanice ve Fattatendě nebo v Kantalikundě.²⁶⁷ Generálmajor Sir Neil Campbell převzal tento úkol osobně na parníku African. Při příjezdu do Fattantedy se seznámil s novým náčelníkem etnika Wuli, který velmi stál o otevření své země evropskému obchodu. 15. května 1827 uzavřel smlouvu o přátelství, v níž se zavázal ukončit obchod s otroky na svém území a zaručoval přístup všem obchodníkům na toto území. Nicméně náčelník z Wuli nepředal Britům žádnou půdu.²⁶⁸

Dne 4. června 1827 Grant znovu projednal smlouvu s králem z Barry o pronájmu Ostrova sv. Marie uzavřenou roku 1816. O rok dříve se dohodl tehdejší guvernér Sierry Leone Kenneth Macaulay s králem z Barry na předání veškerého území na protějším břehu řeky. Prvním takto předaným územím byla země mezi Jinnak Creek na západě a Jakadoo Creek na východě. V lednu 1832 se tato dohoda rozšířila na celé území od té doby známé jako Ceded Mile. V květnu 1827 vstoupila v platnost dohoda mezi Alexanderem Grantem a králem z Brikamy, jež zaručovala britskou ochranu pro krále. Grant rovněž touto dohodou získal právo potvrzovat volby náčelníků na území ovládaném králem z Brikamy. Posledním výraznějším územním ziskem Británie bylo obsazení přístavu ve Fattatendě za roční platbu 200 španělských dolarů.²⁶⁹

---

²⁶⁶ TNA CO 267/72. Kenneth Macaulay Earlu Bathurstovi, 28. června June 1826; Charles Bullen J. W. Crookerovi, 22. června 1826.

²⁶⁷ CO 326/124. Earl Bathurst Siru Neilu Campbellovi, 23. března 1827.

²⁶⁸ GRAY, John Milton: c. d., s. 339.

²⁶⁹ HERTSLET, Edward: c. d., s. 8-12.

Původně Britové počítali s tím, že Fattatenda bude sloužit k ochraně obchodníků, ale vzhledem k pozdějším potřebám nelze hovořit o žádném strategickém zisku. Kromě dohody z Wuli je nutné připomenout dva důležité důvody pro rozšiřování území v Gambii; tím prvním je již několikrát zmíněná snaha o kontrolu obchodu s otroky. Druhý důvod s tím prvním úzce souvisí; jak kolonie a její význam rostl, Bathurst nutně potřeboval širší obranný perimetr ke zlepšení vlastních obranných možností.²⁷⁰

V roce 1827 dorazil do Gambie veterán od Trafalgaru komodor Charles Bullen, který po příjezdu započal se stavbou pevnosti v místě zvaném Barra Point. Toto počínání rozčílilo krále z Barry do takové míry, že odvolal původní dohodu z předešlého roku, což předznamenalo čtyři roky trvající válku o Barra Point.²⁷¹ Válka, ačkoli významově nijak veliká, přímo zasáhla britská postavení na Barra Pointu a v oblasti Ceded Mile. Současně nepřímo ohrožovala samotnou kolonii v Bathurstu. Situaci se podařilo vyřešit s francouzskou pomocí z Gorée, jejíž část pomohla nedaleko Bathurstu novou pevnost, později nazvanou po francouzském veliteli Pevnost Louvel, jejíž pozůstatky existovaly ještě kolem poloviny 20. století. Do konce války o Barru se na protějším břehu od Bathurstu postavily čtyři velké kanony. Stavba pevnosti na témže místě nebyla velením kolonie doporučena až do roku 1831.²⁷² Po svém dokončení poskytovala spolu se zbraněmi v Bathurstu ideální ochranu proti otrokářským plavidlům při ústí řeky Gambie.²⁷³

5.3 Ostatní akvize

Na cestě zpět do Bathurstu se generál Campbell zastavil v přístavu Brikama na levém břehu řeky blízko MacCartyho ostrova. V té době Brikamu ovládalo království Jimara. Campbell brzy zjistil, že v království nedávno propukla občanská válka a moc se snaží uzurpovat několik nižších náčelníků. Jeden z nich však projevoval eminentní zájem se odtrhnout a vytvořit si vlastní království, avšak octl se v nemilosti krále z Jimary. Nicméně tento nižší náčelník

²⁷⁰ GAILEY, Harry: c. d., s. 66.

²⁷¹ v anglofonních dějinách Gambie se tato válka označuje jako Barra war.

²⁷² ARCHER, Francis Bisset: c. d., s. 35.

²⁷³ GAILEY, Harry: c. d., s. 66.

uzavřel spojení s Brity, když se 29. května 1827 zavázal potlačit obchod s otroky a za roční rentu předat britské správě „bezpečný bod na druhé straně od ostrova Kayaye a v blízkosti řeky, s přiléhajícím místem vhodným pro využití artilerií“.²⁷⁴

Počínání Sira Campbella se však nesešlo s pochopením ve Velké Británii, odkud se mu dostalo značně zamítavého stanoviska. Dohoda z Wuli byla sice ratifikována, ale Campbellovi bylo oznámeno, že Británie již udělala vše potřebné pro to, aby se řeka otevřela kupcům a obchodníkům. Zbytek záležel pouze na podnikatelích z Bathurstu a na jejich schopnostech situaci zvládnout a využít ve svůj prospěch. Dohoda z Brikamy byla uznána se značnými výhradami a setkala se se silným projevem nelibosti.²⁷⁵

Tento zamítavý postoj následovaly kladné instrukce ke zdržení se jakéhokoli vměšování do sporů mezi místními náčelníky a soustředění se pouze na ochranu skutečných britských držav v oblasti. I kvůli tomuto nařízení nikdy administrativa v Bathurstu nepřistoupila na zábor půdy podle dohody z Brikamy. Na tento dokument totiž brzy zapomněli i samotní náčelníci, kteří jej s Brity uzavírali. Na konci třicátých let 19. věku chtěla wesleyánská mise v Brikamě otevřít svou stanici, ale musela od tohoto plánu upustit kvůli nepřátelskému chování místních náčelníků.²⁷⁶

V roce 1829 vyplul tehdejší dočasný vedoucí britské administrativy v Bathurstu William Hutton do Fattatendy a Katalikundy. Jedenáct obchodníků z Bathurstu se zaručilo, že pošle proti proudu řeky zboží v hodnotě 7 000 liber, pokud se Huttonovi podaří uzavřít patřičné smlouvy ve dvou výše zmíněných místech. 11. dubna 1829 se Hutton dohodl s vládcem v Katalikundě na tom, že obchodníci z Bathurstu zde budou moci vybudovat zázemí pro svou činnost včetně faktorii a budou zproštěni platby jakýchkoli cel nebo dalších poplatků. To vše za roční rentu 50 dolarů. O dva dny později opakoval Hutton stejný postup s Mansou Kwirim, králem z Wuli. Za 200 dolarů ročně přislíbil Kwiri britské vládě

---

²⁷⁴ HERTSLET Edward: c. d., s. 10

²⁷⁵ GRAY, John Milton: c. d., s. 338nn.

²⁷⁶ TNA CO 87/18. Lt.-Gov. Rendall Lordu Glenelgovi, 24. dubna 1837.

plnou moc a suverenitu v osadě Fattatenda, k němuž přidal i 100 akrů přilehlé půdy a navíc slíbil využít svůj vliv s králem z Bondu k tomu, aby zboží z Bondu proudilo do Fattatendy.²⁷⁷ K žádné z těchto dohod nedostal Hutton výslovný souhlas z Londýna. Z toho důvodu a s přihlédnutím k výše zmíněným instrukcím a událostem okolo dohody z Brikamy není divu, že vláda v Británii Huttonův postup odmítla. I když Hutton zaslal v průběhu své výpravy několik zpráv do Londýna, Sir George Murray poučil zástupce guvernéra Findlaye o tom, aby dotázal Huttona a požadoval od něj vysvětlení ohledně výpravy do Fattatendy a Katalinkundy. Hutton musel mimo jiné vysvětlit, proč nakoupil dárky pro náčelníky, se kterými později uzavíral inkriminované smlouvy. Je jasné, že se Hutton jen těžko bránil a jeho vysvětlení nebylo považováno za dostačující ani v jiných záležitostech, a proto byl ze svého místa odvolán.²⁷⁸

V dalších letech tak britská administrativa v Gambii nerozšiřovala vliv Koruny. Zůstalo tak i v případě, když se George Rendall snažil získat území blízko MacCarthyho ostrova v roce 1836. Lord Glenelg mu tehdy napsal, že podobné výdaje nejsou na pořadu dne, a to do doby, než se v oblasti horního toku řeky vytvoří stále osídlení schopné vlastní obrany proti místním. Stejně tak jako britská vláda neměla pochopení pro rozšiřování dalšího území v Gambii, dotazovala se i na příliš častý kontakt mezi Bathurstem a MacCartyho ostrovem. Ani Viscount Goderich, ani Sir George Murray nedokázali pochopit, proč spolu tato dvě místa udržují tak blízký kontakt. Britská vláda dopředu předeslala, že nepodpoří jakoukoli snahu opevnit MacCartyho ostrov, a i proto byly jakékoli myšlenky na rozšíření britského území podél řeky Gambie dopředu vyloučeny.²⁷⁹

William Mackie nahradil George Rendalla jako zástupce guvernéra v roce 1838. Po Rendallově smrti nastalo přibližně roční bezvládní, než se Mackie ujal funkce, které s sebou přineslo řadu komplikací, neboť jednotlivé problémy nikdo neřešil. Mackiemu se nicméně povedlo za šest měsíců, než

---

²⁷⁷ TNA CO 87/2. William Hutton R. W. Hayovi, 17. května 1829.

²⁷⁸ GRAY, John Milton: c. d, s. 341-2.

²⁷⁹ GRAY, John Milton: c. d, s. 343.

zemřel, mnohé zvládnout a napravit. Post zástupce guvernéra zůstal neobsazený přibližně stejnou dobu, jakou Mackie vládl, a to až do příchodu kapitána Henry Vere Huntleyho, zkušeného bojovníka proti obchodu s otroky v různých částech západní Afriky. Huntley se musel hned ze začátku vypořádat se špatnou správou veřejných financí, čímž se kolonie dostala do dluhů. K tomuto závažnému hospodářskému problému je třeba připočítat problematiku zaměstnanosti osvobozených otroků a také ztrátu britské prestiže v průběhu nezvládnuté válečné výpravy proti Kemintangovi.²⁸⁰

Britové museli chtě nechtě rozšířit území vlivu, ale i území samotné kolonie v Gambii především kvůli rostoucímu počtu obyvatel; jak Bathurst, tak MacCarthyho ostrov již zdaleka nepostačovaly a ani jedna z osad nemohla nadále poskytovat alespoň základní služby svým obyvatelům. Ačkoliv se v Ceded Mile od roku 1831 neodehrál žádný konflikt, území nadále nebylo pro kolonizování osvobozenými otroky, protože zde i tak docházelo k nepokojům mezi místními. V úvahu připadala pouze osada Berwick, kterou pokrývaly zbraně z Fort Bullen a Juffure, kde zase jistou formu ochrany poskytovala přítomnost evropských obchodníků. Avšak ani jedno z míst nebylo zcela bezpečným. V roce 1837 zastihla Berwick poplašná zpráva o možném útoku náčelníka z Barry. Administrativa v Bathurstu nařídila stažení všech penzionovaných vojáků do Fort Bullen a jejich rodiny převezla do Bathurstu.²⁸¹

Nové územní zisky vázali Britové pouze na své opěrné body. V oblasti horního toku Gambie většinu ostrovů pravidelně po dobu šesti měsíců zasahovala povodeň a žádný z nich nemohl být použit pro navrhované účely. Vnitrozemí dopředu vylučovala těžká obranná pozice Britů při případném útoku stejně jako války místních mezi sebou. Jediný vhodným místem zůstal pobřežní pás na levém břehu blízko Bathurstu.²⁸²

Brzy po svém nástupu do funkce začal zástupce guvernéra Huntley jednat se Suling Jattou, náčelníkem z Komba, o převedení části jeho území pod

---

²⁸⁰ GRAY, John Milton: c. d, s. 366.

²⁸¹ TNA CO 87/10. Lt.-Gov. Rendall Lieut. MacDonnellovi, 10. února 1834.

²⁸² GRAY, John Milton: c. d, s. 366.

britskou správu. Jednání komplikovali náčelníkovi osobní otroci, kteří utekli do Bathurstu, a král odmítal s Brity jednat, dokud mu je nevydají. Jeho žádost Britové pochopitelně zamítli a on ukončil veškerá další jednání o možném předání svého území. Huntley náčelníkovi oznámil, že přerušil obchod s oblastí Komba, jelikož jeho vládce nerespektuje nařízení britské vlády a potlačení otrokářství. Nátlaková akce ze strany nového guvernéra zabrala. Roku 1840 tak náčelník z Komba a britský guvernér uzavřeli dohodu o pronájmu území dnes známého jako Kombo St. Mary (nebo dříve také jako British Kombo) za roční rentu 100 dolarů. Zmíněné území ještě rozšiřovala další smlouva z roku 1853 a celková rozloha činila 64, 7 kilometrů čtverečních (dohromady se St. Mary's Island a kusem mysu St. Mary, získaného jinou smlouvou již v roce 1821).²⁸³ Dne 3. srpna 1840 Britové území formálně obsadili, vyvěsili britskou vlajku a vypálili čestnou salvu v Cape House, který uzpůsobili pro malý oddíl RAC. Po několik let vybíral náčelník z Komba clo a rentu podle dohody. V roce 1850 se těchto práv zřekl namísto roční renty. Předání kompetencí a pravomocí na Brity se nesetkalo s žádným odporem mezi místními; vlastníky půdy celá transakce nijak nezasáhla s výjimkou osady Bakau, jelikož v jeho blízkosti se usadili právě osvobození otroci spolu s vysloužilými vojáky. Ačkoliv se Britové zprvu báli možných třenic, nic podobného nenastalo a příchod Britů spolu s propuštěnými otroky se setkal s pozitivním ohlasem i u náčelníka a jeho etnika z Bakau.²⁸⁴

Daleko větší starosti dělal Huntleymu horní tok řeky Gambie, kde docházelo ke srážkám mezi místními a evropskými obchodníky, ale do konfliktů se dostávali i vojáci z MacCarthyho ostrova. Povinnosti v Bathurstu guvernérovi znemožňovaly odplout proti proudu na místo střetů, za to mohl využít přítomnosti H. M. S. Saracen k obnovení klidu a pořádku v horním toku řeky. Velitel Hill po návratu z ostrova prohlásil, že původní zprávy lze pokládat za přehnané, avšak náčelník z Nyanibintangu sesbíral početné vojsko, které shromáždil na jednom z břehů proti MacCarthyho ostrovu. Jeho muži byli

---

²⁸³ HUNTLEY, Henry, Vere: *Seven Years' Service on the Slave Coast of Western Africa*. London: T. C. Newby. Vol II, 1850. s 117nn, 138nn, 155, 198nn.

²⁸⁴ GRAY, John Milton: c. d, s. 368.

vhodně rozmístění, ale podle všeho zatím neměli v úmyslu zaútočit. Posádka na ostrově se však začala připravovat na možný střet. Po několika dnech se náčelník vydal s několika ozbrojenými muži na ostrov, kde si chtěl promluvit s civilním velitelem, jenž se chopil vyjednávání spolu se zástupci z řad obchodníků. Angličané přečetli domorodcům takzvaný Riot Act, přičemž se jednalo pouze o formalitu bez jakéhokoli významu pro negramotné a neanglofonní Mandinky. Ani to, že Mandinkové by případně toto nařízení neuposlechli, nelze ospravedlnit následné britské jednání a chování. Jeden z britských vojáků vystřelil, aniž by dostal rozkaz. Tím rozpoutal krvavkou přestřelku, na jejímž konci zůstal náčelník mrtev spolu se dvěma svými pobočníky. Kapitán Shaw dorazil na místo incidentu příliš pozdě na to, aby mohl zabránit neštěstí. I přes to se mu podařilo obě strany přimět k zastavení bojů a zbytek náčelníkovy výpravy odeslat zpět na opačný břeh řeky.²⁸⁵

Jak informoval zástupce guvernéra civilního správce, celý incident mohl mít pro Brity v Gambii závažné následky. Z tohoto pohledu se ale jeví následující chování Mandinků přinejmenším jako podivné; po smrti svého vůdce se zbytek jeho vojsk rozešel zpět do svých příbytků. Podle jejich postoje se zdá více než pravděpodobné, že zmíněný náčelník nebyl mezi svým lidem příliš populární. Jeho následovník totiž hned po svém nástupu ujistil Brity o svém přátelském postoji. V roce 1844 navíc nabídl půdu v oblasti pro wesleyánskou misii, jejíž africký stoupenec zde působil více než rok, než byl odvelen z důvodu nedostatku misionářů a rovněž kvůli neochotě místních k užší spolupráci.²⁸⁶

V souladu s instrukcemi od londýnské vlády se zástupce guvernéra Huntley držel dál od stále se opakujících roztržek mezi náčelníky v horním toku řeky. Ačkoliv nebylo zřejmě pochyb, na kterou stranu by se Britové mohli přidat, stále dodržovali zákaz přijímání uprchlíků na MacCarthyho ostrov v době války.

---

²⁸⁵ GRAY, John Milton: c. d, s. 368-369.

²⁸⁶ K této misii existuje rozsáhlá korespondence, např. citovaná kniha FOX, William: *A Brief History of the Wesleyan Missions on the West Coast of Africa*. London: Aylott and Jones, 1851

Taktéž se Britové do konfliktů nevměšovali, aniž by o to jedna ze stran požádala.²⁸⁷

Na konci roku 1840 se tato britská politika skvělé izolace jevila stále více nebezpečnou pro lid z Kataby. Tamější náčelník si vyžádal britskou ochranu před Kemintangem. Úředník z MacCarthyho ostrova se vydal ujednat mír mezi oběma znesvářenými stranami. Kemintangovi velmi záleželo na sjednání mírové dohody, ale zmeškal lhůtu pro její uzavření. V průběhu března 1841 vyšlo najevo, proč Kemintang otálel při mírových jednáních; čekal totiž na to, až jej přijdou podpořit vojska Fulů a Bambarů. Ať byly Kemintangovy motivy jakékoli, lidé z Kataby si zasloužili britskou pomoc. Proto se rozhodl Huntley jednat. Náčelník z Wuli Britům přislíbil, že zabrání Fulům a Bambarům v průchodu přes své území. Pro dodržení slibu potřeboval ale určitou vojenskou podporu ze strany Britů, jinak by nemohl svůj slib dodržet. Huntley posílil jednotku na MacCarthyho ostrově a část vojáků odvelel na pomoc lidu z Kataby. Jakmile se tato zpráva rozšířila mezi Kemintangovy spojence, tak se jejich vojska rozutekla. Náčelník z Kataby Britům velmi děkoval a souhlasil se stavbou malé pevnosti a jejím následným obsazením muži ze třetího Západoidického regimentu. 23. dubna pak vše zpečetil dohodou o přátelství a obchodu s Velkou Británií. Výměnou za britskou ochranu dále souhlasil podstoupit jednu čtvereční míli půdy britské vládě a zavázal se nespojovat se, nevyjednávat a neudržovat žádnou formu spojení s jakoukoli jinou mocností na světě bez souhlasu britské vlády.²⁸⁸

S čím Huntley nepočítal, bylo již několikrát zmíněné ustanovení britské vlády o nevměšování se do místních záležitostí. Huntley své kroky vůbec nekonzultoval s Colonial Office. 8. listopadu 1841 mu Lord Stanley odpověděl, *„že (Huntley) má zakázáno vstupovat a uzavírat jakékoli smlouvy a ustanovení, které by zavazovaly Její Výsost k pomoci africkým náčelníkům nebo předpokládaly právo na suverenitu nebo ochranu nad jakoukoli půdou nebo*

---

²⁸⁷ MADDEN, Richard, Robert: *Report of the Select Committee on West Africa*. London: House of Commons, 1842, s. 236, 240.

²⁸⁸ MADDEN, Richard, Robert: c. d., s. 227, 242.

*vodou v Africe.*²⁸⁹ Jak je z výše uvedeného patrné, Lord Stanley si nepřál ve jménu britské královny uzavírat smlouvy o ochraně nebo pomáhat místním etnikům v boji proti jejich nepřátelům. Pokud by se tak mělo stát, měl by příslušný guvernér poslat žádost do Londýna, kde by se projednala na zasedání vlády. Podle této zprávy měly britské úřady v Gambii informovat náčelníka z Kataby o tom, že pasáže o ochraně z předchozí smlouvy nemohou Britové ratifikovat, aniž by se náčelník vždy snažil zachovat mírový vztah k okolním etnikům. Sira Henry Huntleyho převelela britská administrativa na ostrov Prince Edwarda. Zastupující guvernér vyjednával podobné smlouvy s jinými náčelníky, nicméně po tomto pokárání ze strany Úřadu pro kolonie svá jednání zastavil. Rovněž stáhl vojáky z nově vybudovaného obranného postavení v Katabě a po dvanáct měsíců zde vystřeloval ranní a večerní salvu.²⁹⁰

5.4 Válka o Barra

Po založení Bathurstu Francouzi dál pokračovali v obchodu, přičemž ustavili faktorii v Albredě, odkud se vydávala plavidla místních s nákladem z Evropy do různých míst, z nichž jedním byla Barra. Britové se domnívali, že Albreda nabývala spíše podoby nového osídlení nežli jednoduchého skladiště nebo opevnění.²⁹¹ V listopadu 1824 podle Britů kontrolovali Francouzi jednu polovinu až dvě třetiny veškerého obchodu v povodí řeky. O čtyři roky později zřídila Francie další osady severně od řeky Casamance, přičemž se snažila o ustavení dalších faktorií v povodí Rio Grande, Rio Nunez a Rio Pongas.²⁹² Britský strach pramenil z možného poklesu obchodu v Gambii; tento hlavní proud by se stočil k řece Casamance a dalším výše zmíněným řekám. Výměně zboží rovněž uškodil britský zákaz obchodu s otroky, který v té době nerespektovaly všechny evropské nebo africké národy. Na tento problém si stěžoval major Findlay 1. března 1829. Podle něj afričtí obchodníci se zlatem prodávají jen těm, kdo kupují jejich otroky. Pokud by podle Findlaye tito obchodníci našli vhodnější trh pro své otroky mezi francouzskými a

²⁸⁹ *Index to Report from Select Committee on Western Coast of Africa.* England: 1865, s. 426.

²⁹⁰ TNA 87/26. Henry Huntley Alexanderu Findlayovi, 21. a 30. května 1841.

²⁹¹ TNA, CO 267/59. Dodds Allenovi, 21. února 1823.

²⁹² TNA, CO 87/1. Alexander Findlay R. W. Hayovi, 2. května 1828.

portugalskými kupci někde v regionu mezi Gambií a Sierrou Leone, stáhli by se z britských faktoríí úplně.²⁹³ Proti britským zájmům stála i strategicky umístěná francouzská faktorie v Galamu na řece Senegal, z níž Francie kontrolovala obchod původně proudící do Wuli nebo Bondu ve vnitrozemí Gambie. Naproti tomu Britové přemýšleli o dalších faktoríích dál proti proudu řeky Gambie. Tento plán se jim podařilo zrealizovat, což ještě více prohloubilo úpadek Barry.²⁹⁴

Války o nadvládu mezi státy v horním toku řeky Gambie na začátku 19. století přiměly Evropany uzavřít své stanice v regionu. Tímto krokem opět zesílila pozice Barry jako prostředníka. Nicméně v průběhu dvacátých let 19. století obnovili Britové svůj zájem o faktorie ve vnitrozemí, aby mohli přerušit dodávky pro konkurenční francouzské podnikatele. Sir Charles MacCarthy, guvernér britských západoafrických držav, podobný záměr podpořil. V květnu 1823 vyplul Alexander Grant na obchodní lodi Thomase Joinera z Bathurstu. Grant podle svých slov zamýšlel vybrat místo pro britskou stanici v nejzazším možném splavném bodě, nabízelo se několik možností po obou březích řeky mezi Kayeye a Kantalikundou.²⁹⁵ Výpravu navíc doplnil John Morgan z wesleyánské misie.²⁹⁶ Na své výpravě potkali její členové obchodníky se zlatem i cenné informátory. Alexander Grant se chtěl setkat s vlivným králem z Wuli, ovládajícím obchod v horním toku řeky. Nejčastějšími komoditami byla guma, zlato, kůže a vosk. Místní prodejci s nimi buď pluli po řece blíže k britským faktoríím, nebo se vydali k řece Senegal za podnikateli z Francie. O místě prodeje rozhodoval sám náčelník.

Grant se svými muži dosáhl Kantalinkundy 21. března. O devět dní později uzavřel Grant s náčelníkem dohodu o převzetí Králova ostrova, nebo také ostrova Lemain, který Grant přejmenoval na MacCarthyho ostrov.²⁹⁷

---

²⁹³ TNA, CO 87/2. Alexander Findlay, R. W. Hayovi, 1. března 1829.

²⁹⁴ MBAEYI, Paul, Mmegha: The Barra-British War of 1831: A Reconsideration of Its Origins and Importance. *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 1967, 3 (4). s. 619.

²⁹⁵ TNA CO 267/66. Alexander Grant Siru Charlesi MacCarthymu, 12. května 1823; přiložená je i smlouva o převzetí ostrova datovaná ke 14. dubnu 1823.

²⁹⁶ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 620

²⁹⁷ TNA CO 267/66. Alexander Grant Siru Charlesi MacCarthymu, 12. května 1823.

Britové zde postupně zřídili opevněný bod s posádkou. Na území Wuli se nicméně expedici nepodařilo získat žádný souhlas s otevřením faktorie.²⁹⁸

Mezitím britský obchod v povodí řeky vzkvétal; například začal vývoz dřeva, roku 1823 byl jeden z obchodníků James Hook přesvědčený, že trh vzrostl stonásobně od založení Bathurstu.²⁹⁹ V roce 1824 navštívil Gambii George Rendall, tehdejší člen rady Sierry Leone, pozdější předseda nejvyššího soudu v Sierře Leone a taktéž zástupce guvernéra v Gambii. Řeka podle jeho poznatků byla splavná 1609 kilometrů od jejího ústí pro malá plavidla a 804 kilometrů pro lodě s ponorem 3,6 metru. Britští kupci ovládli obchod v Gambii; obchod rostl, avšak podle Rendalla se mohl obchod daleko lépe rozvíjet, kdyby vláda postavila podél řeky menší vojenské základny, pod jejichž ochranou by podnikatelé postavili více faktorí tak, jak se to povedlo Francouzům podél Senegalu. Přítomnost britských výrobků by svou kvalitou vyřadila ze soutěže jak Francouze, tak Američany nebo i jiné podnikatele v regionu. Vnitrozemské základny by přivedly Brity ke styku s místními na východě, jihu a severu. Rendall doufal, že podobná opevnění v kombinaci s faktoriemi by přilákala obchodníky mířící do francouzských a portugalských stanic v Bissau, Cacheu nebo na Rio Grande. Na oplátku by Britové těmto prostředníkům prodávali zboží z britských manufaktur.³⁰⁰

Paralelně s britskými obchodníky pokračovaly ve svých aktivitách i jejich francouzští rivalové, kteří prohlašovali, že mají privilegia pro plavbu po Gambii do Albredy, aniž by Britové museli prohledávat jejich lodě v Bathurstu. Podobná prohlášení pobuřovala sierraleonského guvernéra Charlese Turnera. Ten mimo jiné řekl, že pokud by bylo nadále Francouzům něco podobného tolerováno, mohli by pod francouzskou vlajkou začít plout i Američané, Španělé a Portugalci s otroky nebo jiným nákladem, zatímco Britové by dál přepravovali tabák, rum a další zboží, za něž platili daně a cla. Turner nechtěl, aby britské úřady dále trpěly faktorii v Albredě. Spor se vedl o status této osady: Britové ji

---

²⁹⁸ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 621

²⁹⁹ CO 267/59. Hook Allenovi, 21. února 1823.

³⁰⁰ CO 267/65. Lt.-Gov. Rendall Hamiltonovi. 1. prosince 1824.

chtěli pokládat pouze za obchodní stanici, nikoliv za přístav, ve kterém bylo možné nakládat a vykládat zboží.³⁰¹

V polovině dvacátých let 19. století bylo jasné, že se stupňuje napětí ve francouzsko-britském soupeření v Gambii. Britský velitel v Bathurstu Alexander Findlay plánoval uzavřít řeku pro všechna francouzská nebo jiná než britská plavidla. Proti němu se postavil britský státní tajemník pro kolonie lord Earl Bathurst, jenž požádal Turnera, aby Findlayovi rozmluvil podobné krajní řešení problému.³⁰² Výše uvedené doporučení bylo později odvoláno. Britům se v nastalé situaci otevřely dvě možnosti jak postupovat. Tou první bylo dále vyhledávat vhodná místa pro faktorie, a tím pádem pro soupeření s Francouzi na řece. Do roku 1842 takto Britové založili 23 obchodních stanic. Některé z nich ovládali přímo, jiné prostřednictvím mulatů. Druhou možností zůstala větší kontrola území podél řeky. Tento krok s sebou nevyhnutelně nesl i střety s domorodými obyvateli, jejichž území by se případná britská kontrola dotýkala. Jedním z regionu byla i Barra.³⁰³

Na počátku 19. století byl vládce Barry nejmocnějším z náčelníků podél toku řeky Gambie. Každá loď vplouvající do ústí řeky mu platila 20 liber. Království se rozkládalo po obou březích, což jej předurčovalo k dalším obchodním aktivitám s vnitrozemím. Lidé z Barry našli tímto způsobem výhodný zdroj obživy; dopravovali zboží z Evropy do vnitrozemí výměnou za místní produkty pro Evropany. Britské vnitrozemské stanice spolu se snahou kontrolovat tok řeky přímo ohrožovaly zájmy království Barra, jeho suverenitu a v neposlední řadě jeho zisky. Grant si hned při svém prvním pobytu v Africe všiml, že výše uvedená praxe výběru daní nebo cel za možnost proplout podél určitého království, patřila k zažitým zvykům místních králů či náčelníků. Tento zvyk znali obyvatelé Gorée, Senegalu i Bathurstu. Protože králové nevěděli nic

---

³⁰¹ TNA CO 267/66. Charles Turner Earlu Bathurstovi, 3. července 1825.

³⁰² CO 267/65. Charles Turner Earlu Bathurstovi, 18. února 1825.

³⁰³ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 622.

o tonáži, požadovali platby podle počtu stěžňů na jednotlivých lodích; třístěžňovou loď považovali za větší než jednostěžňovou.³⁰⁴

Rozhodný přístup zaujatý kapitánem Grantem ihned po obsazení St. Mary's Island rovněž způsoboval pnutí mezi Brity a místními obyvateli. Do roku zákazu obchodu s otroky v roce 1807 plynuly velké zisky právě z otrokářství obyvatelům Albredy a Juffure. Tito místní otrokáři nejednali pouze jako prostředníci mezi vůdci karavan otroků z vnitrozemí a evropskými otrokáři převážejícími otroky přes Atlantský oceán. Přijali proto taková opatření, aby přiměli majitele otroků z levého břehu prodávat své otroky Francouzům v Senegalu.³⁰⁵

Spolu s britským bojem proti obchodu s otroky tyto příjmy začaly k nevoli krále prokazatelně klesat. Od roku 1816 tak Britové začali postupně nevědomky podkopávat do té doby nedotknutelnou pozici krále z Barry, a to i přes ujišťování ze strany sierraleonského guvernéra MacCarthyho, který vzkázal po Grantovi, že britské snahy o obnovení pevnosti v ústí řeky si náčelník nemá v žádném případě vykládat jako narušování svých práv nebo privilegií. Král se však musel vzdát plateb za otrokářské lodi, jež britské hlídky ihned zabavovaly.³⁰⁶

Záhy se ukázalo, jak Britové budou postupovat v nově nastoleném pořádku; Grant odmítl zaplatit 148 dolarů za otrokářský člun, který připlul den před jeho příchodem. Posádka člun opustila ve strachu před Grantem bez zaplacení běžného cla. Zatímco lidé z Barry se dožadovaly zmíněných 148 dolarů, britský vojenský správce je odmítal zaplatit. Britové se jednoduše pokoušeli obcházet slíbená práva. Grant zadržel španělského otrokáře, přičemž odmítal zaplatit clo za otrokářská plavidla na řece. Kromě tohoto incidentu totiž udržoval s královstvím Barra velmi přátelské vztahy až do své nemoci v červnu 1817, kdy musel odplout do Evropy. O rok a půl později se vrátil jako velitel 2. západoindického regimentu, poslaného ze Západních Indií jako posádka pro

---

³⁰⁴ TNA CO 267/66. Alexander Grant R. W. Hayovi, 25. listopadu 1825.

³⁰⁵ GRAY, John Milton: c. d, s. 344.

³⁰⁶ TNA CO 267/66. Alexander Grant R. W. Hayovi, 25. listopadu 1825.

britské osady v západní Africe. Na západoafrické pobřeží se vrátil v břenu 1819 znovu jako velitel Bathurstu a britských osad v Gambii.³⁰⁷

V době Grantovy nepřítomnosti se platba královi z Barry snížila na polovinu. Podle oficiální korespondence se tak událo z důvodu špatného chování. Lze se však domnívat, že na britskou administrativu tlačila kupecká obec v Bathurstu hájící zájmy svého rostoucího obchodu. Ani tato poloviční cla nebyla pravidelně placena. Alexander Grant zatím hájil zájmy krále i před Charlesem MacCarthym, kterému poslal informace o celém problému. Lodě musely platit poloviční clo v Juffure. Situace trvala až do prvních měsíců roku 1820. Zdržení v platbách působil králův zástupce (alkali, pozn. autora) svými cestami z Essau do Juffure. Mezi obchodníky se množily stížnosti na prodlení při platbách cla, které prošly dalším snížením.³⁰⁸

Roku 1818 ustavil Charles MacCarthy radu Bathurstu jako pomocný orgán veliteli posádky a zároveň jejímu presidentovi. V radě zasedali dva důstojníci a několik důležitých podnikatelů z Bathurstu. Stížnosti kombinované s tlakem obchodní komunity v Bathurstu rok od roku rostly. Následně vyvíjený tlak se stupňoval právě prostřednictvím zmíněné rady. V roce 1820 rada projednávala otázku cel, při které nezhodila stížnosti krále z Barry. Namísto toho se rozhodla prosadit nový zákon nařizující platbu pět liber každému vlastníku koloniálního plavidla obchodujícího na řece. Tuto sumu měl odvést nově zřízenému celnímu úřadu, jehož prostřednictvím se peníze měly čtvrtletně předávat zástupci krále z Barry. Předložený zákon schválil guvernér Charles MacCarthy.³⁰⁹

Král z Barry kdysi dostával za jednu loď 20 liber, nyní se tento příjem omezil na pět. Platbu nevybírali jeho zástupci, nýbrž britská administrativa prostřednictvím nově zřízeného celního úřadu. Čtyři roky po příchodu Britů do regionu se tehdejší náčelník z Barry Kolimanka Mane dostal do závislosti na kolonii. Lodě zastavovaly v Bathurstu namísto v Juffure. Grant králi vysvětlil, že

---

³⁰⁷ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 623-624.

³⁰⁸ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 624.

³⁰⁹ CO 267/66. Alexander Grant R. W. Hayovi, 25. listopadu 1825.

nová opatření byla nezbytná pro obchod, s čímž Kolimanka souhlasil. Výše zmíněná právní úprava platila do července 1823. Tehdy se rozhodl Charles MacCarthy vyhovět žádosti obchodníků upravující stávající stav; nové nařízení učinilo z krále placeného úředníka administrativy, jemuž se ročně mělo vyplácet 130 liber.³¹⁰

V průběhu jednání zemřel starý král Kolimanka Mane. Na jeho místo usedl jeho nástupce Burungai Sonko, jehož korunovace se účastnili i Alexander Grant, Alexander Findlay a John Morgan.³¹¹ Lidé z Barry nabyli přesvědčení, že Kolimanka při vyjednávání s Brity nepostupoval dostatečně tvrdě, čímž svůj lid zklamal.³¹² Rivalita mezi Francouzi a Brity přiměla ostrovní mocnost k nutnosti expandovat v povodí Gambie. Jedním z takto získaných míst byl i Barra Point pro stavbu pevnosti na ochranu ústí řeky.³¹³

Roku 1821 William Singleton, jeden z kvakerských misionářů, navštívil Tendebe, kde se potkali s jedním otrokářem z Albredy, který vůbec neskrýval fakt, že si přijel pro nové otroky. A i když se mnohým otrokářům dařilo takto dále vést svůj byznys, jejich příjmy již nedosahovaly výše před rokem 1807, kdy vyplouvaly velké lodě plné otroků z Albredy a Juffure. Britská snaha uzavřít řeku před obchodem s otroky se mezi místními setkala s velkým odporem. Tento spor se projevil například v roce 1817, kdy britské počínání vedlo ke konfliktu s obyvateli Albredy. Stráž na James Islandu spatřila podezřelou loď a tu přiměla zakotvit v Albredě, aby ji mohli britští vojáci prohledat kvůli potenciálnímu kontrabandu. Obyvatelé Albredy se na vojáky vrhli, zbili je a vykroutili jim paže. Když se poté vypravil jeden britský důstojník z Bathurstu do Albredy, kde se dožadoval náhrady způsobené škody a omluvy, setkal se jen s výsměchem a urážkami. Britové proto vyslali do Albredy ozbrojenou skupinu s cílem zničit a spálit město stejně jako část města patřící náčelníkovi z Barry, což přimělo lid z Barry znovu pozvednout zbraně a

---

³¹⁰ TNA CO 267/66. Alexander Grant R. W. Hayovi, 25. listopadu 1825.

³¹¹ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 626.

³¹² GRAY, John Milton: c. d, s. 347.

³¹³ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 626.

neomluvit se. Jako odpověď na toto chování Britové snížili platbu za využívání James Island na polovinu, což by za normálních okolností asi náčelník z Barry přehlédli, ale Britové pravidelně neplatili ani zbylou polovinu.³¹⁴

V červenci 1825 do Gambie připlul guvernér Sierry Leone sir Charles Turner. Při své návštěvě se chtěl sejit s králem z Barry, jenž se podobného setkání zdráhal. Turner mu pohrozil ukončením platby roční renty 130 liber v případě, že se nedostaví.³¹⁵ Neexistuje žádný záznam ani o Sonkově cestě do Bathurstu, ani o zastavení platby. Od roku 1826 britská administrativa stupňovala tlak na království Barra kvůli zisku Barra Pointu na pravém neboli severním břehu řeky. Sonko byl donucen vzdát se míle širokého pásu půdy ve prospěch Britů. Od toho pramení i název území Ceded Mile. Na nejzápadnějším cípu nově nabytého území byla postavena pevnost pojmenovaná podle Charlese Bullena Fort Bullen.³¹⁶ Britové nepolevovali ve svých plánech na vnitrozemské faktorie. Například roku 1829 tehdejší dočasný zástupce guvernéra v Gambii William Hutton navštívil Wuli, kde se chystal získat půdu pro faktorii ve Fattatendě. Hutton slíbil králi zaplatit 2 000 dolarů po tom, co odsud první britská loď odveze gumu. Navíc měl král Mansakoi dostávat roční rentu 200 dolarů (46 liber). Podobná výprava zastavila i v království Bondu. Obě expedice sledovaly cíle obchodníků snažících se zpřetrhat vazby místních na francouzské faktorie v Senegal.³¹⁷ Změna trasy obchodu by samozřejmě ovlivnila i lid Barry.³¹⁸

Krále z Barry nicméně podobné počínání Britů rozlítilo; litoval dřívějšího předání půdy Britům, a to i přes měsíční platbu 100 dolarů.³¹⁹ Ke konci dvacátých let si Britové nárokovali další půdu pro osvobozené otroky ze Sierry Leone. Roku 1831 vznesla požadavek na půdu pro pěstování konopí v blízkosti Dog Island Gambijská zemědělská společnost. Obě dvě žádosti

---

³¹⁴ TNA CO 267/66. Alexander Grant R. W. Hayovi, 25. listopadu 1825.

³¹⁵ TNA CO 267/66. Charles Turner Earlu Bathurstovi, 4. července 1825.

³¹⁶ TNA CO 267/72. Kenneth Macaulay Earlu Bathurstovi, 28. června 1826.

³¹⁷ TNA CO 87/2. William Hutton R. W. Hayovi, 18. června 1829.

³¹⁸ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 627.

³¹⁹ TNA CO 87/2. James Jackson R. W. Hayovi, 8. srpna 1829.

zaslal zástupce guvernéra Rendall králi z Barry. S předání nesouhlasila jedna z větví etnika Barra nazývana Settonoko. Kvůli tomuto problému svolal Rendall všechny náčelníky St. Mary's Island. Jeden z náčelníků se vyjádřil, že by se raději vzdal roční renty za cla, než aby na jeho území bydleli noví usedlíci. Rendall zareagoval zastavením roční platby za pronájem půdy a platby z cla.³²⁰ Poté se farmáři s novými usedlíky rozhodli odplout na Dog Island.³²¹

Král Burungai Sonko zastavil obchod do Bathurstu stejně jako všechny své lodě mířící do tohoto britského přístavu. Rendall za náčelníkem vyslal vyjednavče, kterému Sonko sdělil, že obchod sice zakázal, ale může zvážit jeho obnovení. Mezitím zástupce guvernéra uvedl v pohotovost vojáky ve Fort Bullen. Settonkové se vydali na Dog Island, kde vyhrožovali nově příchozím britským usedlíkům zničením jejich farem.³²²

Dne 23. února 1830 se George Rendall, do té doby soudce Sierry Leone, stal zástupcem guvernéra Gambie. Na svém místě vydržel až do své smrti 22. září 1837. První vážný konflikt v době jeho administrativy v Gambii představovaly dlouho trvající roztržky s lidmi z Barry, které v době nástupu Rendalla vygradovaly do otevřeného střetu s Brity. Lidé z Barry se cítili uražení tím, že britská správa přestala využívat James Island a opustila jej. James Island totiž v minulosti dával náčelníkovi z Barry pocit jisté prestiže a vlivu, což naopak nevyhovovalo etnikům na levém břehu řeky. Přesun britské základny z James Islandu na St. Mary's Island tak pro krále z Barry znamenal i přesun vlivu ale i obchodu k etnikum z oblasti Kombo na inkriminovaném jižním břehu řeky.³²³

V roce 1830 se chování ze strany Burungai Sonka směrem k obchodníkům z Bathurstu v Niuni natolik zhoršila, že bylo rozhodnuto zástupcem guvernéra Rendallem spolu s vládou v Londýně o zadržení platby roční renty pro Sonka. Král slíbil nápravu, avšak ta trvala pouze několik měsíců.

---

³²⁰ TNA CO 87/5. George Rendall R. W. Hayovi, 30. července 1831.

³²¹ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 627.

³²² TNA CO 87/5. George Rendall Viscountu Godertichovi, 24. srpna 1831.

³²³ GRAY, John Milton: c. d, s. 344.

Již v následujícím roce se rozhořel konflikt mezi oběma stranami naplno. 21. srpna přišli dva muži z Essau do výše zmíněného malého osídlení nedaleko Fort Bullen. Obě osoby měly muškety a navíc jejich agresivní chování podporoval alkohol. Po menší roztržce s civilisty se oba vydali směrem k pevnosti. Je nutné zdůraznit slabou a laxní obranu Fort Bullen, dvěma domorodcům se povedlo projít až do místní kantýny, kde se dožadovali nalití rumu. Po odmítnutí jejich požadavku jeden z nich odjistil svou mušketu a vystřelil na barmana, kterého minul. Následně se oba vydali směrem k Essau. Jakmile se o incidentu dozvěděl velitel, nařídil, aby bylo vypáleno z poplašného děla.³²⁴ Pro lepší obranu Fort Bullen byl ráno 22. srpna vyslán z Bathurstu Ensign Fearon s 22 muži Royal African Corps, s 50 propuštěnými vojáky a několika dobrovolníky. Podle Britů měla tato expedice sloužit ke zjištění toho, co se přihodilo, nicméně přítomnost Fearonovy výpravy jen vyhrotila již napjatou situaci.³²⁵ Vojáky doprovázeli i místní spolu s obchodníky a jejich loděmi z přístavu. Možná by se nic nestalo, pokud by velení výpravy více rozvážilo své kroky. Nicméně ve chvíli, kdy se dozvěděli o událostech z předchozího dne, lodě z Bathurstu zamířily přímo do Essau a požadovali vydání pachatelů. Po vylodění v Essau výprava narazila na silné dvojité opevnění obehnané kolem Essau. Nikdo nepromyslel další kroky, přičemž padl příkaz k okamžitému útoku. Ten byl plně očekáván a počty místních několikanásobně převyšovaly počty Britů. Lidé z Essau nevyužívali jen vhodného a silného opevnění, ale rovněž se schovávali v nedalekém kukuřičném poli. Špatně organizovaní Britové se museli rychle stáhnout k pevnosti Fort Bullen. Na jejich útěku je stíhaly skupinky domorodců a další Britové přišli o život. Britské jednotky se opět dostávaly do obklíčení, a proto bylo rozhodnuto o jejich nalodění, při němž panoval velký zmatek, a tak Britové přicházeli o další vojáky. Domorodci se brodili do řeky a masakrovali koloniální jednotky ještě před tím, než mohly odplout. Celkem přišlo o život 23 vojáků a další ztráty na životech byly zaznamenány mezi civilisty, mezi něž patřil i jeden kapitán obchodní lodi, kterého lidé z Essau považovali za

---

³²⁴ GRAY, John Milton: c. d, s. 348.

³²⁵ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 628.

guvernéra. Z tohoto důvod se mu rozhodli uříznout hlavu a napíchlí ji na kůl jako důkaz vítězství.³²⁶

Lidé z království Barra se objevili kolem Fort Bullen. Fearon proti nim podnikl několik bezúspěšných výpadů. Boje probíhaly celý den; lid z Barry vypálil opuštěné vojenské ubikace. Síla odporu Brity překvapila a nedokázali se jí vzepřít. Fearon se spolu se zbylými muži, ženami a dětmi z osady nalodil a odplul zpět do Bathurstu. Předpokládal, že případný večerní útok by zbytek jeho posádky zdecimoval. Už tak ztratil devět vojáků v boji, deset se jich zranilo a tři se pohřešovali. Ztráty ze strany Barry nejsou zdokumentovány.³²⁷

Úspěch na straně etnika Barra vydržel pouze chvíli. Fort Bullen na Barra Pointu ukázal na nedostatky podobných pevnůstek v Sierře Leone nebo na Zlatonosném pobřeží; opevnění umělo překonat menší krátkodobou krizi, nedokázalo však překonat větší ozbrojený odpor. Britové proto do Bathurstu povolali parník, který měl v budoucnu pomoci řešit podobné krize.³²⁸

Mezitím Rendall konzultoval bezpečnost gambijských osad s kapitánem Perrym spravujícím pevnosti v Gambii. Rozhodli se požádat o posily a námořní pomoc. Neočekávali, že by král z Barry napadl Bathurst bez pomoci ostatních etnik. Zároveň zástupce guvernéra vyslal své emisary k ostatním náčelníkům, aby se ujistil, že nikdo z nich Sonkovi neposkytl pomoc. Když dorazily posily, Rendall navrhl exemplární potrestání opovážlivého krále. V Bathurstu a u Fort Bullen měly nově vzniknout strážní věže. Rendall posiloval i posádky o zkušené důstojníky.³²⁹

Bathurst se najednou ocitl ve velkém ohrožení; převládlo totiž přesvědčení o nevyhnutelném útoku lidí z Barry ve spojení s lidmi z Komba. Britové předpokládali, že král bude povzbuzen svým úspěchem na pravém břehu a odhodlá se k jejímu překročení, aby dokončil započatý útok. Britská

---

³²⁶ MOISTER, William: *A History of Wesleyan Missions in all Parts of the World from Their Commencement to the Present Time*. London: Elliot Stock, 1870. s 162, 163; FOX, William: c. d., s. 337.

³²⁷ TNA CO 87/5. Ensign Fearon Perrymu, 24. srpna 1831

³²⁸ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 628.

³²⁹ TNA CO 87/5. George Rendall Viscountu Goderichovi, 24. srpna 1831.

administrativa proto varovala Francouze v Albredě a ti přesunuli své majetky do Bathurstu. Vojáci byli mobilizováni a pro případ nouze zadrželi i jednu obchodní loď. Správa na St. Mary's Island ihned rozeslala žádosti o okamžitou pomoc do Sierry Leone, ale rovněž francouzským úřadům v Gorée a St. Louis.³³⁰

Francouzský guvernér v Senegalů vyslal na pomoc do Gambie válečnou brigu La Bordelaise, která měla nejen pomoci Angličanů, ale také ochránit francouzské kupce v Albredě. Do Bathurstu dorazila 8. září. Louvel převzal velení a v Bathurstu zaujal obranné pozice; postavil tzv. blockhaus³³¹ na vzdálené straně ostrova spolu s barikádou sestávající se z pytlů s pískem a zednických prací od blockhausu až na druhou stranu pobřeží. Jeho rozhodnost spolu s odhodláním jeho mužů motivovaly obyvatele Bathurstu k oddanosti bránit své město.³³² La Bordelaise Angličanům pomohla v průběhu nezbytných příprav; například její posádka Rendall využil na ostatních lodí, které koupil kvůli blokádě území Barry. Senegalský guvernér poslal do Gambie dalších 200 námořníků, načež sám navštívil Bathurst. Burungai Sonko se taktéž připravoval. Několik okolních etnik spolu s vybranými kupci z řad původních obyvatel se přiklonili na Sonkovu stranu, jež se rozhodla zakopat kolem Fort Bullen. Kapitán Louvel na ně dvakrát preventivně zaútočil. Při útoku zemřelo „velké množství“ bojovníků krále z Barry. Na La Bordelaise vybuchly zásobníky střelného prachu a zranily osm mužů posádky.³³³

Angličanům se nepodařilo přesvědčit zatím neutrální etnika, aby se přiklonily na jejich stranu, protože se Rendall rozhodl Bathurst před případným nočním útokem uzavřít námořní blokádou.³³⁴

H. M. S. Brisk vyplula z Británie na pomoc Gambii až v listopadu se 34 muži na palubě.³³⁵ Několik týdnů předtím, 23. října, dorazily do Bathurstu

³³⁰ GRAY, John Milton: c. d, s. 349.

³³¹ Blockhaus je německé pojmenování pro středověký opevněný srub či tvrzku chránící strategická místa. Míval obvykle podobu jednoduchého dřevěného stavení doplněného o předsunutý val a proutěný plot. Úkolem blockhausu a jeho posádky bylo bránit určené pozice

³³² GRAY, John Milton: c. d, s. 350.

³³³ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 629.

³³⁴ TNA CO 87/5. George Rendall R. W. Hayovi, 28. října 1831.

³³⁵ TNA CO 87/5. George Barrow R. W. Hayovi, 28. listopadu 1831.

Plumper a *Parmelia* z Freetownu. Na jejich palubách se nacházelo pět důstojníků, 35 námořníků, 28 mužů z Královských afrických koloniálních oddílů (Royal African Colonial Corps, dále jen RACC) a 138 mužů z posádky v Sierra Leone. Velení se ujal zkušený poručík Berwick. Útok na lid z Barry byl naplánován na 11. listopadu.³³⁶

Všechny jednotky nastoupily na připravené lodě určené k přesunu jednotek na druhý břeh řeky. Ozbrojená plavidla zahájila palbu na lid z Barry v zákopech. Útok ustal až s příchodem večera. Druhý den ráno lodě obnovily palbu, jíž přihlížel i zástupce guvernéra Rendall. V deset hodin dostaly jednotky příkaz k vylodění na kánoích a člunech. Královské jednotky se přesouvaly v závislosti na britském postupu. Vojáci kryla střelba z Plumperu, *Parmelie*, škunerů a ještě jednoho ozbrojeného plavidla. Nicméně obranné zákopy Mandinků byly důmyslně skryté v trávě, takže krycí palba jen těžko zasahovala cíle. Po hodinách bojů Britové konečně dobyli zpět Fort Bullen. Počet bojovníků na straně Burungai Sonka je odhadován kolem 3 000. Celkové ztráty nejsou známy; na britské straně nejspíše padly dva vojáci.³³⁷

Po vítězném boji o pevnost se vedení Britů rozhodlo k přímému útoku na hlavní město lidu z Barry v Essau. Útok však nebyl dopředu připravený, a tak skončil neúspěchem. K dalším bojům nedošlo, protože Burungai Sonko byl již vyčerpaný. Obě strany proto zasedly k vyjednávacímu stolu, aby 5. ledna 1832 podepsaly mírovou dohodu, ve které se Burungai Sonko zavázal uznat všechny britské nároky. Válka království v Barře oslabil, čímž otevřela cestu Britům k ovládnutí údolí řeky Gambie.³³⁸

V době relativního klidu zbraní se začaly názorově rozcházet zástupce guvernéra a velící důstojníci britských jednotek. První důstojník byl s následným schválením suspendován svým nadřízeným v Sierře Leone a jeho nástupce prodělal nervové zhroucení a musel být rovněž nahrazen. Plukovník St. Germain zachoval velice prozíravě; nesnažil se napadnout protivníka,

---

³³⁶ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 630.

³³⁷ TNA CO 87/5. George Rendall Viscountu Goderichovi, 15. listopadu 1831.

³³⁸ MBAEYI, Paul, Mmegha: c. d., s. 630-631.

protože měl pouze bránit kolonii v Bathurstu do doby, než připlují britské posily. Když se tak stalo, sice se spolu se svými muži stáhl, ale na britskou žádost ponechal několik svých námořníků pro závěrečné válečné operace. Britské posily připluly do Bathurstu 5. listopadu. O dva dny později se nalodily na H. M. S. Plumper a Panchitu a obrněný škuner. Všechny tři lodi se vydaly k Barra Pointu za dělostřelecké podpory. Mandinkové opětovali palbu ze svých zákopů a půl hodiny bojů byli lidé z Barry poraženi v boji muže proti muži. 17. listopadu se jednotky přesunuly k hlavnímu útoku před osadu Essau. Britové opět před útokem oslabili Mandinky dělostřeleckou přípravou, nicméně tentokrát jen z malých polních děl. Nepřítel palbu opětoval, protože dělostřelci způsobili pouze malé škody a po pěti hodinách jim začala docházet munice. Mandinkové se pokusili britské jednotky obklíčit, a proto byl vydán rozkaz k jejich stažení zpět k Barra Pointu. Dne 7. prosince sice dorazili další vojáci ze Sierry Leone, ale k dalšímu útoku na Essau nedošlo.³³⁹

Mandinkové z Barry ale tou dobou utrpěli již velké ztráty při třech útocích na Barra Point a lidé z Baddibu napadli oblast Jokadu. Tento útok si rovněž vyžádal jistý počet vojáků a Essau by nemohlo být efektivně bráněno před případným dalším britským útokem. Obě strany se proto začaly připravovat na mírová jednání. 5. ledna 1832 došlo k podpisu mírové smlouvy v Juffure. Burungai Sonko, jeho náčelníci a celý lid z Barry v něm veřejně vyjádřili zármutek nad spáchanými činy v „nespravedlivé a kruté válce“. Dále také přislíbili, že už nikdy nedojde k podobným výpadům. Na důkaz platnosti této dohody vydali rukojmí své královské rodiny pro jejich dobrý osud. Znovu potvrdili britské držení Ceded Mile dle dohody z roku 1826 a souhlasili s rozšířením hranic tohoto území až k Atlantickému oceánu.³⁴⁰

Válka s sebou přinesla i nepřímé následky. Je dobře zdokumentována korespondence mezi zástupcem guvernéra Rendallem a některými vojenskými důstojníky. Francouzská vláda žádala výplatu rovnající se přibližně 40 000

---

³³⁹ GRAY, John Milton: c. d, s. 351.

³⁴⁰ HERTSLET Edward: c. d., s. 112.

francouzských frankům za výdaje spojené s expedicí a ochranou Bathurstu, avšak Britové ji informovali, že tato expedice sloužila k ochraně francouzských zájmů v Albredě stejně jako ochraně zájmů britských, a z toho důvodu nelze mluvit o jakékoli náhradě za expedici. Britská vláda vznesla svůj vlastní protinávrh ohledně výdajů za transport Francouzů z Albredy do Bathurstu. Francouzská administrativa tento krok samozřejmě ihned odmítla.³⁴¹

Takto skončila válka o Barru trvající čtyři měsíce, během kterých téměř ustala jakákoliv forma obchodu. Společné britsko-francouzské síly ztratily ve válce 50 vojáků a počet zraněných se rovnal téměř trojnásobku. Podle dostupných informací lze vývoj před válkou a během ní označit za zčásti nevyhnutelný, nicméně Britové mohli alespoň částečně s Burungai Sonkem vyjednávat před tím, než se odhodlali k poněkud unáhleným, nepřipraveným a slabě organizovaným útokům, načež byli přinuceni požádat o pomoc jak francouzské síly ze Senegalu, tak své vlastní ze Sierry Leone. Dozajista nelze opomenout především francouzskou pomoc a vyzdvihnout umění velícího důstojníka Louvela a guvernéra Saint Germaina. Společně se svými vojáky Britům pomohli ubránit Bathurst a následně dovést válku do vítězného konce. Samozřejmě na vítězství si připsalo zásluhu i britské námořnictvo; obě evropské mocnosti dostaly své reputaci. Ukázaly svou tehdejší sílu a efektivitu ve vedení války. Na britské straně se vyznamenal především West India Regiment, ale rovněž i milice z Gambie a Sierry Leone. Úsilí nelze upírat ani bojovníkům z Barry, kteří i přes svůj značný technologický deficit projevili odhodlání činit bránit své území proti nepřátelským výpadům. I přes svůj odlišný původ se obyvatelé různého původu v Bathurstu spojili a pomohli vojákům dovést válku do vítězného konce.³⁴²

Historik John Gray při svém shrnutí této problematiky až příliš glorifikuje britský národ a jeho zásluhu na vítězství. O obyvatelích Bathurstu mluví jako o britských občanech, ačkoli neexistuje jediný záznam, který by

---

³⁴¹ GRAY, John Milton: c. d, s. 352

³⁴² GRAY, John Milton: c. d, s. 353.

podobné postoje mohl doložit. Není možné tvrdit, že všichni tehdejší obyvatelé Bathurstu se považovali za Brity. Sice ve městě žily skupiny britských občanů, ale jistě ne všichni obyvatelé by sami sebe nazvali Brity. Guvernér Rendall odeslal desítky zpráv do Londýna týkajících se války o Barru. Ve svých četných dopisech se rozchází jak s Greyem, tak ale i s ostatními prameny té doby.³⁴³ Z výše uvedeného vyplývá Rendallova snaha o vylepšení svého vlastního obrazu.

5.5 Válka s Kemintangem

Zástupce guvernéra George Rendall se po vyhrané válce o Barru muse brzy připravit na další střet s místními. Král Kolli z Kataby neustále soupeřil o moc s Kemintangem, svým rivalem z přilehlé oblasti, který se k moci dostal za pomoci intrik a vražd, což ale nebylo nic neobvyklého. Za svou pověst vděčil svým soupeřům, ale v celkovém obraze se nedá říci, že by byl o něco horší nežli jeho sokové.

V polovině roku 1834 se jeho spory s Brity začaly přiostrřovat. Podle Kemintagovy výpovědi si jeden z obchodníků z Bathurstu jménem Salim Jobati přivlastnil v Tendebě několik Kemintangových lidí.³⁴⁴

Oba dva spolu měli spory již dříve a Kemintang tehdy zajal Jobatiho škuner. Spor musel nakonec vyřešit až tehdejší správce MacCarthyho ostrova, po jehož zásahu se podařilo škuner Jobatimu vrátit. V Kemintangovi zůstala touha po pomstě, a rozhodl se, že si člun opět přivlastní. Jelikož Jobatiho člun již v Tendebě v nekotvil, zajal Kemintang člun jiného obchodníka Williama Goddarda, s jehož lodí zadržel i dva členy posádky. Zbytek poslal do Bathurstu se zprávou o podmínkách pro vydání plavidla; Kemintang si žádal Jobatiho výměnou za zadrženou loď. Krátce po incidentu vydal své vlastní prohlášení i Colonial Secretary s varováním pro obchodníky; ti měli vždy mít na mysli své chování na území patřící místním náčelníkům a zdálo se zřejmé, že Kemintang

³⁴³ MOISTER, William: *A History of Wesleyan Missions in all Parts of the World from Their Commencement to the Present Time*. London: Elliot Stock, 1870.

³⁴⁴ GRAY, John Milton: c. d, s. 354.

měl reálné důvody pro toto chování, byť si spravedlnost vymáhá nezvyklými a nepatřičnými způsoby.³⁴⁵

Jak se dalo očekávat, obchodníci z Bathurstu se cítili podobným jednáním rozhořčení. Zástupce guvernéra apeloval na dva námořní důstojníky, aby pomohli s vyřešením této složité situace, nicméně oba podobné vměšování odmítli. Ke Kemintangovi nakonec Britové vyslali jiného důstojníka s cílem vyjednat podmínky pro vydání člunu. Kemintang měl Goddardovi kompenzovat ztrátu člunu, ale ten odmítl přistoupit na podobné podmínky a trval na svých. Britský voják využil situace a snažil se zmobilizovat okolní náčelníky proti Kemintangovi. Ten nechtěl na žádné další vyjednávání přistoupit, a proto se důstojník vrátil na MacCarthyho ostrov, kde bylo rozhodnuto o uvalení obchodního embarga na celou oblast horního toku Gambie nad MacCarthyho ostrovem. To vstoupilo v platnost 5. srpna 1834 prohlášením zástupce guvernéra.³⁴⁶

S ohledem na další průběh mohlo mít podobné embargo šanci na úspěch; ostatní náčelníci totiž rovněž trpěli kvůli ztrátě obchodních příležitostí a stávali stále ochotnějšími k vojenské akci proti Kemintangovi zodpovědnému za nastalou situaci. Náčelník z Wuli otevřeně prohlásil, že povede válku proti Kemintangovi, který kvůli hrozícímu nebezpečí raději přistoupil na podmínky.

V březnu 1835 proto vyslal posly do Bathurstu, aby nabídl kompenzaci. Další jednání se začala protahovat a od Kemintanga nepřišla v průběhu dalších třech měsíců žádná forma vyrovnání v dané sporu. V červnu připlula do Bathurstu H. M. S. Brisk s rekruty RAC. Ve stejné době britská administrativa obdržela zprávu o přípravě útoku náčelníků proti Kemintangovi v oblasti horního toku Gambie. George Rendall se vzhledem k okolnostem rozhodl pro útok na Kemintanga.³⁴⁷ Jeho expediční sbor se sestával ze 120

---

³⁴⁵ TNA CO 87/10. George Rendall Lieut. Bryanovi, 13. června 1834; TNA CO 87/10. George Rendall R. W. Hayovi, 14. června 1834.

³⁴⁶ TNA CO 87/10. George Rendall Lieut. Nichollsovi, 26. června 1834; TNA CO 87/10. George Rendall R. W. Hayovi, 21. srpna 1834.

³⁴⁷ TNA CO 87/10. George Rendall to zástupci guvernéra Sierry Leone, 21. října 1834; TNA CO 87/12. George Rendall Earlu z Aberdeenu, 17. března a 17. června 1835.

mužů posádky H. M. S. Brisk, známá loď z války o Barru, a milice MacCarthyho ostrova. U Sami Creeku Brity doplnilo 150 jezdců náčelníka z Wuli. Kemintangovo opevněné sídlo se nacházelo proti proudu říčky v Dungasseenu. Dělostřelectvo muselo být taženo muži skrz bláto, přičemž výprava musela dávat místy pozor na tekutý písek. Náboje a střelivo dostali na starost nosiči z řad místních, z nichž někteří dezertovali a zahazovali nebo si s sebou brali vše, co měli nést až k cíli výpravy. Trvalo osm hodin se dostat přes prvních 14, 5 kilometru a dalších 4,5 hodiny zdolat zbylých deset. Za tyto dva dny samozřejmě zmizel efekt překvapení a vojáci byli vyčerpaní a vyprahlí. I tak se čtyři hodiny ostřelovali pozice Kemintangových mužů, ale nezpůsobili prakticky žádnou škodu. Po prvotním útoku se rozprchla většina spojenců z řad místních náčelníků. V tomto stavu se britské velení rozhodlo pro ústup a naštěstí výpravu Kemintangova vojska nenásledovala.³⁴⁸

Na tento Rendallův nezdár ihned zareagoval Lord Glenelg a ve svém dopise Rendallovi vyčetl nepřipravenost celé akce a pokáral jej.³⁴⁹ Kemintang odtáhl opuštěné zbraně do svého opevnění a zabudoval je do palisády. Tohoto veřejného ponížení Britů si byly vědomy obě zúčastněné strany a celá událost kolovala v povodí řeky i po vnitrozemí ještě dlouhá léta, jak dokládá například wesleyánský misionář Fox.³⁵⁰ Rendall byl totiž několikrát v témže roce odrazovaný od podobné expedice bez patřičné přípravy a plánování s vládou v Londýně.³⁵¹ Po nezdařeném výpadu se Rendall snažil přesvědčit londýnskou vládu o smrti Kemintanga. Ten ale zemřel až v roce 1843. Zbraně, které se mu podařilo získat, pro něho neměli reálnou vojenskou hodnotu, ale spíše zvyšovaly jeho prestiž mezi místními náčelníky a rovněž mu dávaly lepší pozici při vyjednávání dohody s Brity. Když v roce 1839 musel Kemintang začít s Brity vyjednávat kvůli hrozícím útokům od dalších lokálních vládců, bylo mu sděleno, že samotné vyjednávání začne až po vydání všech zbraní. Kemintang zbraně

---

³⁴⁸ HUNTLEY, Henry, Vere: *Seven Years' Service on the Slave Coast of Western Africa*. London: T. C. Newby. Vol II, 1850.

³⁴⁹ TNA CO 326/205. Lord Glenelg Georgi Rendallovi, 18. září 1835.

³⁵⁰ FOX, William: c. d., s. 454.

³⁵¹ TNA CO 326/206. Lord Stanley Georgi Rendallovi, 1. ledna 1834.

nakonec vydal a jednání o míru dovedly obě strany ke vzájemné spokojenosti. Kemintang zemřel až v roce 1843.³⁵²

Ačkoliv se Kemintang mohl jevit jako tyran, opět se od Foxe z wesleyánské mise dovídáme, že jeho obraz byl Brity příliš zkreslen; např. vyslal jednoho ze svých synů do misijní školy na MacCarthyho ostrově. Sám se příliš nechtěl pouštět do bojů s Evropany a přál si je raději držet na své straně.³⁵³

Zastupující guvernér Thomas Lewis Ingram využil situace v Katabě pro svou cestu do regionu horního toku Gambie. Stalo se tak v roce 1843 za účelem zlepšení vztahů s místními náčelníky a otevření zdejších trhů anglickým podnikatelům za Barrakunda Falls. Ve čtyřicátých letech 19. století bylo známo ještě velmi málo o těchto oblastech, kam od dvacátých let 19. století vydali například obchodníci Bryan O'Beirne, Thomas Chown nebo později zformovaná Tandah Company, jejíž průběh překazila válka o Barru. Horní tok dále lákal bathurstského obchodníka Johna Granta, který jej ale shledal nevhodným pro obchodní činnost. V roce 1838 zde ve své misii pokračoval i William Fox cestující z Wuli do Bondu.³⁵⁴ V roce 1843 napsal Ingram, že oblast za Katalikundou je velkou neznámou nejen pro britské obchodníky, ale i pro místní.³⁵⁵

Na konci roku 1842 se podél horního toku vydal i sám Ingram, ale nedostal se, stejně jako většina ostatních, dále než do Katalikundy, a to především kvůli válce ve Wuli mezi Soninky a Marabuty. V této době se mu ještě podařilo uzavřít několik smluv s náčelníky za příslib otevřeného přístupu na místní trhy a potlačení obchodu s otroky.³⁵⁶ Horní tok Gambie a obzvláště místo kolem Katalikundy zlávalo i majora Cobbea. Dále proti proudu řeky se ještě nacházela osada Bondu, které sice dosáhl v roce 1844 R. G. MacDonnell a

---

³⁵² GRAY, John Milton: c. d, s. 356.

³⁵³ GRAY, John Milton: c. d, s. 357.

³⁵⁴ FOX, William: c. d., s. 454nn.

³⁵⁵ TNA CO 87/33. T. L. Ingram Major Cobbemu, 14. října 1844.

³⁵⁶ INGRAM, Thomas Lewis: Abridged Account of an Expedition of about Two Hundred Miles to the Gambia. *Journal of Royal Geographic Society.* (17) 1847. s. 150-155.

snažil se místní vládce odvolat předchozí smlouvy s Francouzi, avšak o čtrnáct let později se Bondu stejně stalo francouzským protektorátem.³⁵⁷

Válka s Kemintagnem výrazně poškodila britskou prestiž v Gambii. Nejvíc potupně působila ztráta britských děl před Kemintangovou tvrzí. K určité nápravě přispěly až návštěvy T. L. Ingrama a majora Cobbea. V době obou výprav již pomalu dospěly do svého konce přípravy na administrativní oddělení Gambie od Sierry Leone.

---

³⁵⁷ GRAY, John Milton: c. d, s. 373.

6 ADMINISTRATIVNÍ ODDĚLENÍ OD SIERRY LEONE

Celý proces začal ve druhé polovině dvacátých let 19. věku při inspekční cestě majora Rowana po západní Africe. Mezi léty 1834 až 1842 se připojila i rozmanitá petiční hnutí požadující oddělení obou území. Stejně se dělo i u čtvrtletních slyšení velké poroty.³⁵⁸

Všichni dohromady žádali jedině; kompletní oddělení administrativ v Bathurstu a ve Freetownu. Celé hnutí podporovali svými hlasy i všichni zástupci guvernéra, avšak v roce 1840 se zamítavě k celé akci postavil Lord John Russell a označil ji za nemožnou.³⁵⁹ Proti Russelovu postoji svědčilo několik nevyhnutelných faktů. Jako jeden z hlavních lze označit obtížnost komunikace mezi oběma místy. Ačkoliv se to z dnešního pohledu nemusí zdát, v době plachetnic trvala cesta z Bathurstu do Freetownu tři nebo čtyři dny. Zpáteční plavba potom mohla zabrat od čtrnácti dnů až po jeden měsíc v závislosti na povětrnostních podmínkách.³⁶⁰ Nejvýstižněji celou problematiku shrnul sir Charles Turner, jedna z nejvýraznějších postav v čele sierraleonské administrativy, který v roce 1825 napsal Earlu Bathurstovi následující: „Bylo by jednodušší pro hlavního správce v Corku spravovat Barbados, než pro mě všechny tři kolonie.“³⁶¹ Turner tak odkazoval na fakt, že se musí postarat kromě Sierry Leone i o Gambii a Zlaté pobřeží.

Jmenování nového zástupce guvernéra v roce 1829 vedlo k ještě většímu prohloubení celé krize. V raných dobách osídlení ostrova St. Mary's Island přijížděli na jeho inspekci guvernéri ze Sierry Leone; za všechny lze jmenovat například sira Charlese MacCarthyho, sira Neila Campbella, sira Charlese Turnera nebo zastupujícího guvernéra Macaulayho. Všichni do jednoho cítili povinnost absolvovat inspekční cestu do Gambie pro lepší poznání této separované kolonie na západním pobřeží Afriky. Jmenování zástupce guvernéra v roce 1829 s sebou přineslo změnu v podobě jeho přímé

---

³⁵⁸ GRAY, John Milton: c. d, s. 373.

³⁵⁹ TNA CO 326/255. John Russell Henry Huntleyemu, 4. září 1840.

³⁶⁰ TNA CO 87/11. George Rendall E. G. Stanleyemu, 2. července 1834.

³⁶¹ BUTT-Thompson, Frederick William: *Sierra Leone in History and Tradition*. London, H. F. & G. Witherby, 1926. s. 239.

podřízenosti vládě v Londýně namísto v Sierře Leone. Tímto krokem skončily i pravidelné inspekční cesty z Freetownu do Bathurstu, protože do té doby se vláda v Sierře Leone cítila zodpovědná za situaci v Gambii. Jakmile ale začala Gambie spadat do gesce londýnské vlády, a stala se tak svým způsobem z části nezávislou, fretownská administrativa již necítila žádnou povinnost a zodpovědnost Bathurst a přilehlá území. Nicméně praxe se značně odlišovala od výše uvedeného. Zástupce guvernéra byl stále velmi závislý na Sierře Leone, kam musel posílat všechnu legislativní agendu k ustanovení. Stejná situace panovala i u soudních procesů, k jejichž rozhodnutí bylo potřeba soudce z Freetownu.³⁶²

V Gambii převládlo všeobecné mínění, že vláda ve Freetownu přehlíží své povinnosti vůči Gambii a její zájmy často padly za oběť zájmům sierraleonské správy. Správě v Bathurstu se nelíbily především dvě věci; prolongace soudních procesů a justičních záležitostí obecně a schvalování legislativních návrhů. Od připojení Gambie pod správu Sierry Leone v roce 1821 se ani jednou nikdo nepokusil jmenovat právního nebo soudního úředníka v Bathurstu. Na jiném místě v této práci je zmíněno, že pouze drobné krádeže či zločiny spadaly pod magistrát v Bathurstu. Ostatní soudní případy čekaly na soudce z Freetownu. Obě strany soudního procesu spolu se svědky musely cestovat do Freetownu nebo musely čekat v Bathurstu, než připluje soudce ze Sierry Leone. První možnost se kvůli své obtížnosti v praxi nikdy neuskutečnila.³⁶³ V druhém případě musel mít již tak zaneprázdněný soudce vůbec čas na podobnou plavbu, která byla velmi časově náročná (viz výše) a navíc značně nepravidelná. K pamětnímu listu bathurstských obchodníků se připojil v roce 1834 i guvernér Rendall požadující oddělenou exekutivu pro Gambii. Avšak vedoucí justice v Sierře Leone označil tento návrh za nevýhodný a nevyhovující, s čímž ostatně souhlasil i Spring Rice.³⁶⁴ 16. prosince 1835 se Rendall znovu obrátil na vedoucího justice v Sierře Leone s žádostí o návštěvu

---

³⁶² GRAY, John Milton: c. d., s. 374.

³⁶³ TNA CO 87/10. Memorial of merchants and traders of Bathurst, 28. června 1834.

³⁶⁴ TNA CO 87/12. George Rendall R. W. Hayovi, 17. března 1835; CO 326/205 Lord Glenelg Georgi Rendalloví, 15. června 1835.

kvůli vězňům čekajícím na soud několik měsíců. Soudce dorazil do Bathurstu až v květnu 1836. Někteří z obviněných byli tou dobou ve vazbě i déle než deset měsíců. Porota se vyjadřovala k případům velmi otevřeně, přičemž musel soudce přiznat, že „zdržení v některých případech způsobilo selhání justice v případech, kdy chyběli svědkové nebo obvinění strávili ve vazbě dlouhou dobu čekáním na soud“.³⁶⁵

V letech 1839 až 1840 strávil jeden obviněný z vraždy ve vazbě skoro jedenáct měsíců. Nežřídka museli svědkové z MacCarthyho ostrova cestovat do Bathurstu, aby zde svědčili. Po více než dvou set čtyřicetkilometrové plavbě museli několik měsíců čekat na to, aby jim bylo sděleno, že soudce ze Sierry Leone nedorazí a celé stání se odkládá na neurčito. Na závěr je příslušný úředník informoval, že v budoucnu budou vyzváni k opětovné návštěvě Bathurstu kvůli soudnímu procesu, nebo se mohli rozhodnout svá tvrzení odvolat.³⁶⁶

Vrcholu dosáhly problémy v soudnictví v roce 1842. V lednu předchozího roku explodoval střelný prach v Bathurstu, přičemž přišlo o život šest lidí. Důkazy naznačovaly, že šlo o úmyslný čin jednoho ze zaměstnanců bathurstských kupců. V takovém případě se jednalo o vraždu. V každém případě bylo trestné držet a přechovávat střelný prach a jednalo se přinejmenším o zabití. Podezřelého zadrželi a vsadili do vazby, ve které musel čekat dva roky, než přijel soudce, aby se mohl zabývat jeho případem. Jedním z klíčových svědků byl zaměstnavatel zadrženého a navzdory svému špatnému zdraví čekal pět měsíců, na jejichž konci jej doktor přesvědčoval k návratu do Anglie. Soudní proces ztratil korunního svědka a kvůli zpožděnému příjezdu soudce mohl být zadržený propuštěn pro nedostatek důkazů.³⁶⁷

Nedostatečná znalost místních poměrů v Gambii neumožňovala její plnohodnotnou správu ze strany Sierry Leone. Toho si povšiml již v roce 1827

---

³⁶⁵ TNA CO 267/134. Chief Justice Rankin Lt.-Gov. Rendalloví, 19. května 1836.

³⁶⁶ GRAY, John Milton: c. d, s. 376.

³⁶⁷ MADDEN, Richard, Robert: *Report of the Select Committee on West Africa*. London: House of Commons, 1842, s. 209-214.

major Rowan, podle něhož mohlo docházet mezi oběma místy k vzájemným pnutím především kvůli obchodu. Mohlo se tak snadno stát, že právní úpravy a omezení nemusely vyhovovat oběma stranám. Vždy se dalo na jednotlivá nařízení nahlížet s nedůvěrou.³⁶⁸ Sám proto navrhoval administrativní oddělení Gambie od Sierry Leone, nicméně vláda v Londýně nebyla v té době na podobný krok připravena. V roce 1834 sepsali obchodníci z Bathurstu memorandum proti „anomálii dovolující dostávat legislativní nařízení od rezidentů vzdálených 800 kilometrů, kteří nemají žádnou znalost místních zájmů a někdy proti nim vystupují.“ S těmito návrhy souhlasil a ihned po svém nástupu do funkce je podpořil zástupce guvernéra Huntley. Podle jeho zprávy Johnu Russelovi z 5. června 1840 se jevil jako největší problém legislativní schvalovací proces odehrávající se mezi Bathrustem a Freetownem. Ačkoliv Gambie v čekací době šesti měsíců nutně potřebovala přijmout novou právní úpravu, z Freetownu přišlo značné množství připomínek znemožňující její přijetí. Jako příklad slouží snaha přijmout zákon o lihovinách³⁶⁹ a další regulující pláže, ulice, ale i policii. Na tyto jednoduché zákony musí Bathurst vždy čekat půl roku, aby mohly být schváleny, a potom většinou obdrží něco, co naprosto neodpovídá původním požadavkům. Podobně by musel podle jiného nařízení správce přístavu platit každý rok přibližně sto liber ze svého, aby mohl prohledávat lodě v Bathurstu.³⁷⁰

Změna nastala v roce 1841 po návštěvě doktora Roberta R. Maddena, jehož do Gambie, respektive do západní Afriky, vyslala britská vláda.³⁷¹ Po svém příjezdu do Bathurstu se obeznámil nejen s výše uvedeným, ale i s jinými problémy sužujícími gambijskou kolonii. Jeho zprávu si převzal vybraná komise britská Dolní sněmovna, na jejímž základě tato komise doporučila úplné legislativní a soudní oddělení od Sierry Leone. Navíc podle komise Gambie i za těchto obtížných podmínek „disponovala možnostmi pro

---

³⁶⁸ ROWAN, James: *Sierra Leone: Report of the commissioners of inquiry into the state of the colony of Sierra Leone*. London: 1827. s. 15.

³⁶⁹ Spirit License Act

³⁷⁰ TNA 87/24 Lt.-Gov. Huntley Lordu Johnu Russelovi, 5. června 1840.

³⁷¹ MADDEN, Richard, Robert: *Report of the Select Committee on West Africa*. London: House of Commons, 1842.

obchod s nitrem Afriky, jaké nemá žádné jiné britské osídlení na africkém pobřeží.“ Rovněž komise poukázala důležitou roli Gambie v potlačování obchodu s otroky stejně jako na možnosti dalšího rozvoje obchodu s vnitrozemím. Parlament urychleně přijal výsledky vyšetřovací komise a v roce 1843 prošel zákon oddělující Gambii od Sierry Leone. 24. června téhož roku se Gambie stala samostatnou kolonií pod správou guvernéra, legislativní a výkonné rady. Legislativní rada se skládala ze soudce, ministra kolonie, důstojníka majícího na starost vojenskou jednotku a spravedlivého soudce. Tři z nich tvořili kvorum. Britské Koruně zůstalo právo veta. Výkonná rada se původně skládala z ministra kolonie a výběřčího cla. Královnin právní zástupce se k nim přidal v roce 1845. Londýnská vláda se změnou stavu dlouho otálela a nechtěla jej řešit. Situace se změnila až v roce 1843, kdy se Gambie stala samostatnou kolonií zodpovědnou pouze Úřadu pro kolonie. Navzdory výše uvedeným problémům a obtížím se kolonie pozvolna rozrůstala. Jednak z důvodu lepší kontroly námořního obchodu s otroky a jednak kvůli možnosti přijmout propuštěné otroky ze Sierry Leone.³⁷²

---

³⁷² HERTSLET Edward: Map of Africa by Treaty. London: Harrison & Sons, 1894. s.

7 ZÁVĚR

V této práci jsem se zabýval britským kolonialismem v Gambii v první polovině 19. století, přičemž mezi hlavní otázky patřil kolonialismus jako takový, evropská přítomnost v Africe, budování a správa kolonie, obchod s arašídou, obchod s otroky, fenomén osvobozených otroků a problematická správa Gambie ze Sierry Leone. U jednotlivých témat jsem zkoumal formu vlivu britské správy na daný fenomén.

Oblast Gambie přitahovala Evropany již od poloviny 15. století. Tehdy se do ústí řeky vypravili jako první Italové v portugalských službách Luiz de Cadamosto a Antoniotto Usodimare. Do regionu postupně pronikali i Francouzi, Angličané, Nizozemci nebo Kuronské vévodství. V průběhu novověku se tok řeky proměnil v jeden z největších regionů obchodu s otroky, který gradoval především v 18. století. Stejnou dobu charakterizoval i souboj Francie a tehdy již Velké Británie o nadvládu v oblasti. S počátkem 19. věku se změnilo i vnímání celého regionu.

Na začátku práce jsem si vytyčil hypotézu, ve které tvrdím, že Britové nebyli jen pasivním správcem povodí řeky Gambie, ale aktivně se podíleli na jeho rozvoji a výrazně ovlivnili jeho budoucí vývoj.

Po dokončení celého disertačního projektu mohu tuto hypotézu potvrdit. Britové od začátku působili na Gambii ve všech ohledech. Jejich příchod znamenal zrušení obchodu s otroky, čímž donutili místní vládcy ke změně uvažování (viz Kapitola 2). Vytvoření opěrného bodu v Bathurstu vedlo k výraznému poklesu otrokářských aktivit, jejichž následkům se museli přizpůsobit všichni místní obchodníci a náčelníci. Ti všichni museli nuceně přejít k jiným formám obchodu, z nichž se nejvíce uchytil vývoz arašídů. Británie však nesledovala žádné humanitární cíle, spíše šlo o nucenou změnu v souvislosti s průmyslovou revolucí. Čím později by průmyslová revoluce v Anglii propukla, tím déle by trval obchod s otroky. Oba fenomény nelze od sebe nijak oddělovat, je nutné mezi nimi vidět a hledat širší souvislosti. Britové si tak od roku 1807 vynucovali konec obchodu s otroky i na ostatních zemích obchodujících v ústí

řeky Gambie. Tento postup se ale setkávala pouze se střídavými úspěchy, protože nebylo možné celou oblast nepřetržitě hlídat.

Samotný vývoj kolonie od začátku určovala právě snaha ukončit nebo alespoň omezit obchod s otroky. Proto se rozhodl Earl Bathurst spolu s Charlesem MacCarthym vybídnout Alexandera Granta k založení nového britského opěrného bodu při ústí Gambie. Ačkoliv se nejdříve uvažovalo o již dříve opuštěném James Islandu, Grant si nakonec vybral malý St. Mary's Island při samotném ústí řeky, který sice nevyhovoval všem požadavkům, ale nevýhody vyvažovala jeho strategická poloha na levém břehu řeky. James Island totiž ležel dále proti proudu, a proto by byla případná kontrola lodí velmi obtížná.

Britská vláda dopředu nepočítala s rozvojem malé pevnosti, do níž se v dalších letech po jejím založení stahovali podnikatelé z Gorée a Albredy, kteří tyto stanice opustili po příchodu Francouzů. Osada v Bathurstu si na sebe musela vydělávat výběrem cla. Její noví evropští obyvatelé trpěli často různými formami tropických nemocí, např. malárií, žlutou zimnicí a podobně.

Zlom pro tehdy ještě pořád vojenskou základnu v Bathurstu nastal v roce 1821, kdy britský parlament rozhodl o předání kompetencí do rukou guvernéra v Sierře Leone. Následný vývoj ukázal, o jak fatální rozhodnutí se jednalo. Gambie se dostávala do rostoucí závislosti na Freetownu, přičemž její úředníci nejevili žádnou ochotu pro porozumění situaci v Bathurstu. Toto chování se nejvíce projevilo po smrti MacCarthyho v roce 1824. Obchodníci i bathurstská administrativa si stěžovali na protahování soudních procesů nebo na táhnoucí se legislativní změny, které se v době platnosti již jevily jako zastaralé.

Velká Británie nechtěla do nové osady nijak investovat, avšak přála si úspěšně bojovat proti otrokářům a jejich lodím. Okolnosti proto donutily londýnskou vládu rozšiřovat území podél toku řeky, aby mohla britská administrativa snáze potlačovat obchod s otroky. Jako první Grant obsadil

ostrov Janjanbureh, známý také jako Lemain Island nebo MacCarthy Island. Následovalo území zvané Ceded Mile se strategicky důležitým Barra Pointem.

Ocitla se jejich superiorita v ohrožení, například ze strany Francie? Rostoucí britský vliv se chtěl nechtěl dostat do konfliktu s místními náčelníky. Britové v obou konfliktech doplatili na nepřipravenost a oba konflikty prohrávali. V prvním případě utrpěli porážku v rané fázi bitvy o Barru proti Burungai Sonkovi, v tom druhém podlehl Kemintangovi. Obě války ukázaly důležitost plánování válečných operací i proti hůře vyzbrojeným a strategicky nepřipraveným Afričanům. Válku v Barře nakonec pomohla Angličanům vyhrát francouzská pomoc ze Senegalu v čele s kapitánem Louvelem. Proti Kemintangovi bathurstské vojenské velení druhou akci již nepodniklo. Situaci vyřešila až smrt Kemintanga na začátku čtyřicátých let 19. století. Doplnění k této odpovědi poskytují další níže uvedené závěry.

Byli Britové dominantní silou po celé sledované období? Na tuto otázku neexistuje jednoznačná odpověď. Lze konstatovat, že se snažili být takovou silou (viz Kapitola 2 a 3), ale francouzská konkurence spolu s výše zmíněnými porážkami od Burungai Sonka a Kemintanga dokazují opak (viz Kapitola 3 a 4). Ze začátku se dozajista stali dominantní mocností, od třicátých let 19. věku byli nuceni tuto pozici hájit proti Francouzům, Sonkovi a Kemintangovi.

S oběma výše nastíněnými závěry souvisí i odpověď na dvě další otázky: Jakou roli hráli místní náčelníci? Spolupracovali vždy s Brity za příslib ochrany nebo lavírovali mezi Francií a Británií? Rozhodně ne všichni měli zájem spolupracovat s Velkou Británií. Podle evropských autorů Angličané postupovali podle předem domluvených smluv a dohod. Výzkum však dokazuje opak například v souvislosti s válkou v Barře; britská administrativa podle Mbaeyie zatlačovala Sonka do úzkých, zatímco Gray vidí chybu v Sonkově zálibě v alkoholu ovlivňujícím jeho rozhodnutí (viz Kapitola 4. 4.)

Byla britská strategie vlády jediná možná? Při hledání této odpovědi je nutné se podívat na celý fenomén ze širší perspektivy. Britské plány v Gambii

se naprosto rozcházel s britským systémem financování. Je s podivem, že pevnost v Bathurstu přežila první roky, protože londýnská vláda odmítala jakoukoli státní subsidii pro novou osadu, a to i přes její důležitou roli v potlačení obchodu s otroky. Proto se strategie bathurstské administrativy těžko posuzuje. Jednotliví guvernéři trpěli akutním nedostatkem finančních prostředků, přičemž je svazovala závislost na rozhodnutích z Freetownu.

Jaký měl vliv obchod s otroky na obchod s búrskými oříšky? Bylo propojení obou fenoménů klíčové? Oba fenomény spolu jednoznačně souvisely a jejich provázanost ukázal přechod od nelegitimního obchodu k legitimnímu, ve kterém arašidy naprosto dominovaly i díky nastupující průmyslové revoluci a rostoucí potřebě po levných mazivech nebo mýdlech. Počty otroky klesaly, zákaz obchodu postupně zaváděly i další země. Gambie navíc od třicátých let začala přijímat i repatriované otroky z různých koutů Amerik. Osvobození otroci měli zaujímat různé neobsazené pozice v Gambii. Realizace tohoto projektu se ukázala jako náročná kvůli jeho špatné organizaci (viz Kapitola 3.4.)

Probíhalo v 19. století nějaké budování gambijského národa? Ne, neprobíhalo. V této době jednoznačně nelze hovořit o jakémkoliv národu na území Gambie. Etnika podél řeky si uvědomovali příslušnost pouze ke svému králi nebo menším územním celku a nikoliv k zemi jako takové. Podobná nacionální hnutí se v Gambii zrodila až hluboko ve 20. století.

Závěrem lze říci, že od příchodu Velké Británie do oblasti podél řeky Gambie se proměnil místní obchod, pěstování plodin, rozložení sil místních vládců a u některých skupin obyvatel i náboženství. V neposlední řadě se stupňovalo britsko-francouzské soupeření, které pokračovalo až do rvačky o Afriku ve druhé polovině 19. věku.

Pro další výzkum se logicky nabízí hned několik oblastí. Jako první se nabízí širší zaměření na fenomén francouzsko-britské soupeření v celé Senegambii v první polovině devatenáctého století. Tato disertační práce by poskytovala ideální výchozí pozici pro podobné bádání. Jako druhou bych navrhol zpracovat problematiku britské správy v západní Africe, ve které bych

se zaměřil na obtížnou správu Gambie ze Sierry Leone, k čemuž bych přidal nezbytně i pohled z druhé strany doplněný i třetí důležitou část – Zlatonosné pobřeží. Navrhovaný výzkum by jistě přispěl k dějinám diplomacie v západní Africe.

8 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

8.1 Archivní prameny

8.1.1 The National Archives, Kew, London:

Colonial Office: CO 267/19, 28, 33, 38, 42, 46, 49, 51, 59, 66, 72, 73 The National Archives, Kew.

Colonial Office: CO 326/205, 206, 255, The National Archives, Kew, London.

Colonial Office: CO 714/56, The National Archives, Kew, London.

Colonial Office: CO 87/1, 2, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 15, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 46, The National Archives, Kew, London

8.1.2 National Records Service, Banjul:

Colonial Office: CSO 1/1, Banjul, National Records Service.

8.2 Vydané prameny

CRONE, G. R.: *The Voyages of Cadamosto and Other Documets on Western Africa in the Second Half of the 15th Century*. London: Hakluyt Society, 2010.

BARBOT, Jean: *A Description of the Coasts of North and South Guinea*. London: Henry Lintot and John Osborn, 1746. s. 73.

BURTON Richard: *Wanderings in West Africa*. London: 1863. Vol. I.

FOX, William: *History of the Wesleyan Missions in Western Africa*. 1851.

GRAY, William: *Travels in Western Africa in the Years 1819-1821*. London: 1825.

Great Britain, House of Commons: *Report of the Select Committe on the West Coast of Africa*. London: 1842.

HERTSLET Edward: *Map of Africa by Treaty*. London: Harrison & Sons, 1894.

HEWETT, J. F. Napier: *European Settlements on the West Coast of Africa*. London: 1862.

HUNTLEY, Henry, Vere: *Seven Years' Serivce on the Slave Coast of Western Africa*. London: T. C. Newby. Vol II, 1850.

Index to Report from Select Committee on Western Coast of Africa. Great Britain: 1865.

INGRAM, Thomas Lewis: Abridged Account of an Expedition of about Two Hundred Miles to the Gambia. *Journal of Royal Geographic Society*. (17) 1847.

Liberated Africans. London: House of Commons, 1840.

MADDEN, Richard, Robert: *Report of the Select Committee on West Africa*. London: House of Commons, 1842.

MARTIN, Montgomery, R.: *History of the English Possesions in the Indian & Atlantic Ocean*. London: Whitake & Co., 1844.

MOISTER, William: *A History of Wesleyan Missions in all Parts of the World from Their Commencement to the Present Time*. London: Elliot Stock, 1870.

MOISTER, William: *Memorials of Missionary Labours in Western Africa, the West Indies, and at the Cape of Good Hope*. London: W. Nichols, 1866.

NEWBURY, Colin: *British Policy Towards West Africa: Select Documents 1875-1914*. Oxford: Clarendon Press, 1971.

POOLE, Thomas Eyre: *Life, Scenery and Customs in Sierra Leone and the Gambia*. Vol. 1. London: Richard Bentley, 1850.

Report from the Select Committee on Papers Relating to African Forts. London: House of Commons, 1816.

Report of the Select Committee on West Africa. London: House of Commons, 1842.

ROWAN, James: *Sierra Leone: Report of the commissioners of inquiry into the state of the colony of Sierra Leone*. London: 1827.

8.3 Studie

COLVIN, Lucie Gallistel: Theoretical Issues in Historical International Politics: The Case of the Senegambia. *The Journal of Interdisciplinary History*, 1977, 8 (1), 1977, 23-44.

CURTIN, Philip: The Black Experience of Colonialism and Imperialism. *Slavery, Colonialism, and Racism*, 1974, s. 17-29.

FINLEY, Moses: Colonies: An Attempt at a Typology. *Transactions of the Royal Historical Society*. 5 (26), 1976, s. 167-188.

JARRETT, H. J.: Bathurst: Port of the Gambia River. *Geography*, 36 (2), 1951, s. 98-107

KLEIN, Martin: Social and Economic Factors on the Muslim Revolution in Senegambia. *Journal of African History*, 13 (3), 1972, s. 419-441.

MAHONEY, Florence: African leadership in Bathurst in the nineteenth century. *Tarikh*, 2 (2), 1968, s. 25-38.

MBAEYI, Paul, Mmegha: The Barra-British War of 1831: A Reconsideration of Its Origins and Importance. *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 3 (4), 1967, s. 617-631.

WEBB, Patrick. Guests of the Crown, Convicts and Liberated Slaves on MacCarthy Island, the Gambia. *The Geographical Journal*, 160 (2), 1994, s. 136-142.

8.4 Literatura

BARRY, Boubacar: *Senegambia and the Atlantic Slave Trade*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 130.

BENJAMIN, Thomas: *Encyclopedia of Western Colonialism since 1450*. Farmington Hills: Thomson Gale, 2007. s. 1055.

BROOKS, George: *Yankee Traders, Old Coasters and African Middlemen. A History of American Legitimate Trade with West Africa in the Nineteenth Century*. Boston: Boston University Press, 1970.

BUTT-Thompson, Frederick William: *Sierra Leone in History and Tradition*. London, H. F. & G. Witherby, 1926.

FERGUSON, Niall: *Britské impérium. Cesta k modernímu světu*. Londýn: Penguin Books, 2003.

FORTESQUE, John: *The History of the British Army*. London: 1911. Vol. XI.

GAILEY, Harry: *A History of the Gambia*. London: Routledge & Kegan Paul, 1964.

GAMBLE, David P.: *Contributions to a Socio-economic Survey of the Gambia*. London: Colonial Office, 1949.

GORE, Albert Augustus: *A Contribution to the Medical History of Our West African Campaigns*. London: Baillière, Tindall and Cox, 1876.

GRAY, John Milton: *History of the Gambia*. London: Frank Cass & Co. Ltd. 1940.

HOLAS, Bohumil.: *L'Homme Noir d'Afrique*. Dakar: 1951.

HUGHES, Arnold; PERFECT, David: *A Political History of the Gambia*. Rochester, NY: University of Rochester Press, 2006.

ILLIFE, John: *Afrika a Afičané*. Praha: Vyšehrad, 2001.

JOBSON, Richard: *The Golden Trade*. Amsterdam: Theatrum Orbis Terrarum; New York: Da Capo Press, 1968.

KIPLING, Rudyard. *Písně mužů*. 2. vydání. Zlín: Tisk, národní podnik, 1946.

KLÍMA, JAN: *Dějiny Afriky. Vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. s. 82.

- MAHONEY, Florence: *Government and Opinion in the Gambia, 1816-1901*. University of London, 1963.
- MATTIESEN, Otto Heinz: *Die Kolonial-und Überseepolitik der kurländischen Herzöge im 17. und 18. Jahrhundert*. Stuttgart: Kohlhammer, 1940.
- MAUNY, Raymond: *Tableau géographique de l'Ouest africain au Moyen Age*. Dakar, 1961.
- MOUSER, Bruce: *Trade and Politics in the Nunez and Pongo River 1790–1865*. Bloomington, 1971.
- OSTERHAMMEL, Jürgen: *Colonialism. A Theoretical Overview*. Princeton: Markus Wiener Publishers, 2010.
- QUINN, Charlotte: *Mandingo Kingdoms of the Senegambia; traditionalism, Islam, and European Expansion*. Evanston: Northwestern University Press, 1972.
- REID, Richard, R.: *Dějiny moderní Afriky od roku 1800 do současnosti*. Praha: Grada, 2011. s. 107.
- SOUTHORN, Bella Lady: *The Gambia*. London: 1952.
- SWINDELL, Kenneth: *The Strange Farmers of the Gambia: A Study in the Redistribution of African Population*. Norwich: Geo Books, 1981.
- VANSINA, Jan: *How Societies Are Born: Governance in West Central Africa before 1600*. Charlottesville, Virginia: University of Virginia Press, 2004.
- VANSINA, Jan: *Oral Tradition as History*. Madison, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1985.
- VANSINA, Jan: *Oral Tradition. A Study in Historical Methodology*. London: Routledge & Kegan Paul, 1965.
- WINTER, Michael. *Egyptian Society under Ottoman Rule 1517-1798*. London & New York: Routledge, 1992.

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- VOC Vereenigte Oost-Indische Compagnie (Nizozemská východoindická společnost)
- CO Colonial Office (Úřad pro kolonie)
- RAC Royal African Corps (Královské africké oddíly)
- TNA The National Archives, Kew, Londýn
- PRS Public Record Services

10 SHRNU TÍ

Tato disertační práce pojednává o britském kolonialismu v Gambii v první polovině 19. století; konkrétně od roku 1807, kdy Britové zakázali obchod s otroky, do administrativního oddělení od Sierry Leone v roce 1843.

Počátky britského působení v Gambii sahají již do 17. století, kdy ostrovní velmoc obsadila James Island. V následujících staletích odtud exportovala otroky do Amerik, především pak do regionu Západních Indií. V roce 1807 vydala britská vláda zákaz obchodu s otroky. Kvůli lepší kontrole nad otrokářskými loděmi v oblasti západní Afriky se rozhodla znovu obsadit ústí řeky Gambie. V roce 1816 se z tehdy ještě britské osady Gorée vydal kapitán Alexander Grant se svými muži. Výprava nejprve zamířila na James Island, jež vyplenily v roce 1779 francouzské jednotky, a později na ostrov Banjol, přejmenovaný na St. Mary's Island. V průběhu dalších let do nové osady Bathurst, pojmenované po tehdejší státním tajemníkovi Earlu Bathurstovi, mířily desítky Angličanů z osad v St. Louis, Albredě a právě z Gorée, odkud je vypudili Francouzi. Nový opěrný bod sloužil jako kontrolní stanoviště pro všechny lodě mířící do vod Gambie. Od roku 1821 se Bathurst dostal pod správu v Sierře Leone, což značně zkomplikovalo veškerou legislativní a soudní moc. Všechna rozhodnutí totiž nově závisela na administrativě v Sierře Leone. V Bathurstu se začal pozvolna rozvíjet legitimní obchod s vnitrozemím, kde se britští podnikatelé soupeřili se svými francouzskými rivaly. Britský vojenský velitel v Bathurstu se v roce 1829 stal zástupcem guvernéra Sierry Leone. I když se podařilo snížit počet deportovaných otroků, bylo nezbytné, aby Británie rozšířila svůj vliv v povodí řeky. Nejprve v roce 1823 obsadil Grant ostrov Janjanbureh, známý také jako Lemain Island a přejmenovaný na MacCarthy's Island podle tehdejší guvernéra Sierry Leone. O čtyři roky později britské velení rozhodlo o odkoupení území na protějším břehu Bathurstu zvaného Ceded Mile. Zde rovněž započala stavba pevnosti Barra. Rozšiřování územního vlivu se neobešlo bez potyček s místními náčelníky. Dva největší konflikty se odehrály ve válce o Barru a ve válce s Kemintangem. Do nově založeného osídlení se ve dvacátých letech 19. věku vydaly i dvě misie; jedna wesleyánská, druhá ze

Společnosti přátel v čele s Hannah Kilhamovou. Zástupce guvernéra v Bathurstu plánoval ve třicátých letech zřídit osady pro propuštěné otroky. Celý projekt provázela řada komplikací a špatná organizace. Ve stejné době se množily i stížnosti obchodníků na zdlouhavé legislativní a soudní procesy, které znemožňovaly účinnější fungování kolonie. Celý proces gradoval v roce 1843 osamostatněním Gambie na Sierře Leone.

11 SUMMARY

This thesis deals with the rise of the British Empire and its colonialism in the Gambia from its origins in 1807 until the 1843 when the Gambia became an independent colony from Sierra Leone.

The British presence in the Gambia wasn't a new phenomenon. The Crown entered into the valley in 1661 and settled on James Island. In the upcoming years the British exported thousands of slaves from there to the Americas, mostly to the West Indies. In 1807 the British government enacted the Slavery Abolition Act. Due to a better control of the slave trade in the West Africa Lord Earl Bathurst decided to build a fort in the estuary of the River Gambia. This move was consulted with Sir Charles MacCarthy, Governor of Sierra Leone, who charged Alexander Grant to reoccupy James Island in 1816. However, Fort James was in a very bad condition. Thus, Grant moved to St. Mary's Island located on the left bank of the River Gambia where he established a new settlement called Bathurst after the then Secretary of State. The British merchants moved their businesses there from St. Louis, Albreda and Gorée because they were pushed out by the French who went back to their respective positions in 1817. From 1821 Bathurst was no longer under the supervision of the British Government. By then it belonged under the Government of Sierra Leone. This move caused serious consequences in the future for the whole settlement in Bathurst. Every legislative and judicial decision had to be approved by the Governor in Freetown. Nevertheless, Bathurst merchants expanded up the river Gambia where they competed with their French rivals. By 1829 the commander of the Bathurst fort became Lieutenant-Governor of the Gambia. Although the number of slaves decreased with the establishment of Bathurst, it was necessary to expand the British sphere of influence along the river. Firstly the British ceded the Lemain Island which was renamed after Sir Charles MacCarthy to MacCarthy Island. Four years later the British came into an agreement with the King of Barra to cede a region called simply Ceded Mile on the north bank of the river. At the peak of it a fort was built for the better patrolling of the Gambia estuary. This expansion caused a number of scrimmages with

the local chiefs. The biggest ones took place in Barra against Burungai Sonko and against Kemintang in the Upper River Region. The governors of Bathurst also invited missionaries into the new settlement; Wesleyan Society came along with the Society of Friends in the 1820s. Their tasks also included taking care of the Liberated Africans who came to Gambia from Freetown. However, the whole project wasn't well planned and it didn't work out. At the same time many grievances were made by merchants from Bathurst. They complaint about the abovementioned troubles with the administration of Bathurst from Freetown. The process culminated in 1843 when Gambia became independent on Sierra Leone.